

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

Ieva Kontrauskaitė
Civilinės teisės studijos

UŽSIENIO TEISMŲ IR ARBITRAŽŲ SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMAS IR VYKDYMAS
LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – lekt. Rosita Patackienė

Konsultantas – doc. dr. Egidija Stauskienė

Vilnius, 2007

ĮVADAS	3
1. Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas Lietuvoje	8
1.1. Pripažinimo samprata ir teisinė reikšmė	8
1.2. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas Lietuvoje	13
1.2.1. 1958 m. Niujorko konvencija ir jos taikymas.....	13
1.2.2. Sprendimų pripažinimo tvarka ir pasekmės.....	16
1.2.3. Sprendimų nepripažinimo pagrindai.....	21
1.2.3.1. Pagrindai, kuriuos turi įrodyti atsakovas (skolininkas).....	24
1.2.3.2. Pagrindai, kurių nebuvimą teismas tikrina <i>ex officio</i>	31
1.3. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje.....	36
1.3.1. Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo tvarka.....	37
1.3.1.1. Teismų sprendimų pripažinimas pagal reglamentą Briuselis I.....	39
1.3.2. Užsienio teismų, išskyrus Europos Sąjungos valstybių narių teismus, sprendimų pripažinimo tvarka	54
1.3.2.1. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje, kai yra sudaryta dvišalė (trišalė) tarptautinė sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių.....	54
1.3.2.2. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje daugiašalių konvencijų pagrindu	57
1.3.2.3. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje, nesant tarpvalstybinio teisinio reglamentavimo.....	59
1.3.3. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo teisinio reguliavimo unifikavimo būtinybė, galimybės bei materialiniai šaltiniai	61
1.3.3.1. Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projektas	62
1.3.4. Pagrindinės teismų sprendimų įgyvendinimo užsienyje problemos.....	68
1.3.4.1. Geografinis ribotumas.....	68
1.3.4.2. Ribotas pripažįstamų užsienio sprendimų kategorijų skaičius	69
1.3.4.3. Teisinių sistemų nesuderinamumas	69
2. Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų vykdymas.....	71
2.1. Vykdyimo proceso samprata ir reikšmė.....	72
2.2. Užsienio teismų sprendimų, priimtų Europos Sąjungos valstybėse narėse, vykdymas.....	74
2.2.1. Briuselis I reglamentas.....	75
2.2.1.1. Laikinių apsaugos priemonių taikymas	77
2.2.1.2. Oficialiųjų dokumentų pripažinimas ir vykdymas.....	79
2.2.1.3. Taikos sutarčių pripažinimas ir vykdymas	80
2.2.2. 2004 m. balandžio 21 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 dėl neginčytinų reikalavimų Europos vykdomojo rašto.	80
2.3. Užsienio arbitražų ir teismų, išskyrus Europos Sąjungos valstybių narių teismus, sprendimų vykdymas	84
IŠVADOS	86
LITERATŪROS SĄRAŠAS	89
<i>Santrauka</i>	95
<i>Summary</i>	96

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Vykstant spartiems tarptautinės bendruomenės socialiniams pokyčiams, vyksta ir Lietuvos visuomenės transformacija. Vis sudėtingesni ir intensyvesni tarptautiniai ekonominiai bei darbo santykiai tarp privačių asmenų, taip pat naujos tarptautinio civilinio proceso problemos, ypač išryškėjusios XX amžiaus pabaigoje, sukūrė poreikį iš esmės ištirti ir patobulinti užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinį reguliavimą. Pagrindinė aptariamos temos diskusijų vieta – Hagos konferencija.

Žymus šveicarų mokslininkas Frank Vischer, 1992 metais dėstydamas bendrą tarptautinės privatinės teisės kursą Hagos tarptautinės teisės akademijoje, pabrėžė, jog „didžiausios pažangos tarptautinės privatinės teisės srityje buvo pasiekta tarptautinių konvencijų dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų pripažinimo dėka“¹.

Lietuva, kaip aktyvi Europos Sąjungos bei tarptautinės bendruomenės narė, nevengia naujovių bei pokyčių, todėl naujos užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinio reguliavimo tendencijos turėtų būti ne tik nesunkiai priimamos, tačiau ir plačiai pritaikomos. Lietuvos Respublika yra atvira valstybė, ir tai, jog ji ir jos visuomenė pamažu tampa laisvesnės ir liberalesnės, nulemia tai, jog stengiamasi orientotis bei prilygti pažangiausioms pasaulio valstybėms.

Įstojusi į Europos Sąjungą, Lietuvos Respublika efektyviai bei laiku įgyvendina nagrinėjamai temai skirtus teisės aktus – reglamentus bei direktyvas, taip pat laikosi tarptautinių įsipareigojimų pagal dvišales bei daugiašales tarptautines sutartis. Todėl būtina apžvelgti Lietuvos padėtį pripažįstant ir vykdant užsienio teismų bei arbitražų sprendimus, išanalizuoti teismų poziciją šiuo klausimu bei nustatyti teisės aktų taikymo klaidas bei praktikos formavimo tendencijas.

Pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema „Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas ir vykdymas Lietuvoje“ yra aktuali ir dėl to, kad ji nėra daug nagrinėta, o ypatingai Lietuvos teisinėje literatūroje. Nemažai užsienio autorių nagrinėjo tam tikrus probleminius šios temos aspektus, tačiau kompleksiško bei išsamaus jos ištyrimo nėra. Todėl autorė, analizuodama pasirinktą temą, stengiasi nuodugnai aptarti bei atskleisti užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo sampratą, turinį, šią teisės sritį reguliuojančių teisės aktų pritaikymą

¹ Perkauskas A. Jurisdikcijų kolizijų ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinis reguliavimas: unifikuojamos tendencijos: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), P.5

nacionaliniu, regioniniu bei tarptautiniu lygmeniu, bei nustatyti šio reguliavimo įgyvendinimo problemas.

Tyrimo problema. XVII a.- XX a. pradžioje buvo tik atsitiktiniai atvejai, kada vienos valstybės teismas pripažindavo kitos valstybės teismo ar arbitražo sprendimą. Dabar atsirado teisinės priemonės kaip reikia pripažinti kitų valstybių teismų sprendimus. Bendra taisyklė tokia: jeigu nėra ypatingo prieštaravimo procese ir nepažeistos jurisdikcijos taisyklės, tai nėra kliūčių pripažinti ir vykdyti sprendimą. Tačiau teismo ar arbitražo sprendimo pripažinimas priklauso nuo kiekvienos valstybės nacionalinės teisės procesinių normų. Būtent tai ir sukelia daugiausia problemų pripažįstant bei vykdyt užsienio teismų bei arbitražų sprendimus. Todėl būtina išnagrinėti Lietuvos procesines normas, reguliuojančias teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, bei su tuo susijusią teismų praktiką.

Atsižvelgiant į tai, jog iki šiol nėra universalios konvencijos, reguliuojančios užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, apžvelgiamas ir Hagos konferencijos ruošiamas Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projektas.

Analizuodama pasirinktą temą, autorė atskleis bei spręs šias problemas, naudodamasi teorine medžiaga, tarptautiniais dokumentais bei teismų praktika.

Tyrimo objektas. Šio magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas yra užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas ir vykdymas. Tai teisinės procedūros, kurios kiekvienoje valstybėje priklauso nuo jos nacionalinių procesinių normų.

Tyrimo dalykas. Magistro baigiamojo darbo tyrimo dalykas – užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinio reglamentavimo įgyvendinimas, probleminiai klausimai ir pritaikymas praktikoje. Šiame darbe vertinami tiek nacionaliniai, tiek regioniniai bei tarptautiniai teisės aktai, skirti nagrinėjamos temos objektui reguliuoti.

Tyrimo tikslas. Pagrindinis šio magistro baigiamojo darbo tikslas – detaliam išnagrinėjus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso, Europos Sąjungos teisės aktų, dvišalių bei daugiašalių tarptautinių sutarčių ir rengiamos Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projekto nuostatas, nurodyti pagrindines užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinio reguliavimo problemas ir vystymosi pasauliniu ir, atitinkamai, regioniniu Europos lygmeniu kryptis bei šiuo kontekstu įvertinti Lietuvos tarptautinio civilinio proceso teisę.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant aukščiau įvardinto tikslo, keliami tokie tyrimo uždaviniai:

1. Įvertinti užsienio teismų ir arbitražų sprendimo pripažinimo ir vykdymo teisinį reguliavimą Europos Sąjungos bei pasauliniu mastu, bei nustatyti tokio teisinio reguliavimo veiksmingumą;
2. Išnagrinėti ir įvertinti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse įtvirtintą užsienio teismų ir arbitražų sprendimų įgyvendinimo teisinį reguliavimą;
3. Įvertinti užsienio teismų pripažinimo ir vykdymo teisinio reguliavimo unifikavimo būtinybę, galimybes bei įvardinti pagrindinius materialinius šaltinius;
4. Išnagrinėti rengiamos Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose nuostatas, skirtas užsienio teismų sprendimų įgyvendinimui, nustatant jų privalumus ir trūkumus;
5. Atliktos analizės pagrindu suformuluoti išvadas ir pateikti pasiūlymus dėl užsienio teismų ir arbitražų sprendimo pripažinimo ir vykdymo teisinio reguliavimo tobulinimo.

Pagrindinių sąvokų patikslinimas ir interpretacija.

1. Teismo sprendimas;
2. Arbitražo sprendimas;
3. Sprendimo pripažinimas;
4. Sprendimo vykdymas.

Teismo sprendimas. Lietuvos teisinėje literatūroje pateikiami panašūs teismo sprendimo aiškinimai, išskiriant pagrindinius jo bruožus, reikalavimus, reikšmę bei teisinę galią. Bendroji taisyklė yra ta, kad bet kuris teismo veiksmas privalo būti įformintas atitinkamu teismo procesiniu dokumentu. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso² nuostatomis, teismo sprendimas yra priimamas, kai teismas bylą išsprendžia iš esmės. Toks sprendimas priimamas vadovaujantis nacionalinės teisės normomis ir/ar vadovaujantis užsienio valstybės taikytina teise. Teismo sprendimas privalo būti teisėtas ir pagrįstas, dažniausiai viešas, be to, teismo sprendimas yra privalomas ne tik ginčo šalims, bet ir tretiesiems asmenims.

² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentare³ teismo sprendimas apibrėžiamas kaip asmenų subjektinių teisių ir įstatymo saugomų interesų gynimo forma.

V. Mikelėnas knygoje „Civilinis procesas. Antroji dalis“ teismo sprendimą apibrėžia kaip motyvuotą teisminės valdžios aktą, kuriuo taikant teisės normas konkrečioms šalių santykiams iš esmės ir galutinai išsprendžiamas ginčas dėl teisės.⁴

Arbitražo sprendimas. Prieš pradėdant analizuoti arbitražo sprendimo sąvoką, tikslinga yra apibrėžti ir patį arbitražą. Pagal vieną svarbiausių tarptautinių dokumentų – Jungtinių Tautų Chartiją – arbitražas yra vienas iš taikių nacionalinių ar tarptautinių, individualių ar tarpvalstybinių ginčų sprendimų būdų. Arbitražas – tai toks ginčo sprendimo būdas, kai fiziniai ar juridiniai asmenys, remdamiesi savo susitarimu, tarpusavio ginčui spręsti kreipiasi ne į valstybės teismą, o į jų susitarimu pasirinktą trečiąjį asmenį ar asmenis, t.y. tokiu būdu atsisako teismo jurisdikcijos.

Arbitražo sprendimas – tai arbitražo, kaip savarankiško ginčų sprendimo organo, priimtas teisės normų taikymo aktas, kuriuo šalių ginčas arba kitas materialinis ar procesinis klausimas išsprendžiamas iš esmės. Arbitražo sprendimo negalima tapatinti su teismo sprendimu, nes arbitražas, nebūdamas valstybės organu, negali priimti sprendimo valstybės vardu.⁵ Be to, arbitražo sprendimas, skirtingai nuo teismo sprendimo, yra privalomas tik šalims.

Sprendimo pripažinimas. Sprendimo pripažinimo sąvokos aiškinimas nėra vieningas. Vadovaujantis nostrifikacijos teorija, užsienio teismo ar arbitražo sprendimo pripažinimas – tai tokios pat teisinės galios, kurią turi Lietuvos teritorijoje priimti teismo ar arbitražo sprendimai, suteikimas užsienyje priimtam teismo ar arbitražo sprendimui.⁶ Europos Sąjungos teisė, kuri yra ir Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, nustato visiškai skirtingą teismo sprendimo pripažinimo sąvoką. Europos Teisingumo Teismas savo praktikoje yra suformavęs taisyklę, jog pripažintas teismo sprendimas pripažįstančioje valstybėje turi sukelti iš esmės tokias pačias pasekmes, kaip ir valstybėje, kurioje jisai buvo priimtas.⁷

Sprendimo vykdymas. Tai savarankiška bei būtina civilinio proceso stadija. Kai kurie užsienio autoriai teigia, jog vykdymas nėra tos pačios bylos tęsinys, o visiškai atskiras, savarankiškas procesas, kurį reguliuoja savarankiška teisės šaka – vykdymo proceso teisė. Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra nurodęs, jog teisingumas gali būti įvykdytas tik kai bus

³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Antras tomas. Vilnius, Justitia 2005. P. 146

⁴ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Vilnius, Justitia 1997. P. 112

⁵ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius, Justitia 1995. P. 232-233

⁶ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. Vilnius, Justitia 2001. P. 203

⁷ Bogdan M., Maunsbach U. EU Private International Law: AN EC Court Casebook. 1988 02 04 Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Hofman v. Krieg Nr. 145/86. P. 74

teisėtai, operatyviai ir veiksmingai įvykdytas priimtas sprendimas. Tiesa, reikia paminėti, jog užsienio teismų ir arbitražų sprendimai gali būti vykdomi tik tada, kai jie yra pripažinti. Tiek teismų, tiek arbitražų sprendimai vykdomi teismų sprendimams vykdyti nustatyta tvarka.⁸

Tyrimo hipotezė. Lietuvos Respublikoje užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas ir vykdymas, grindžiamas nacionalinės, Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės normomis, yra efektyvus bei pateisina Lietuvos Respublikos visuomenės bei užsienio piliečių interesus ir lūkesčius.

Tyrimo metodai. Iškeltiems darbo uždaviniams įgyvendinti, tyrimo metu kompleksiskai naudojami įvairūs teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai.

Teoriniai tyrimo metodai. *Lyginamajam* ir *lyginamajam istoriniui* metodams siekiant darbo tikslų yra skiriamas išskirtinis vaidmuo. Metodo pagalba autorė siekia atskleisti užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tarptautinę istorinę raidą, bei Lietuvos poziciją skirtingais istoriniais laikotarpiais.

Magistro baigiamajame darbe taikomas *sisteminės analizės* metodas padeda analizuoti problemas, kurių negalima tyrinėti atskirai nuo kitų susijusių klausimų. Šio metodo taikymas darbe būtinas atsižvelgiant į tyrimo objektą ir dalyką. Metodas pritaikytas sisteminant atskiras užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo proceso stadijas, jų sąveiką bei reikšmingumą. Šio metodo pagalba pateikiami atsakymai į iškeltus strateginius uždavinius bei nuosekliai pasiekiamas tyrimo tikslas.

Apibendrinimo metodas darbe naudojamas paskutinis – suformuluojant išvadas bei pateikiant pasiūlymus.

Empiriniai tyrimo metodai. *Dokumentų (teisinių) analizės* – tai pagrindinis tyrimo metu taikytas empirinis tyrimo metodas. Naudojant šį metodą, magistro baigiamajame darbe yra tiriami Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ir kai kurių užsienio valstybių teisės aktai bei tarptautinės teisės dokumentai. Tiriami ne tik teisės aktai, bet ir Lietuvos bei užsienio autorių moksliniai teisiniai straipsniai, teismų sprendimai ir pan.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, pabaiga. Dėstomoji darbo dalis suskirstyta į du skyrius pagal nagrinėjamų klausimų pobūdį. Dauguma skyrių skirstomi į poskyrius, kuriuose nagrinėjami skirtingi to paties klausimo aspektai.

⁸ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Vilnius, Justitia 2005. P. 496-497

1. Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas Lietuvoje

Teismų ir arbitražų sprendimai, priimti konkrečios užsienio valstybės institucijose, kaip ir apskritai pozityvioji teisė, nepasižymi eksteritorialumu ir, nors jų priėmimo vietoje įsiteisėja, savaime neįgyja ir negali įgyti teisinės galios už savo valstybės ribų ir negali būti pradėti vykdyti kitos valstybės teritorijoje. Tai iš dalies sietina su kiekvienos valstybės suverenitetu bei teismų jurisdikcija, kuri baigiasi ties valstybės siena (išskyrus tarptautinių teismų ir tribunolų jurisdikciją). Taigi teismo (arbitražo) sprendimo galiojimo, su visomis iš jo kylančiomis teisėmis ir pareigomis, tik tos valstybės teritorijoje, kurios teismas ją priėmė, priešastys slypi valstybės suvereniteto doktrinoje. Todėl tam, kad vienos valstybės teismo ar arbitražo sprendimas, kurį būtina vykdyti kitoje valstybėje, būtų pradėtas vykdyti, būtina dar viena procedūra, t.y. to teismo ar arbitražo sprendimo pripažinimas ir leidimas vykdyti.⁹ Toliau šiame skyriuje bus išaiškinta pripažinimo sąvoka bei atskirai aptariamas užsienio teismų ir užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas.

1.1. Pripažinimo samprata ir teisinė reikšmė

Pripažinimo samprata.

Vadovaujantis nostrifikacijos teorija¹⁰, užsienio teismo ar arbitražo sprendimo pripažinimas – tai tokios pat teisinės galios, kurią turi Lietuvos teritorijoje priimti teismų ar arbitražų sprendimai, suteikimas užsienyje priimtam teismo ar arbitražo sprendimui. Tokia sprendimo pripažinimo samprata pateikiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Iš esmės tai reiškia užsienio teismo (arbitražo) sprendimo įteisinimą Lietuvos Respublikoje. Priverstinai gali būti vykdomi tik pripažinti užsienio teismo ar arbitražo sprendimai, nes tik pripažinti užsienio teismų (arbitražų) sprendimai įgyja *res judicata* galią ir tampa vykdytiniais. Reikia pažymėti, jog užsienio teismų (arbitražų) sprendimus gali būti prašoma pripažinti ne vien dėl to, kad norima juos priverstinai vykdyti, bet taip pat ir dėl kitų priežasčių, pavyzdžiui, siekiant užkirsti kelią kitai šaliai pareikšti teisme tapatų ieškinį.¹¹ Kitaip sakant, pripažinimas

⁹ Asser D., Baltutytė E., Driukas A. ir kt. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius, 2007, P. 59.

¹⁰ Lietuvos advokatūros organizuoto seminaro „Civilinis procesas“ medžiaga. Seminaro pranešėjas Vytautas Nekrošius, 2006-05-08

¹¹ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. Vilnius, 2001, P. 203-204

įvyksta, kai teismas laiko sprendimą galutiniu ginčo sureguliuavimu tam, kad šalys negalėtų bylinėtis dėl ginčo iš naujo.¹²

Visgi „pripažinimo“ sąvokos aiškinimas nėra vieningas. Europos Sąjungos teisė, kuri yra ir Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, nustato visiškai skirtingą teismo sprendimo pripažinimo sąvoką. Šio klausimo reglamentavimui skirtas 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (Briuselis I) betarpiškai nepateikia teismo sprendimo pripažinimo sąvokos, tačiau Europos Teisingumo Teismas savo praktikoje yra suformavęs taisyklę, jog pripažintas teismo sprendimas pripažįstančioje valstybėje turi sukelti iš esmės tokias pačias pasekmes, kaip ir valstybėje, kurioje jisai buvo priimtas.¹³ Praktiškai visuotinai pripažįstama, jog minėto reglamento keliamus tikslus geriausiai atitinka teorija, pagal kurią pripažįstančioje valstybėje sprendimui suteikiama tokia pati teisinė galia kaip ir toje valstybėje, kurioje jis buvo priimtas.¹⁴ Taigi ši teorija teismo sprendimo pripažinimą aiškina kaip pirminės teismo sprendimo galios išplėtimą į kitos valstybės teritoriją.

Akivaizdu, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateikiama „pripažinimo“ sąvoka prieštarauja Europos Teisingumo Teismo aiškinimui, vadovaujamosi priešingomis teorijomis. Tokia situacija Lietuvai, kaip visavertei Europos Sąjungos narei, nėra naudinga, kadangi Lietuvos teismai privalo sekti bei vadovautis Europos Teisingumo Teismo praktika, siekiant įtvirtinti vieningą Europos Sąjungos teisės taikymą ir aiškinimą. Darytina išvada, jog Lietuvai reikėtų atsisakyti nostrifikacijos teorijos taikymo bent jau pripažįstant teismų sprendimus, priimtus Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Pripažinimo teisinė reikšmė (pasekmės).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra įvardinęs užsienio teismo (arbitražo) sprendimo pripažinimo teises pasekmes, nurodydamas, jog tokio sprendimo pripažinimas reiškia:

- i.) Pripažįstančioje valstybėje jis įgyja *res judicata* galią. *Res judicata* (įstatymo) galia reiškia, kad šalys negali pakartotinai reikšti tapataus ieškinio (tai vadinamasis neigiamas *res judicata* galios efektas), parandama teisė paduoti apeliacinį skundą.

¹² Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius, 2002, P. 331

¹³ Bogdan M., Maunsbach U. EU Private International Law: AN EC Court Casebook. 1988 02 04 Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Hofman v. Krieg Nr. 145/86. P. 74

¹⁴ Bogdan M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen, 2006. P. 74

- ii.) Pripažįstančioje valstybėje jis įgyja prejudicinę galią. Tai reiškia, kad įsiteisėjusiu teismo (arbitražo) sprendimu vienaip ar kitaip išspręstas ginčas laikomas išspręstu teisingai ir kitas teismas (arbitražas), spręsdamas kaip nors su išspręstu ginču susijusią bylą, turi remtis tuo sprendimu ir jame konstatuotais faktais kaip teisingu ir pagrįstu, t.y. negali jo kvestionuoti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, jog prejudicinis faktas – tai faktas ar aplinkybė, nustatyti įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje byloje, kurioje dalyvavo tie patys asmenys. Prejudicinis faktas gali būti tiek teismo nustatytas juridinę reikšmę turintis faktas, tiek bet koks kitas faktas ar aplinkybė, kurią nustatė teismas, išnagrinėjęs bylą iš esmės ir įvertinęs byloje esančius įrodymus. Prejudicinė teismo sprendimo galia reiškia, kad įsiteisėjusiu teismo sprendimu nustatytų faktų šalys nebegali ginčyti kitose bylose. Įsiteisėjusio teismo sprendimo prejudicialumas veikia ne tik bylos šalis, bet ir kitus byloje dalyvavusius asmenis.¹⁵
- iii.) Pripažįstant užsienio teismo (arbitražo) sprendimą valstybė kartu konstatuoja, jog nagrinėjant bylą buvo laikomasi sąžiningo proceso principų.
- iv.) Sprendimą pripažinusioje valstybėje jis tampa vykdytinu, t.y. turi būti vykdomas taip pat kaip ir nacionalinio teismo (arbitražo) sprendimas.¹⁶

Skirtingos valstybės užsienio valstybių teismų (arbitražų) sprendimus pripažįsta skirtingai, tačiau iš esmės pasaulinėje praktikoje susiklosčiusios trys užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimo ir vykdymo sistemos.¹⁷ Vienose šalyse (Danijoje, Olandijoje) užsienio sprendimai pripažįstami tik esant tarp valstybių tarptautinei sutarčiai dėl sprendimų pripažinimo ir vykdymo arba numačius abipusiškumo pagrindą (*reciprocity*). Kitose valstybėse (Prancūzijoje, Belgijoje) užsienio teismų sprendimai pripažįstami ir vykdomi tik patikrinti iš esmės. Trečiose (Italijoje, Vokietijoje) – tikrinamas formalus užsienio teismo sprendimo teisėtumo aspektas.¹⁸

Kalbant apie užsienio teismų sprendimų pripažinimą pabrėžtina tai, jog šiame kontekste terminas „sprendimas“ suprantamas plačiaja prasme ir apima tiek nutartis, tiek nutarimus, jei tik šiuo dokumentu byla yra užbaigiama.¹⁹ Kalbant apie užsienio arbitražų sprendimus, „sprendimas“ suprantamas kaip pagrindinis arbitražo dokumentas, kuriuo arbitražas galutinai

¹⁵ 2004 m. spalio 11 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-529/2004

¹⁶ Lietuvos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato 2000-12-21 nutarimu Nr. 28 // Teismų praktika, 2001, Nr. 14

¹⁷ Asser D., Baltutytė E., Driukas A. ir kt. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius, 2007, P. 59

¹⁸ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Vilnius, Justitia 1997, P. 331

¹⁹ Asser D., Baltutytė E., Driukas A. ir kt. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius, 2007, P. 59

išsprendžia klausimą, priklausantį jo kompetencijai arba arbitražo pirmininko nutarimas dėl ieškinio užtikrinimo priemonių (laikinių apsaugos priemonių).²⁰

Apie užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimą ir leidimą juos vykdyti galima kalbėti dviem aspektais:

- i.) Lietuvos Respublikos teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimas užsienio valstybėse, ir
- ii.) Užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimas Lietuvos Respublikoje.²¹

Šiame darbe bus nagrinėjamas antrasis atvejis, t.y. užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas Lietuvos Respublikoje. Užsienio teismų (arbitražų) priimti ir įsiteisėję sprendimai automatiškai neįgauna jokios galios Lietuvos Respublikos teritorijoje. Atsižvelgiant į tarptautinių ginčų pobūdį neretai nagrinėjant bylas, turinčias užsienio elementą, kyla būtinybė priimtą sprendimą pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje, nei vyko teismo (arbitražo) procesas. Tam, kad toks užsienio teismo (arbitražo) sprendimas būtų pradėtas vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje, jį turi pripažinti Lietuvos apeliacinis teismas, kadangi nepripažintas sprendimas užsienio teritorijoje negali sukelti jokių teisinių padarinių. Darytina išvada, jog išnagrinėjus bylą, procesas iš esmės nesibaigia: jis tęsiasi užsienio valstybių kompetentinguose teismuose tam, kad sprendimas būtų įvykdytas ir būtų įgyvendintas teisingumas.

Atsižvelgiant į tai, kurioje valstybėje priimtas užsienio teismo sprendimas ir į jo priėmimo laikotarpį, galimi keli tokio teismo sprendimo pripažinimo Lietuvoje modeliai:

- i.) Pripažinimas ir vykdymas tų valstybių teismų sprendimų, su kuriomis Lietuvos Respublika yra sudariusi teisinės pagalbos sutartis.
- ii.) Pripažinimas ir vykdymas tų valstybių teismų sprendimų, kurios dalyvauja daugiašalėse konvencijose, kurias yra ratifikavusi Lietuvos Respublika.
- iii.) Europos Sąjungos valstybių narių priimtų sprendimų (spendimų, priimtų po Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą 2004 m. gegužės 1 d.) pripažinimas vadovaujantis Europos Sąjungos teisės aktais.
- iv.) Pripažinimas ir vykdymas tų valstybių teismų sprendimų, nesant tarpvalstybinio teisinio reglamentavimo.

²⁰ 2002 m. sausio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-145/2002.

²¹ Asser D., Baltutytė E., Driukas A. ir kt. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius, 2007, P. 60

Užsienio arbitražų sprendimai Lietuvoje pripažįstami vadovaujantis 1958 m. daugiašale Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, kuri šiuo metu jau yra taikoma net 142 pasaulio valstybėse.²² Tais atvejais, kai valstybė, kurios arbitražo sprendimą prašoma pripažinti, nėra šios konvencijos dalyvė, Lietuvos Respublika sprendimus pripažįsta vadovaudamasi CPK nustatytais taisyklėmis. Visuotinai pripažinta, jog Niujorko konvencijos prasme šalių nacionalinė priklausomybė neturi jokios reikšmės.²³

²² Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija.

http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html Žiūrėta 2007 m. spalio 24 d., 14:42

²³ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Justitia, Vilnius, 2005, P. 279

1.2. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas Lietuvoje

Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas – pasauliniu lygiu unifikuota ir ilgametę praktiką turinti tarptautinio civilinio proceso dalis. Didžiausias dėmesys nagrinėjant užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą Lietuvoje pelnytai skiriamas 1958 m. Niujorko konvencijai, atskirai aptariant konvencijos praktinę reikšmę, arbitražų sprendimų pripažinimo tvarką ir nepripažinimo pagrindus.

1.2.1. 1958 m. Niujorko konvencija ir jos taikymas

Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo buvo paruošta Jungtinių Tautų ir priimta diplomatų konferencijoje 1958 m. birželio 10 d.²⁴ ir pasauliniu mastu pradėjo galioti nuo 1959 m. liepos 7 d.

Ši konvencija yra laikoma vieninteliu visuotinai pripažįstamu tarptautiniu dokumentu, skirtu užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarkos unifikavimui, numatančiu procedūras bei išimtis, kada gali būti atsisakoma pripažinti užsienio arbitražo sprendimą.

Lietuvos Respublikos Seimas 1995 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. I-760 ratifikavo 1958 m. Niujorko konvenciją dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo (toliau vadinama Niujorko konvencija), ir Lietuva tapo šios konvencijos dalyve.²⁵ Nuo to laiko užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas Lietuvoje vyksta pagal šios konvencijos nuostatas. Analogiškai remiantis Niujorko konvencijos nuostatomis užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus reglamentuoja JTO (Jungtinių Tautų Organizacijos) tarptautinės prekybos teisės komisijos 1985 m. liepos 21 d. priimtas UNCITRAL tipinis įstatymas dėl tarptautinio prekybos arbitražo. Beje, šio pavyzdinio įstatymo nuostatos yra įtrauktos į Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymą.

Niujorko konvencija – pagrindinė ir vienintelė globalinė konvencija, šiuo metu reguliuojanti tarptautinį arbitražo sprendimų vykdymą. Jos pagrindinė idėja – nacionalinis teismas negali atsisakyti panaudoti savo valdžios įgaliojimų vien dėl to, kad arbitražo sprendimas buvo priimtas užsienyje arba nors priimtas ir teismo valstybėje, dėl kokių nors priežasčių *ipso*

²⁴ Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija.

http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention.html Žiūrėta 2007 m. spalio 24 d. 16:12.

²⁵ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr.I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208

jure nelaikomas nacionaliniu arbitražo sprendimu. Pagal konvencijos III straipsnį kiekviena pasirašiusi valstybė turi pripažinti arbitražo sprendimus kaip privalomus ir juos įvykdyti pagal savo procesines normas.²⁶

Ši konvencija pakeitė jau istorine tapusią 1927 m. Ženevos konvenciją. Pastebėtina, jog Niujorko konvenciją teisės specialistai vertina kaip palankesnę bei patogesnę šalims, ir, svarbiausia, kad ši konvencija panaikino vadinamąją „dvigubą egzekvatūrą“, t.y. tokią praktiką, kai norint pripažinti ir įvykdyti užsienio arbitražo sprendimą, vieną egzekvatūrą reikdavo gauti iš arbitražo vietos teismo, o kitą – iš sprendimo vykdymo vietos teismo. Išskirtini keli Niujorko ir Ženevos konvencijos skirtumai, nulemiantys Niujorko konvencijos pranašumą:

- i.) Sprendimo, dėl kurio pripažinimo kreipiamasi, apibrėžimas paprastesnis ir aiškesnis Niujorko konvencijoje. Čia nurodoma, jog sprendimas turi būti priimtas kitos valstybės, nei tos, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti, teritorijoje.
- ii.) Niujorko konvencijoje panaikinta įrodinėjimo pareiga, t.y. asmuo, besikreipiantis dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo, privalo pristatyti teismui tam tikrus dokumentus (sprendimą, vertimą ir kt.), bet ne įrodymus.
- iii.) Niujorko konvencijoje tiksliau apibrėžta užsienio arbitražo įvykdymo apsauga, tokiu būdu asmeniui, prieš kurį siekiama įvykdyti sprendimą, suteikiama mažiau galimybių sutrukdyti sprendimo įgyvendinimą ir įvykdymą.
- iv.) Vadovaujantis Niujorko konvencijos nuostatomis, net jei atsakovas įrodo tam tikras priežastis, kodėl užsienio arbitražo sprendimas neturėtų būti pripažįstamas ir vykdomas, teismui paliekama diskrecijos teisės spręsti, ar vadovautis nurodytais pagrindais. Tuo tarpu Ženevos konvencijoje teismas tokios pasirinkimo laisvės neturėjo, t.y. konvencijos nuostatos imperatyviai nustatė pareigą nepripažinti sprendimų, jei tik yra vienas iš nepripažinimo nurodytų pagrindų.²⁷

Darytina išvada, jog priimant Niujorko konvenciją buvo išspręsta nemažai nepatogumo proceso šalims kėlusios „dvigubos egzekvatūros“ problema ir galutinai pasiektas kompromisas tarp skirtingų interesų grupių, suteikiant teismams diskrecijos teisę bei sumažinant užsienio arbitražų sprendimų kontrolę.²⁸ Platesnis 1958 m. Niujorko konvencijos ir 1927 m. Ženevos konvencijos palyginimas pateikiamas 1 Priede.

²⁶ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Justitia, Vilnius, 2005, P. 275

²⁷ Beevers K., McClean D. The Conflict of Laws. Morris. Sixth Edition. London, 2005, P. 182-184

²⁸ Zhou Yi, Adjudgment of Enforcement Proceedings Under Article VI of the New York convention. Master thesis. Toronto, 2005, P. 5

Niujorko konvencija iš esmės siekiama užtikrinti, kad joje dalyvaujančiose susitariančiose valstybėse :

- i.) Arbitražiniai susitarimai būtų pripažįstami galiojančiais ir užkertančiais kelią ginčo nagrinėjimui valstybės rėmuose;
- ii.) Užsienio arbitražų sprendimai būtų pripažįstami ir vykdomi, išskyrus tam tikras aplinkybes;
- iii.) Pagrindai, kuriais remiantis galima atsisakyti pripažinti ar vykdyti sprendimą, būtų tiksliai ir griežtai apriboti.

Niujorko konvencijos taikymas

Konvencija nereguliuoja „vidaus“ sprendimų. Ji taikoma tik sprendimams, padarytiems bet kurioje valstybėje, kitoje nei ta, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti, tačiau kurie toje valstybėje nelaikomi „vidaus“ sprendimais.²⁹ Reikia atkreipti dėmesį ir į tai, jog Niujorko konvencija išskirtinai taikoma tik užsienio arbitražo sprendimams, todėl prieš taikant šią konvenciją, tiek šalims, tiek teismams būtina įsitikinti, jog prašoma pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo, o ne teismo sprendimą ir šis sprendimas yra priimtas užsienio valstybėje.

Laikytina, jog Niujorko konvencija yra vienintelis tarptautinis dokumentas, kuriuo vadovaujantis Lietuvoje pripažįstami užsienio arbitražo sprendimai. Kitose valstybėse, pavyzdžiui Didžiojoje Britanijoje, ieškovas, paduodantis pareiškimą dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo, turi teisę pasirinkti, kuriuo teisės aktu vadovaujantis būtų pripažintas arbitražo sprendimas³⁰, kadangi šioje valstybėje istoriškai keitėsi ir vienas kitą papildė net keli dokumentai, reglamentuojantys užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimą ir vykdymą.

Tenka pripažinti, kad nuo to, kaip Lietuvos teismai taiko Niujorko konvencijos nuostatas, priklauso ne tik Lietuvos, kaip teisinės valstybės įvaizdis tarptautinėje bendruomenėje, be ir tai, ar užsienio įmonės ir investuotojai, sudarydami sutartis su Lietuvos ūkio subjektais, numatys galimybę spręsti ginčus arbitraže. Nuo to, kaip Lietuvos teismai, konkrečiai – Lietuvos apeliacinis teismas ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, taiko Niujorko konvenciją ir aiškina jos nuostatas, priklauso užsienio partnerių pasitikėjimas Lietuvos teismais. Tais atvejais, kaip netinkamai taikant ir aiškinant Niujorko konvencijos nuostatas bus nepripažįstami užsienio valstybių arbitražų sprendimai ar stabdomas jų pripažinimas ir vykdymas, užsienio subjektai gali palaikyti mūsų valstybę nepalankia arbitražui ir nenorės matyti arbitražinės išlygos dėl ginčų sprendimo arbitraže sutartyse, kurios sudaromos su Lietuvos ūkio subjektais. Lietuvos

²⁹ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimai tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius, 2000, P. 333

³⁰ Beever K., McClean D. The Conflict of Laws. Morris. Sixth Edition. London, 2005, P. 176

Aukščiausiasis Teismas yra pabrėžęs, kad Lietuva, ratifikuodama Niujorko konvenciją, įsipareigojo pripažinti užsienio arbitražų sprendimus. Tapdama šios konvencijos dalyve, Lietuva taip pat įsipareigojo tinkamai taikyti Niujorko konvencijos V straipsnyje numatytus nepripažinimo pagrindus. Užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimas Niujorko konvencijoje neįtvirtintu pagrindu arba netinkamas šios konvencijos aiškinimas reikštu Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų pažeidimą.³¹

Darytina išvada, jog Niujorko konvencijos efektyvumas daugiausiai priklauso nuo kiekvienos valstybės, taikančios šią konvenciją, nacionalinių normų, reglamentuojančių arbitražo procesą. Arbitražiniai susitarimai turi būti pripažinti ir įvykdyti, jei jie nėra negaliojantys ar niekiniai, iš esmės atitinkantys vietinius sutarčių principus. Žymiai svarbiau tai, jog konvencijoje nepasisakoma dėl deramų ir netinkamų arbitražinių susitarimų pripažinimo negaliojančiais standartų, tačiau paliekama teisė juos nustatyti nacionaliniais teisės aktais.³²

1.2.2. Sprendimų pripažinimo tvarka ir pasekmės

Sprendimų pripažinimo tvarka

Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarka nustatoma teismo valstybės nacionalinėmis normomis. Suprantama, kad kiekvienoje valstybėje jos yra specifinės ir todėl sunku nustatyti bendrą pripažinimo ir vykdymo tvarką. Paprastai dėl sprendimo pripažinimo reikia kreiptis į pirmos instancijos teismą (JAV – federalinę apygardos teismą, Švedijoje – apeliacinį teismą, Olandijoje – apygardos teismą ir pan.), o kai kuriose valstybėse – į specialųjį organą ar pareigūną (Prancūzijoje – į apygardos teismo pirmininką).³³

Lietuvoje užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo tvarka yra nustatyta 2002 m. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau vadinama CPK) 809-812 straipsniuose. Proceso įstatyme įtvirtinta, jog užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo sąlygas įtvirtina Niujorko konvencija (CPK 810 str. 6 d.). Analogiška nuostata yra ir Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 39 straipsnyje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse ne kartą

³¹ 2006 m. kovo 7 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-179/2006

³² Park W.W. Duty and Discretion in International Arbitration. The American Journal of International Law. 1999, P. 809-810

³³ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Justitia, Vilnius, 1995, P. 277

pasisakyta dėl to, kad užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti procedūroje neturi būti vadovaujamosi tarpvalstybinėmis sutartimis dėl teisinės pagalbos.³⁴

Vadovaujantis CPK 812 str. 1 d., užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo klausimas yra teisingas Lietuvos apeliaciniam teismui (funkcinis teisingumas). Lietuvos apeliacinio teismo nutartį pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražinio teismo sprendimą arba nutartį, kuria atsisakyta jį pripažinti ir vykdyti, galima apskųsti Lietuvos Aukščiausiajam Teismui Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka.³⁵ Darytina išvada, jog nagrinėjant užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo procedūras Lietuvoje, galimos tik dvi proceso stadijos: prašymo nagrinėjimas Lietuvos apeliaciniame teisme kaip pirmojoje instancijoje ir skundo dėl priimtos nutarties nagrinėjimas Lietuvos Aukščiausiame Teisme.

Suinteresuotas asmuo, siekiantis, kad Lietuvoje būtų pripažintas užsienio arbitražo sprendimas, turi laikytis privalomų procesinių reikalavimų, nustatytų tiek Niujorko konvencijoje (4 str.), tiek Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatyme (39 str.) bei CPK (811 str.), ir pateikti Lietuvos apeliaciniam teismui šiuos dokumentus:

- 1) Prašymą (pareiškimą) pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Šiam prašymui taikomi bendrieji procesiniai reikalavimai (CPK 111 str.).
- 2) Užsienio arbitražo sprendimo originalą ar nuorašą, patvirtintą nustatyta tvarka. Sprendimas, surašytas užsienio kalba, turi būti išverstas į lietuvių kalbą ir atitinkamai patvirtintas (notariškai tvirtinamas vertėjo parašas).
- 3) Arbitražinio susitarimo originalą ar tinkamai patvirtintą jo nuorašą. Jei arbitražinis susitarimas (išlyga) sudarytas užsienio kalba, turi būti pateiktas ir šio dokumento vertimas į lietuvių kalbą, patvirtintas nustatyta tvarka (notariškai tvirtinamas vertėjo parašas).

Pažymėtina, kad pareiškimas dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo žyminiu mokesčiu neapmokestinamas.

Suinteresuotas asmuo, besikreipiantis dėl sprendimo pripažinimo, gali prašyti pripažinti tik dalį užsienio arbitražo sprendimo. Tokį prašymą jis turi nurodyti savo pareiškime.

Vadovaujantis CPK 812 str. nustatyta tvarka, pareiškimus dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti nagrinėja Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų

³⁴ Laužikas E. Užsienio arbitražo teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje. www.norkus.lt/download.php/fileid/170 Žiūrėta 2007 m. spalio 25 d. 17:04

³⁵ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961, 40 str. 4 d.

kolegija ir tokie posėdžiai yra vieši. Apie teismo posėdžio vietą ir laiką privalomai turi būti pranešta asmeniui, prieš kurį priimtas prašomas pripažinti sprendimas, t.y. atsakovui (skolininkui). Tai būtina padaryti, nes atsakovas (skolininkas) gali gintis nuo prieš jį priimto sprendimo įrodydamas pagrindus, dėl kurių tas sprendimas negali būti pripažintas, taigi – įvykdytas. Tačiau tiek ieškovo, tiek atsakovo neatvykimas į teismo posėdį nėra kliūtis nagrinėti pripažinimo klausimą.³⁶ Lietuvos Respublikos teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai teismai nepraneša skolininkui apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką (2004 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-687/2004).

Vadovaujantis CPK, teismo nutartis dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo, kaip ir kitos Lietuvos apeliacinio teismo nutartys, įsiteisėja nuo jos priėmimo dienos ir per vieną mėnesį gali būti skundžiama kasaciniu skundu Lietuvos Aukščiausiajam Teismui.

V.Mikelėno nuomone, išanalizavus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo praktiką, darytina išvada, jog dauguma prašymų dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti yra pripažįstami. Dažniausiai atmetami atsakovų prieštaravimai dėl nurodytų sprendimo nepripažinimo netinkamai taikant ir aiškinant Niujorko konvencijos nuostatas.³⁷ Šiuo metu aktualu tai, kad Lietuvos teismai gauna sąlyginai nedaug prašymų dėl užsienio arbitražų pripažinimo ir leidimo vykdyti, todėl galima teigti, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika šiuo klausimu yra negausi ir dar tik formuojasi. Dėl to kartais ji yra prieštaringa ir kai kada pagrįstai kritikuojama: pavyzdžiui, teismai nevienodai aiškina viešosios tvarkos sampratą – vieni šią sąvoką aiškina labai plačiai (2002 m. sausio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-146/2002), o tai galimai prieštarauja tarptautinei Niujorko konvencijos taikymo praktikai.

Tai, kad kasacinio teismo praktika yra negausi, patvirtina Lietuvos Aukščiausiame Teisme išnagrinėtų bylų dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo skaičius (1 lentelė). Galima teigti, jog daugiau nei per 6 metus kasacine tvarka buvo išnagrinėta tik 17 bylų dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdymo Lietuvos Respublikoje. Lietuvos apeliacinis teismas per tą patį laikotarpį išnagrinėjo 56 prašymus dėl pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje užsienio valstybių arbitražų sprendimus.³⁸

³⁶ Lietuvos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato 2000-12-21 nutarimu Nr. 28 // Teismų praktika, 2001, Nr. 14

³⁷ Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika // Justitia, 2006/2, P. 28-29

³⁸ Laužikas E. Užsienio arbitražo teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje. www.norkus.lt/download.php/fileid/170 Žiūrėta 2007 m. spalio 25 d. 17:04

I lentelė. Lietuvos Aukščiausiame Teisme 2001-2007 m. išnagrinėtų bylų dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo statistika

Metai	Išnagrinėtų bylų skaičius
2001	5
2002	2
2003	3
2004	2
2005	2
2006	2
2007	1
iš viso:	17

Svarbiausias užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo tvarkos principas yra tai, jog sprendžiant užsienio arbitražo pripažinimo klausimą, šalių ginčas nenagrinėjamas iš esmės ir netikrinama, ar arbitražo sprendimas yra teisėtas ir pagrįstas. Pripažinimo procedūra reiškia tik nepripažinimo pagrindų, nurodytų Niujorko konvencijos V straipsnyje, buvimo ar nebuvimo patikrinimą.³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtose nutartyse taip pat buvo išaiškinta, jog remiantis Niujorko konvencijos nuostatomis, turi būti pripažįstama ir leidžiama vykdyti arbitražo pirmininko nutarimą dėl ieškinio užtikrinimo priemonių (laikinių apsaugos priemonių) taikymo.

Sprendimų pripažinimo pasekmės

Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo pasekmės nulemia teismo, nagrinėjančio pripažinimo klausimą, priimtas sprendimas. Vadovaujantis CPK 812 str., Lietuvos apeliacinis teismas, spręsdamas klausimus dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo, priima tokias nutartis:

- i.) *Pripažinti užsienio arbitražo sprendimą.* Tokiu atveju teismas nutartyje nurodo, jog užsienio arbitražo sprendimas gali būti pripažįstamas Lietuvos Respublikoje, kadangi nėra Niujorko konvencijoje nurodytų nepripažinimo pagrindų arba atsakovas jų neįrodė. Pripažintas užsienio arbitražo sprendimas tampa vykdytinu ir įgyja *res judicata* galią.
- ii.) *Iš dalies pripažinti arbitražo sprendimą.* Teismas, priimdamas tokią nutartį, nurodo, kuri konkreiti užsienio arbitražo sprendimo dalis pripažįstama ir pateikia

³⁹ 2001 m. vasario 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-222/2001; 2006 m. kovo 7 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 3K-7-179/2006

motyvus, kodėl atsisakoma pripažinti kitą jo dalį. Teismas gali pripažinti tik dalį sprendimo, jei kitos jo dalies nepripažinimas ir nepripažinimo pagrindai nedaro lemiamos įtakos pripažįstamai daliai. Be to, šalis turi teisę kreiptis į teismą ir prašyti pripažinti dalį sprendimo. Pripažinta užsienio arbitražo sprendimo dalis tampa vykdytina ir įgyja *res judicata* galią.

- iii.) *Nepripažinti arbitražo sprendimo.* Tokiais atvejais teismas motyvuoja, kokiu (kokiais) Niujorko konvencijos V straipsnyje nustatytais pagrindais jis atsisako pripažinti užsienio arbitražo sprendimą ir kokiais įrodymais pagrįsti atsakovo reikalavimai (jei pritaikomas atsakovo nurodytas pagrindas). Ieškovas, kreipęsis dėl užsienio arbitražo pripažinimo, netenka teisės dar kartą kreiptis dėl sprendimo pripažinimo, tačiau toks sprendimas neužkerta kelio suinteresuotam asmeniui kreiptis į kitos valstybės teismą dėl to paties užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo.
- iv.) *Sustabdyti bylos nagrinėjimą.* Teismas turi teisę priimti tokią nutartį, jeigu užsienio arbitražo sprendimas yra apskundžiamas įprastinėmis atitinkamos valstybės arbitražų sprendimų apskundimo formomis arba jeigu terminas tokiam skundai paduoti dar nėra pasibaigęs. Negana to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog CPK 812 str. 4 d. nurodytas šių specialiųjų bylos sustabdymo atvejų sąrašas nėra baigtinis, nes *mutatis mutandis* turi būti taikomi kiekvienu konkrečiu atveju nustatyti CPK 165 ir 164 str. nurodyti bendrieji bylos sustabdymo pagrindai.⁴⁰ Teismo nutartis sustabdyti bylos nagrinėjimą gali būti apskūsta CPK numatyta tvarka. Bylos sustabdymo laikotarpiu neatliekami jokie procesiniai veiksmai. Pastebėtina, jog išnykus aplinkybėms, dėl kurių buvo sustabdytas bylos nagrinėjimas, t.y. suėjus užsienio arbitražo sprendimo apskundimo terminui arba išnagrinėjus skundą dėl priimto arbitražo sprendimo, galima atnaujinti procesą dėl to priimant atskirą nutartį.
- v.) *Prašymas paliekamas nenagrinėtas.* Tokia nutartis priimama jeigu nustatoma, kad prašymas dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo pateiktas nesilaikant CPK ar Niujorko konvencijoje nustatytos tvarkos, pavyzdžiui, prašymas neatitinka CPK procesiniams dokumentams keliamų reikalavimų arba nepateikiami visi reikiami prašymo priedai, nurodyti Niujorko konvencijos IV straipsnyje. Nutartyje palikti prašymą nenagrinėtu teismas nurodo aplinkybes, kliudančias nagrinėti bylą. Pašalinęs nurodytus trūkumus, suinteresuotas asmuo gali iš naujo

⁴⁰ 2004 m. gruodžio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-552/2004

bendra tvarka kreiptis į Lietuvos apeliacinę teisimą su prašymu pripažinti užsienio arbitražo sprendimą.

vi.) *Išsprendžiamas sprendimo leidimo vykdyti klausimas.* Tokios nutarties pasekmė yra vykdomojo rašto išdavimas ir išsiuntimas išieškotojui, jeigu sprendimo pripažinimas reikalingas jo vykdymui Lietuvos Respublikoje.

1.2.3. Sprendimų nepripažinimo pagrindai

Niujorko konvencijos principas, nurodantis, kad užsienio arbitražo sprendimai turi būti pripažinti ir vykdomi bet kurioje valstybėje, kuri yra konvencijos dalyvė, nėra besąlygiškas. Esant tam tikroms aplinkybėms, nacionalinis teismas turi teisę atsisakyti pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą.⁴¹

Niujorko konvencijos V straipsnis pateikia išsamų ir baigtinį sprendimų nepripažinimo pagrindų sąrašą. Užsienio arbitražo sprendimas pripažintamas, jeigu nėra nustatoma Niujorko konvencijos V straipsnyje numatytų nepripažinimo pagrindų. Kaip jau minėta aukščiau, teismas, sprenddamas pripažinimo klausimą, neturi teisės iš esmės nagrinėti arbitražo išspręsto ginčo, t. y. teismas negali spręsti fakto ir materialinės teisės klausimų, susijusių su ginčo nagrinėjimu iš esmės. Beveik visi Niujorko konvencijos V straipsnyje nustatyti nepripažinimo pagrindai yra procesinio pobūdžio, todėl negalima atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimo dėl to, kad arbitrai netinkamai pritaikė ar išaiškino materialinės teisės normas ar neteisingai kvalifikavo faktines aplinkybes.

Niujorko konvencijoje nurodyti užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindai, priklausomai nuo to, kas juos turi įrodyti, skirstomi į dvi grupes:

- i.) *Pagrindai, kuriuos turi įrodyti atsakovas (skolininkas), reikalaujantis, kad teismas atsisakytų pripažinti užsienio arbitražo sprendimą.* Šią pagrindų grupę tiesiogiai numato Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalis: „šalis, kurios nenaudai yra priimtas sprendimas, prašymu gali būti atsisakyta pripažinti ir vykdyti sprendimą tik jeigu ši šalis valstybės, kur siekiama pripažinimo ir vykdymo, kompetentingai institucijai pateikia įrodymų“. Vadinasi atsakovas turi pareigą įrodyti Lietuvos apeliaciniam teismui, nagrinėjančiam prašymą dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo, kad egzistuoja bent viena

⁴¹ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas, Vilnius, 1995, P. 280

(nedraudžiama remtis keliais pagrindais) iš konvencijoje numatytų aplinkybių, dėl kurių būtų galima atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą ir pateikti nepripažinimo pagrindą(-us) patvirtinančius įrodymus. Pažymėtina, jog ieškovui nekyla priešpriešinė pareiga įrodyti, jog nepripažinimo pagrindų nėra. Visgi svarbu ir tai, jog teismas, vadovaudamasis diskrecijos teise, turi teisę sprendimą pripažinti, net jei atsakovas nurodo tam tikrus nepripažinimo pagrindus, tačiau teismui šie pagrindai atrodo mažareikšmiai ir neturintys lemiamos įtakos sprendimo pripažinimui.

- ii.) *Pagrindai, kurių nebuvimą privalo patikrinti teismas ex officio.* Tai reiškia, kad teismas jų nebuvimu privalo įsitikinti nepriklausomai nuo to, ar atsakovas (skolininkas) jais remiasi, ir ar jis apskritai ginasi. Šie pagrindai pripažįstami itin svarbiais valstybės ir visuomenės interesams, be to, jie užtikrina teismo neliečiamumą, išlaisvindami jį nuo bet kokių įsipareigojimų vykdyti sprendimus, kurie pagal *lex fori* būtų laikomi neteisingsais, net jei tie sprendimai ir nesusiję su procesiniais trūkumais⁴². Niujorko konvencijoje ši pagrindų grupė įvardijama V straipsnio 2 dalyje: „atsisakyti pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą taip pat galima, jeigu valstybės, kur siekiama pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, kompetentinga institucija nustato <...>“. Todėl čia nereikalaujama, kad pagrindams taikyti būtų reikalinga atsakovo iniciatyva, nors pastebėtina tai, jog praktikoje atsakovai be pirmajai grupei priskirtinų pagrindų įrodinėja ir tuos, kuriuos teismas privalo nustatyti savo iniciatyva.

Visuotinai pripažįstama, kad prašant pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą teismas negali atnaujinti ginčo nagrinėjimo iš esmės. Lietuvos apeliacinis teismas šiuo požiūriu nėra apeliacinė instancija ir nevykdo teisminės užsienio arbitražo sprendimo priežiūros. Jam pakanka, kad šiuo klausimu yra priimtas arbitražo sprendimas, ir jis automatiškai atsisako spręsti materialinio pobūdžio klausimus. Bet kokie samprotavimai, kad arbitražas neteisingsai išsprendė ginčą ar neįvertino visų byloje pateiktų įrodymų ar aplinkybių, šioje situacijoje neturi reikšmės.⁴³

Svarbus procesinis ypatumas yra tai, jog vadovaujantis Niujorko konvencija, šalis, reikalaujanti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą (ieškovas / kreditorius), apskritai neprivalo įrodinėti jokių aplinkybių. Vienintelė šios šalies pareiga (tam tikra prasme ir įrodinėjimo pareiga) yra pateikti arbitražinio susitarimo ir arbitražo sprendimo originalus ar patvirtintus nuorašus.

⁴² Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimai tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius, 2000, P. 336

⁴³ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas, Vilnius, 1995, P. 285

Kaip jau minėta aukščiau, tai vienas iš pagrindinių procesinių skirtumų nuo jau tik istorinę reikšmę turinčios 1927 metų Ženevos konvencijos.

Niujorko konvencija nustato, jog atsisakyti sprendimą pripažinti ir leisti jį vykdyti galima tik vienu ar daugiau V straipsnyje nustatytų pagrindų – joks kitas pagrindas nepateisina atsisakymo. Teismų praktikoje pasitaiko atveju, kai teismai atsisako kitais pagrindais ir, galima įtarti, dažniausiai dėl vidaus politinių ar ekonominių priežasčių, baimės „nuvilti“ užsienio valstybę, prieš kurią reikalaujama sprendimą pripažinti ir vykdyti. Tačiau tokie veiksmai nesuderinami su Konvencija ir kenkia jos, kaip nešališkos sistemos, skirtos tarptautiniam bendradarbiavimui administruojant teisingumą, vertei.

Teismui atsisakius pripažinti užsienio arbitražo sprendimą vadovaujantis Niujorko konvencija ar kitais pagrindais, laikytina, kad toks atsisakymas nepanaikina pirminio arbitražo sprendimo. Kitos valstybės teismas gali laikytis kitokio požiūrio ir leisti jį pripažinti ir vykdyti. Žinoma, jei atsisakymo pripažinti pagrindas yra susitarimo negaliojimas arba šiurkštus arbitražinių procedūrų pažeidimas, tikėtina, jog ir kitų valstybių teismai laikysis panašaus požiūrio. Tačiau kai atsisakymas pagrįstas, tarkime, viešąja politika, skirtingų užsienio valstybių teismų sprendimai gali labai skirtis. Ši ypatybė nurodo pagrindinį skirtumą tarp padarinių, kylančių sėkmingai sprendimą užginčijus pagal *lex arbitri*, kai sprendimas panaikinamas ir tampa neįvykdomu visose valstybėse, ir padarinių, kylančių patenkinus prašymą atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimą, kai tokio atsisakymo teisiniai padariniai atsiriboja teisės sistema, kurioje veikia teismas, priėmęs sprendimą nepripažinti ir nevykdyti arbitražo sprendimo. Tam, kad Niujorko konvencijoje nustatyta bei nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinta užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo sistema veiktų, būtina, kad teismai atsisakytų pripažinti ir vykdyti sprendimus, panaikintus pagal *lex arbitri*. Tokia teismų pareiga nustatyta Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies e punkte. Tą patį galima pasakyti ir apie sprendimus, turinčius bet kuriuos kitus Konvencijos V straipsnio 1 dalyje nurodytus trūkumus.

Esminis Niujorko konvencijos principas – palaikyti, kontroliuojant vietiniams teismams vykdymo stadijoje, arbitražo proceso teisingumą. Atitinkamai, nors Niujorko konvencijos tekstas anglų kalba nurodo, kad atsisakyti pripažinti ir vykdyti *galima* nustatytomis aplinkybėmis, esama galingų argumentų, pagrįstų tiek sutarčių aiškinimo taisyklėmis, tiek ir praktiniais pagrindais, kad teismai *privalo* atsisakyti pripažinti ir vykdyti esminio Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies a - e punktuose nustatytų standartų pažeidimo atveju. Kita vertus, tai nėra tai, ką teigia tekstas.⁴⁴ Ši problema užsienio teismų praktikoje sprendžiama gana kontraversiškai, kadangi yra tokių atveju,

⁴⁴ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimai tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius, 2000, P. 337-338

kai teismas kvestionuoja Niujorko konvencijoje nurodytus sprendimų nepripažinimo pagrindus ir, net atsakovui šiuos įrodžius, pripažįsta užsienio arbitražo sprendimą pagal nacionalines nuostatas (sprendimai *Palbalk v. Norsolor (1984 m. spalio 9 d)*, *The Arab Republic of Egypt v. Chromalloy Aeroservices (1997 m. vasario 14 d.)* bylose)⁴⁵. Valstybių sudarytose daugiašalėse ir dvišalėse sutartyse (pavyzdžiui, 1961 m. Europos konvencijoje, ICSID⁴⁶ konvencijoje) pasitaiko nuostatų, leidžiančių arba reikalaujančių pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražų sprendimus net tokiomis aplinkybėmis, kurios patenka į atsisakymo pagrindus, nustatytus Niujorko konvencijos V straipsnyje.⁴⁷ Svarbu pastebėti, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje tokių sprendimų nėra.

1.2.3.1. Pagrindai, kuriuos turi įrodyti atsakovas (skolininkas)

Niujorko konvencijos prasme, net atsakovui (skolininkui) įrodžius bent vieną iš šioje dalyje nagrinėjamų užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindų, teismas turi teisę, bet neprivalo atsisakyti pripažinti arbitražo sprendimą. Kitaip sakant šių sprendimo nepripažinimo pagrindų taikymas yra paliktas teismo diskrecijai. Pagal susiklosčiusią užsienio valstybių teismų praktiką užsienio arbitražo sprendimas gali būti nepripažintas ir tais atvejais, kai teismai nustato atsakovo (skolininko) įrodytą pagrindą iš tikrųjų nesant esminį, rimtą sąžiningo proceso standartų pažeidimą. Kita vertus, tokia praktika galimai yra ydinga, kadangi konvencijos pagrindų taikymas gali būti aiškinamas kaip „privalomas“, o ne „galimas“ jų taikymas. Toliau šiame darbe visgi bus kalbama apie praktiškai taikomą variantą, t.y. kai teismai naudojami diskrecijos teise ir patys sprendžia ar sprendimo nepripažinimo pagrindas turi būti pritaikytas ar ne.

Lietuvos teismų praktikoje buvo suformuota teisės taikymo ir aiškinimo taisyklė ir jos nuosekliai laikomasi, kad atsakovas privalo įrodyti Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies „a“-, „e“ punktuose suformuluotų pagrindų, kuriais remiantis galima nepripažinti užsienio arbitražo sprendimo, buvimą.⁴⁸ Žemiau aptariami šie penki pagrindai:

⁴⁵ Ten pat. P. 338

⁴⁶ ICSID (International Center for the Settlement of Investment Disputes) – angl. vertimas Tarptautinis investicinių ginčų sprendimo centras

⁴⁷ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimai tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius, 2000, P. 338

⁴⁸ Laužikas E. Užsienio arbitražo teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje. www.norkus.lt/download.php/fileid/170 Žiūrėta 2007 m. spalio 25 d. 17:04

i.) Šalys neveiksnius, arbitražinis susitarimas negaliojantis:

„a) II straipsnyje nurodyto susitarimo pusės pagal joms taikomą įstatymą buvo kuriuo nors mastu neveiksnius arba šis susitarimas negalioja pagal įstatymą, kuriam pusės tą susitarimą subordinavo, o nesant tokio nurodymo - pagal tos šalies, kur buvo padarytas sprendimas, įstatymą“⁴⁹

Šis pagrindas numato dvi alternatyvas, kurias reikia įrodyti: 1) arbitražinio susitarimo šalys buvo neveiksnius arba jų veiksnumas yra ribotas, arba 2) arbitražinis susitarimas negalioja. Aptariamas pagrindas atitinka LR Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 1 d. 1 p. ir liečia patį susitarimo galiojimą: nesant galiojančio arbitražinio susitarimo, arbitražo teismas negalėjo turėti įgaliojimų priimti arbitražo sprendimo. Šiomis aplinkybėmis teismas gali atsisakyti pripažinti ir vykdyti, net jei viena iš šalių iškelė šį klausimą arbitražo metu ir arbitrai nutarė, kad susitarimas arbitruoti galioja.⁵⁰

Užsienio valstybių asmenų veiksnumas turi būti nustatomas remiantis tarptautinės privatinės teisės normomis, išdėstytomis Lietuvos civilinio kodekso (toliau vadinama CK) I knygos I dalies II skyriuje (CK 1.16 str.). Sprendžiant klausimą dėl Lietuvos asmens veiksnumo, be atitinkamų CK normų (LR CK 2.5-2.11 str.), reikia vadovautis ir Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 str. 2 ir 3 d., kurios nustato, jog arbitražui negali būti perduoti ginčai, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, jeigu tokiam susitarimui nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas; Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota valstybės institucija bendra tvarka gali sudaryti arbitražinį susitarimą tik dėl ginčų, susijusių su Vyriausybės ar jos įgalios valstybės institucijos sudarytomis komercinėmis ir ūkinėmis sutartimis.

Sprendžiant klausimą, ar arbitražinis susitarimas galioja, teismas turi vadovautis nacionalinės teisės normomis (*lex fori*). Tai turi būti nustatyta remiantis teise tos valstybės, kurią pasirinko šalys. Jeigu arbitražiniame susitarime ar vėliau šalys nesusitarė dėl pačiam arbitražiniam susitarimui taikomos teisės, įrodinėjimas grindžiamas ir teismas vadovaujasi įstatymais tos valstybės, kur arbitražo sprendimas buvo priimtas. Negalint nustatyti susitarimo sudarymo vietos – pagal arbitražo vietos valstybės teisę. Arbitražinis susitarimas gali negaliooti tiek dėl CK nustatytų bendrųjų sandorių negaliojimo pagrindų, tiek dėl specialiųjų, tik

⁴⁹ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr.I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208

⁵⁰ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius, 2002, P. 335

arbitražiniams susitarimams taikomų reikalavimų pažeidimo (LR Komercinio arbitražo įstatymo 9-11 str.)⁵¹.

Teigiama, jog arbitražinio susitarimo sutartinė prigimtis lemia būtinybę sutarties šalims išreikšti suderintą valią dėl ginčo perdavimo nagrinėti arbitražui. Ši valia būtinai turi būti išreikšta raštu. Niujorko konvencijos taikymo praktikoje susiformavo nuostata tokį susitarimą laikyti sudarytu ne tik tada, jeigu jis įformintas bendru šalių pasirašytu dokumentu, bet ir šalims apsikeitus raštais, telegramomis, telefaksais ar kitais dokumentais, kuriuose fiksuojamas tokio susitarimo sudarymo faktas, arba yra kitokių rašytinių įrodymų, patvirtinančių, kad šalys sudarė ar pripažįsta arbitražinį susitarimą. Pakankamu arbitražiniam susitarimui įrodyti laikomas šalių apsikeitimas ieškininiu pareiškimu ir atsiliepimu į ieškinį, kuriuose viena šalis tvirtina, o kita šalis neneigia, kad jos sudarė arbitražinį susitarimą, kaip pavyzdys šioje situacijoje paminėtina tokia tarptautinė byla (1992 m.)⁵²:

Ginčas kilo dėl susidariusio skolinio įsipareigojimo nevykdymo. Kreditorius ginčui spręsti paskyrė arbitražą, tačiau tai padaryti atsisakė skolininkas. Dėl šios priežasties buvo kreiptasi į teismą, prašant jo paskirti arbitražą. Kaip arbitražinio susitarimo įrodymas buvo pateiktas čarteris, kuris buvo pasirašytas tik vienos iš šalių. Honkongo teismas, sprenddamas bylą pažymėjo, kad nors čarteris nebuvo pasirašytas abiejų šalių, atsižvelgiant į atsiskaitymo pagal čarterį faktą ir šalių susirašinėjimą, neabejotinai aišku, kad šalys sudarė sandorį, todėl teismas padarė išvadą, kad buvo sudarytas arbitražinis susitarimas, atitinkantis UCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinio įstatymo 7 straipsnio nuostatas dėl rašytinio arbitražinio susitarimo.

Akivaizdu, kad Niujorko konvencijoje įtvirtinta esminė arbitražinio susitarimo galiojimo sąlyga yra suderintos šalių valios atitinkamam susitarimui sudaryti išreiškimas. Dėl to esant raštu įformintam arbitražiniams susitarimui ir įrodymams, patvirtinantiems, kad abi šalys pritarė vienokiu ar kitokiu būdu tokio susitarimo nuostatoms, jis laikomas sudarytu pagal Niujorko konvencijos reikalavimus. Dokumento patvirtinimas parašu, antspaudu yra reikšmingas, nes patvirtina šalių valios išreiškimą, bet jis nėra būtina arbitražinio susitarimo galiojimo sąlyga.⁵³ Tokią praktiką formuoja ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kuris, galima sakyti, laikosi labai liberalios nuostatos šiuo klausimu nurodydamas, kad arbitražinio susitarimo sudarymo faktas turi būti aiškinamas plečiamai, vertinant ne tik pasirašymo momentą, tačiau ir sutarties vykdymo, aiškinimo ir kitus reikšmingus faktus. Pažymėtina ir tai, jog arbitražinės

⁵¹ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. Vilnius 2001, P. 208

⁵² 1992 m. liepos 30 d. Honkongo aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Pacific International Lines (PTE) Ltd. & Another v. Tsinlien Metals and Minerals Co. Ltd. // Hong Kong Law Digest, Excerpts of judgement in The Arbitration and Dispute Resolution Law Journal, Part 4, December 1992, P. 240 (<http://interarb.com/clout/clout040.htm> Žiūrėta 2007 m. spalio 26 d., 15:17)

⁵³ Laužikas E. Užsienio arbitražo teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje. www.norkus.lt/download.php/fileid/170 Žiūrėta 2007 m. spalio 25 d. 17:04

išlygos autonomijos doktrina lemia, kad net sutarties pripažinimas negaliojančia ar niekine, nedaro negaliojančia arbitražinės išlygos, todėl arbitražas gali spręsti sutarčių galiojimo klausimą ir tuo atveju, kai šalys tuos pačius sutartinius teisinius santykius grindžia skirtingomis sutartimis, kurių arbitražinės išlygos numato ginčų sprendimą skirtinguose arbitražuose.⁵⁴

ii.) Pagrindinių teisingo proceso principų pažeidimas – informavimo trūkumas

„b) pusei, prieš kurią padarytas sprendimas, nebuvo reikiamai pranešta apie arbitro paskyrimą ar apie arbitražo nagrinėjimą arba dėl kitų priežasčių ši pusė negalėjo pateikti savo pasiaiškinimų.“⁵⁵

Tam, kad būtų atsisakyta pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą šiuo pagrindu, reikia įrodyti, jog šaliai, kurios nenaudai priimtas arbitražo sprendimas, nebuvo tinkamai pranešta apie arbitro paskyrimą arba arbitražinį procesą ar jai kitaip nebuvo suteikta galimybė dalyvauti byloje. Tačiau šis pagrindas nebus taikomas tuo atveju, kai šalis buvo tinkamai informuota ir kviesta į arbitražą, tačiau neatvyko į ginčo nagrinėjimą arba apskritai nedalyvavo arbitraže.⁵⁶ Asmens neinformavimu apie arbitro paskyrimą ar arbitražinį nagrinėjimą suvaržoma teisė teikti paaiškinimus, todėl teismo procesas negali būti teisingas, neišklausęs ir antrosios ginčo pusės. Pažymėtina, jog pranešimų įteikimo tvarkai paprastai taikomas *lex arbitri*.

Tarptautinio komercinio arbitražo praktikoje šiandien yra pripažįstama arbitražo teisė priimti sprendimą šaliai nedalyvaujant (sprendimas *ex parte*). Taigi, jei arbitražas priėmė sprendimą nedalyvaujant kuriai nors iš šalių, tačiau nedalyvaujančiai šaliai buvo tinkamai pranešta apie arbitražą, jo laiką ir datą, sprendimas, pagal Niujorko konvenciją, turi būti pripažintas ir vykdomas.

Šis užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindas reiškia, kad įrodinėjamas pagrindinių teisingo proceso principų pažeidimas – nesuteikimas galimybės atsakovui dalyvauti byloje. Teisingo proceso principai iš esmės nėra pažeisti ir negali būti atsisakoma pripažinti ir leisti vykdyti arbitražinio teismo sprendimo, kai šalis tinkamai kviesta į arbitražą, tačiau neatvyko į ginčo nagrinėjimą ar apskritai nedalyvavo arbitraže. Sąžiningumo principas teisėje reikalauja, kad asmenys vykdytų prisiimtus įsipareigojimus, o esant arbitražiniam susitarimui tai reiškia,

⁵⁴ Ten pat

⁵⁵ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr.I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208

⁵⁶ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Justitia, Vilnius, 1995, P. 283

kad šalys įsipareigoja bendradarbiauti nevalstybiniame teisme tiek, kiek tai reikalinga sprendžiant iškilusį nesutarimą.⁵⁷

Teismų praktikoje pasitaiko ir piktnaudžiavimo aptariamu pagrindu, todėl net įrodžius pranešimų įteikimo tvarkos pažeidimus, teismas savo nuožiūra turi spęsti, ar tenkinti prašymą dėl pripažinimo ir leidimo vykdyti arbitražo sprendimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog keletu dienų pavėlavimas pranešti apie arbitražo proceso posėdį ir teismo sudėtį, kai atsakovas (kreditorius) arbitražo neinformavo apie tokį pavėluotą dokumentų įteikimą, raštu nepranešė dėl iškilusių kliūčių jam realiai pasinaudoti procesinėmis teisėmis arbitražo eigoje, neišreiškė ketinimo tomis teisėmis naudotis iš tikrųjų, bet apskritai ignoravo arbitražo procesą, nesudaro pagrindo išvadai, kad buvo rimtai pažeistos sąžiningo proceso nuostatos ir turi būti taikomas 1958 m. Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies „b“ punktas.⁵⁸ Taigi nepaisant smulkių procesinių pažeidimų, užsienio arbitražo sprendimas visgi gali būti pripažįstamas.

iii.) *Jurisdikcijos viršijimas*

„c) nurodytasis sprendimas buvo padarytas dėl ginčo, kurio nenumato arbitražinis susitarimas arba neapima arbitražinio susitarimo ar arbitražinės išlygos sutartyje sąlygos, arba tame sprendime yra nuostatų tokiomis klausimais, kurių neapima arbitražinis susitarimas ar arbitražinė išlyga sutartyje; tačiau jeigu nuostatai tais klausimais, kuriuos apima arbitražinis susitarimas ar išlyga, gali būti atskirti nuo tų, kurių neapima šis susitarimas ar išlyga, tai ta arbitražo sprendimo dalis, kurioje yra nuostatai arbitražinio susitarimo ar arbitražinės išlygos sutartyje apimamais klausimais, gali būti pripažįstama ir vykdoma“⁵⁹

Šis Niujorko konvencijoje nurodytas užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindas susijęs su procesiniais trūkumais bei numato tris alternatyvas, kurias privalo įrodyti atsakovas: 1) arbitražo sprendimu išsprendžiamas ginčas, kurio šalys neketino perduoti ir neperdavė arbitražui; arba 2) arbitražo sprendimu išsprendžiamas ginčas, kuris negalėjo būti perduotas arbitražui remiantis šalių sudaryto arbitražinio susitarimo sąlygomis; arba 3) arbitražo sprendime išsprendžiami klausimai, kuriais peržengiamos arbitražui pateikto ginčo dalyko ribos. Apibendrinant šias alternatyvas galima teigti, jog negali būti pripažįstamas toks užsienio arbitražo sprendimas, kuriuo išspręstas ginčas, kurio nenumato ar negali numatyti arbitražinis susitarimas, t.y. viršijama jurisdikcija.

⁵⁷ 2001 m. vasario 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-150/2001

⁵⁸ 2003 m. rugsėjo 8 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-782/2003

⁵⁹ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra ir šio nepripažinimo pagrindo taikymo pavyzdžių. Pastebėtina tai, jog iki šiol nebuvo priimta tokia nutartis, kuria būtų atsisakyta pripažinti užsienio arbitražo sprendimą dėl jurisdikcijos viršijimo, tačiau šį pagrindą gerai iliustruoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-460/2001, kurioje buvo atsisakyta pritaikyti atsakovo nurodomą Niujorko konvencijos V straipsnio 1 d. c) punktą:

Šioje byloje buvo nustatyta, kad tarp šalių kilęs ginčas pagrįstai buvo sprendžiamas ne bendrosios kompetencijos teismų, o arbitražo. Tokia išvada darytina iš šalių sudarytos sutarties. Tai, kad kontrahentai susitarė nesutarimus spręsti pirmiausia derybų keliu, neatima iš bet kurios šalies, manančios, kad derybos yra neįmanomos, teisės kreiptis tiesiogiai į arbitražą. Formalaus pasiūlymo derėtis dėl kilusių nesutarimų nepateikė nei viena sutarties šalis, tačiau tokio pasiūlymo nepateikiamas neįpareigoja šalių surengti privalomas derybas iki kreipiantis į arbitražo teismą. Byloje tai pat nustatyta, jog ieškovas prieš kreipdamasis į arbitražą informavo atsakovą apie savo teisių pažeidimą, tačiau buvo gautas neigiamas atsakovo (skolininko) atsakymas ir ieškovas, nesulaukęs priešpriešinio pasiūlymo dėl kilusių nesutarimų sprendimo būdo, visiškai pagrįstai pasinaudojo sutartyje numatytu pažeistų teisių gynimo būdu – kreipimusi į arbitražą.

Niujorko konvencijos kūrėjai, nustatydami šį užsienio arbitražo nepripažinimo pagrindą numatė ir vieną jo išlygą: jeigu sprendimas dėl ginčo dalyko, kurį šalys pateikė arbitražui, gali būti atskirtas nuo sprendimo dėl nepateiktų arbitražui klausimų, tai ta sprendimo dalis, kuria išsprendžiami arbitražui pateikti klausimai, gali būti pripažinta ir įvykdyta. Pritaikius šią išlygą, įgyvendinama CPK 812 str. numatyta teismo teisė pripažinti tik dalį užsienio arbitražo sprendimo.

iv.) Netinkama arbitražo sudėtis ar procesas

„d) arbitražo institucijos sudėtis ar arbitražo procesas neatitikousių susitarimo arba, nesant tokio susitarimo, neatitiko tos šalies, kurioje vyko arbitražas, įstatymų“⁶⁰

Atsakovas, remdamasis šiuo pagrindu, alternatyviai privalo įrodyti vieną iš šių aplinkybių: 1) arbitražo teismo sudėtis neatitiko arbitražinio susitarimo, o kai tokio susitarimo nėra – *lex arbitri* 2) arbitražo procesas neatitiko arbitražinio susitarimo, o kai tokio susitarimo nėra – *lex arbitri*. Tipiniais arbitražo sudėties pažeidimais būtų galima įvardinti netinkamą arbitrų paskyrimo tvarką valstybių atžvilgiu, netinkamą arbitrų skaičių ir kt. Kalbant apie

⁶⁰ Ten pat

arbitražo proceso trūkumus,- jais gali būti laikomi tik tokie procesiniai pažeidimai, kurie pažeidžia sąžiningo proceso standartus.⁶¹

Pastebėtina jog arbitražo teismo sudėtis ir procesas gali būti nustatomas šalių sutarimu arbitražiniame susitarime ar arbitražinėje išlygoje, todėl visų pirma turi būti tikrinama šalių nustatyta tvarka. Tokiai atvejais, kai šalys dėl to nesusitarė arba iš susitarimo nėra aišku kokią konkrečiai arbitražo sudėtį ir procesą šalys pasirinko, klausimas sprendžiamas pagal įstatymus tos valstybės, kur vyko arbitražas (*lex arbitri*).

Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies d) punkte nurodytą užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo klausimą iliustruoja 2001 m. gegužės 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-632/2001:

Atsakovas prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo nutartį, kuria buvo pripažintas užsienio (Estijos) arbitražo sprendimas. Atsakovas motyvuoja tuo, kad Estijos prekybos ir pramonės rūmų arbitražinis teismas, skirdamas arbitrę - pirmininę ir pranešime apie paskirtus arbitrus nenurodydamas arbitrų tautybės, adreso ir kvalifikacijos aprašymo, pažeidė UNCITRAL arbitražo taisykles. Atsakovas taip pat nurodė, kad tai, jog du iš trijų arbitrų buvo estai, nulėmė arbitražo šališkumą. Kasacinis teismas konstatavo, jog tokie nurodomi pažeidimai negali būti bylos kasacinio nagrinėjimo dalyku. Apie tokias aplinkybes atsakovas žinojo ar turėjo žinoti dar prieš pradėdamas arbitražo posėdį, tačiau nei posėdyje, nei per įstatymų nustatytą terminą arbitražo sprendimui apskųsti, nepareiškė pretenzijų šiais pagrindais. Be to, Komercinio arbitražo įstatymo 40 str. 1 d. 4 punktu (Niujorko konvencijos V str, 1 d. d) p.) yra nustatyta, kad arbitražo sprendimo nepripažinti ir nevykdyti galima, kai arbitražinio teismo sudėtis arba arbitražo procesas neatitiko valstybės, kurioje vyko arbitražas, įstatymų. Tuo tarpu, atsakovo kasacinis skundas grindžiamas ne Estijos Respublikos įstatymų, o UNCITRAL arbitražo taisyklių pažeidimu. Taigi atsakovo nurodomas pagrindas negali būti taikomas ir užsienio arbitražo sprendimas pripažįstamas. Dėl arbitrų tautybės teismas pasisakė tik tiek, jog jų nacionalinė priklausomybė negali būti gretinama su šališkumu.

v.) *Neįsiteisėjęs sprendimas*

„e) sprendimas pusėms dar nebuvo galutinis arba jo vykdymą panaikino ar sustabdė tos šalies, kurioje jis buvo padarytas, arba tos šalies, kurios įstatymai taikomi, kompetentinga valdžios institucija.“

Atsakovas, remdamasis šiuo pagrindu privalo įrodyti, kad arbitražo sprendimas dar netapo šalims privalomas arba jį panaikino ar suspendavo valstybės, kurioje arba pagal kurios teisę sprendimas buvo priimtas, kompetentinga institucija. Pastebėtina, jog kai kuriose valstybėse

⁶¹ Lietuvos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato 2000-12-21 nutarimu Nr. 28 // Teismų praktika, 2001, Nr. 14

galima skųsti priimtą arbitražo sprendimą apeliacine tvarka teismui arba yra nustatytos kitokios papildomos procedūros, būtinos tam, kad arbitražo sprendimas taptų galutinis.

Ši Niujorko konvencijos numatyta nepripažinimo pagrindą papildė konvencijos VI straipsnis, leidžiantis teismui, kuriam pateiktas prašymas dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo, atidėti klausimo dėl šio sprendimo pripažinimo ir vykdymo išsprendimą tam, kad teismas sulauktų V straipsnio 1 dalies e) punkte nurodytai institucijai pateikto prašymo dėl sprendimo panaikinimo ar sustabdymo išnagrinėjimo rezultato. CPK normos tokiais atvejais įpareigoja teismą sustabdyti bylą (812 str. 4 d.) – bylos sustabdymas aptartas šio darbo 1.2.2. dalyje. Konvencijos VI straipsnis taip pat leidžia bylos sustabdymo atvejais teismui įpareigoti šalį, prieš kurią nukreiptas sprendimas, pateikti reikiamą garantiją – Lietuvos apeliacinis teismas, vadovaujantis Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 40 str. 3 d., tokiais atvejais prašančiosios šalies pageidavimu įpareigoja antrąją šalį sumokėti reikiamą piniginių užstatą sprendimo įvykdymui užtikrinti arba pritaiko kitas laikinąsias apsaugos priemones, numatytas CPK 145 straipsnyje.

1.2.3.2. Pagrindai, kurių nebuvimą teismas tikrina *ex officio*

Šiai grupei priskiriami du Niujorko konvencijos V straipsnio 2 d. numatyti pagrindai. Teismas, sprenddamas ar pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, šiuos nepripažinimo pagrindus kiekvienu atveju privalo patikrinti *ex officio* nepriklausomai nuo to, ar atsakovas (skolininkas) jais remiasi ar ne. Nustatęs vieno iš šių pagrindų buvimo faktą, teismas atsisako pripažinti užsienio arbitražo sprendimą:

i.) Ginčo nearbitruotinumumas

„a) ginčo objektas pagal šios šalies įstatymus negali būti arbitražo nagrinėjimo dalykas“⁶²

Arbitruotinumumas – tai ginčo santykio savybių, kurioms esant įstatymai nedraudžia ginčo spręsti arbitražu, visuma.⁶³ Ne kiekvienas ginčas gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas. Dėl įvairių priežasčių kiekviena valstybė nustato sąrašą ginčų, kurių nagrinėjimas priklauso išimtinai valstybės teismų jurisdikcijai. Tokie ginčai, kurie gali būti sprendžiami išimtinai valstybės

⁶²1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr.I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208

⁶³ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Justitia, Vilnius, 1995, P. 129

teismuose, vadinami nearbitruotiniais ginčais.⁶⁴ Ginčo arbitruotinumą klausimus reguliuoja išimtinai nacionaliniai įstatymai – tarptautinės teisės šaltiniuose nėra nustatyti nei kriterijai, nei patys pagrindai, tačiau plačiai priimta, kad arbitražas negali spręsti baudžiamųjų bylų ar bylų, susijusių su pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių apsauga.

Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 str. nustato ginčus, kurie yra nearbitruotini Lietuvoje ir kuriuos galima išskirti pagal du kriterijus:

1. *Ginčo pobūdis (ratione materiae)* – nearbitruotiniais ginčais laikomi tie ginčai, kurie kyla iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių teisinių santykių, tai pat ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, bei ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių.
2. *Ginčo subjektas (ratione personae)* – arbitražui negali būti perduoti nagrinėti ginčai, jei viena šalis yra valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, jeigu nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas.

Darytina prielaida, jog Lietuvos nacionalinių įstatymų normos numato gana platų nearbitruotinių ginčų spektrą – tai gali būti įvardijama kaip nacionalinio reguliavimo problema ir sistemos nelankstumas. Pastebėtina, jog teismai praktikoje šiuos pagrindus taiko aiškindama juos labai plačiai:

Ginčas kilo dėl statybos darbų sutarties terminų pažeidimo. Šalys buvo susitarusios visus ginčus, kylančius iš jų sudarytos sutarties, spręsti arbitraže (įtvirtinta arbitražinė išlyga). Arbitraže nagrinėjant bylą dėl nuostolių atlyginimo, atsakovui buvo iškelta bankroto byla. Arbitražo teismas priėmė tarpinį sprendimą, kuriuo nusprendė, kad bankroto bylos iškėlimo faktas neturi įtakos nei arbitražiniams susitarimui galioti, nei arbitražu jurisdikcijai, nes arbitražinio nagrinėjimo dalykas yra ne ginčas, susijęs su bankroto klausimais, o ginčas dėl nuostolių atlyginimo. Arbitražui priėmus galutinį sprendimą, atsakovas šį sprendimą apskundė, motyvuodamas tuo, kad ginčas yra nearbitruotinas, Lietuvos apeliacinis teismas sprendimą panaikino. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ieškovo kasacinio skundo netenkino ir paliko Lietuvos apeliacinio teismo sprendimą galioti, nurodydamas, jog sprendimo motyvai yra teisingi: iškėlus įmonei bankroto bylą, visi turiniai reikalavimai, pareikšti įmonei, priklauso išimtinai valstybės teismų kompetencijai ir tokie ginčai tampa nearbitruotiniais pagal Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo 11 str. 1 d., kaip ginčai, susiję su bankrotu.⁶⁵

⁶⁴ Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika // Justitia, 2006/2, P. 24-25

⁶⁵ 2005 m. sausio 10 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-20/2005.

Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas teismų praktiką šiuo klausimu laikėsi pozicijos, jog ginčai, susiję su bankrotu negali būti aiškinami siaurai, t.y. nearbitruotiniems klausimams priskyrė visus ginčus, nors kiek susijusius su bankroto byla, neatsižvelgdamas į tai, jog kai kurių užsienio valstybių (Belgijos, Švedijos, Šveicarijos) teismų praktikoje bankroto bylos iškėlimas neturi įtakos arbitražo jurisdikcijai. Visgi svarstyta galimybė atsisakyti tokio plataus aiškinimo, nustatant šiek tiek siauresnes sritis ar klausimus, kurie negali būti arbitruotini. Pavyzdžiui, bankroto bylų atžvilgiu nearbitruotinais klausimais galima išskirti: bankroto bylos iškėlimą, įmonės nemokumą, administratoriaus paskyrimą ir pan.. Tokia pati situacija galima ir su prekių ženklais: pavyzdžiui, prie arbitruotinių klausimų galima būtų priskirti prekės ženklo licencijos negaliojimą ir kai kuriuos kitus klausimus – tokiu būdu būtų susiaurinama nearbitruotinių ginčų sąvoka ir šalims suteikiama daugiau laisvės pasirenkant ginčo nagrinėjimą arbitraže. Kita vertus, ši problema galimai bus sprendžiama ir įtvirtinama būsimoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse, kadangi šiuo metu nėra išaiškinta, kokie klausimai pagal Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo 11 str. 1 dalies prasmę atitinkamai laikomi nearbitruotinais.

Pažymėtina, kad iš tiesų užsienio valstybių praktika ginčų nearbitruotinumą klausimu darosi vis liberalesnė. Pavyzdžiui, JAV teismai pripažįsta esant tam tikroms sąlygoms arbitražu nagrinėtinais ir ginčus, susijusius su konkurencija. Puikus liberalėjimo pavyzdys yra Europos Sąjungos teisė, nedraudžianti nagrinėti arbitraže kai kurių ginčų, susijusių su konkurencija, pavyzdžiui, arbitrai gali taikyti Europos bendrijų sutarties 81 ir 82 straipsnius⁶⁶, nustatančius konkurencijos taisykles, draudžiančias tam tikrus įmonių susitarimus ir veiksmus bei piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi rinkoje.

ii.) Viešoji tvarka

„b) sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarauja šios šalies viešajai tvarkai.“⁶⁷

Niujorko konvencijoje įtvirtinti tokie vertybiniai kriterijai kaip „viešoji tvarka“ įvairių valstybių teismų aiškinami skirtingai, kadangi kiekviena valstybė šią konvenciją taiko ir aiškina autonomiškai. Pačiame Niujorko konvencijos tekste nėra įtvirtinama „viešosios tvarkos“ sąvoka bei nėra detalizuojami šio pagrindo taikymo kriterijai, todėl teismas, sprendžiantis prieštaravimo viešajai tvarkai klausimą privalo įvertinti ginčo pobūdį, galimo sprendimo teisinės pasekmės ir tikslus bei atsižvelgti į nacionalinių bei užsienio teismų praktiką panašiai klausimais.

⁶⁶ Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika // Justitia, 2006/2, P. 24-26

⁶⁷ 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr. I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208

Sąvoka "viešoji tvarka" dažniausiai suprantama kaip valstybės imperatyvių teisės normų visuma. Tačiau tokia viešosios tvarkos samprata reikštų nacionalinę viešąją tvarką. Tuo tarpu „viešoji tvarka“ tarptautinio arbitražo doktrinoje ir praktikoje aiškinama kaip tarptautinė viešoji tvarka, apimanti fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyvias materialiosios teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus.⁶⁸ Viešosios tvarkos tikslas – apsaugoti pagrindinius, gyvybiškai svarbius valstybės, visuomenės interesus, t.y. viešosios tvarkos sąvoka apima pagrindinius principus, kuriais grindžiama valstybės teisinė sistema, valstybės ir visuomenės funkcionavimas. Lietuvos teisinė sistema, pirmiausia, grindžiama Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintu teisingumo principu.⁶⁹ Teisingumo principo įgyvendinimą gerai iliustruoja ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla⁷⁰:

Užsienio arbitražo sprendimu atsakovui nuspręsta pritaikyti laikinąsias apsaugos priemones – areštą banko sąskaitai, kilnojamajam turtui bei uždrausti perleisti nekilnojamąjį turtą. Ieškinio užtikrinimo dydis – 3 457 915,37 USD. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, jog toks užsienio arbitražo sprendimas negali būti pripažįstamas, kadangi būtų pažeista viešoji tvarka. Nutartyje teismas grindė prieštaravimą viešajai tvarkai tuo, kad arbitražo nutarimo pripažinimas dėl atsakovo turto ir sąskaitų arešto pripažinimo reikštų tai, jog atsakovas negalėtų tęsti savo veiklos, o tai sukeltų neigiamus socialinius ir ekonominius padarinius tiek pačiam atsakovui, tiek visam rajonui, kuriame veikia įmonė, kadangi įmonės mokami mokesčiai sudaro apie 30 proc. rajono biudžeto pajamų. Tokių laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymas būtų galimai neproporcingas ir galėtų sukelti atsakovui daug žalos (galimas ir įmonės privedimas prie bankroto). Teismas nurodė, jog taikant laikinąsias apsaugos priemones teisingumo principas reikalauja užtikrinti tiek skolininko, tiek kreditoriaus interesų pusiausvyrą.

Aptariama byla gana kontraversiškai vertinama teisės specialistų, kadangi šiuo atveju viešoji tvarka teismo suprantama ir aiškinama labai plačiai. Toks aiškinimas galimai prieštarauja Niujorko konvencijos tarptautinei taikymo praktikai.⁷¹ Tačiau iš vėlesnių šios bylos įvykių ir ginčo šalių veiksmų matyti, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kolegija priėmė iš esmės teisingą, nors ir ne visiškai teisėtą sprendimą. Vėliau ginčo šalys sudarė taikius susitarimus, ir išvengusi bankroto įmonė tęsia savo veiklą. Dėl to manytina, kad teismas, aiškindamas ir taikydamas tarptautines sutartis, privalo vadovautis teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais.⁷²

⁶⁸ 2006 m. liepos 19 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-434/2006

⁶⁹ 2002 m. sausio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-146/2002

⁷⁰ Ten pat

⁷¹ Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika // Justitia, 2006/2, P. 28-29

⁷² Laužikas E. Užsienio arbitražo teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje. www.norkus.lt/download.php/fileid/170 Žiūrėta 2007 m. spalio 25 d. 17:04

Atsižvelgdama į Niujorko konvencijos tarptautinį pobūdį bei tikslus, užsienio valstybių teismų praktika pripažįsta, kad Konvencijoje vartojama sąvoka "viešoji tvarka" turi būti aiškinama siauriau nei nacionalinė viešoji tvarka ir turi apimti tik tarptautinę viešąją tvarką, t.y. tarptautinėje praktikoje priimtus imperatyvius standartus. Užsienio teismų praktikos analizė rodo, kad viešosios tvarkos pažeidimu pripažįstami atvejai, kai nustatoma, jog:

- i) Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarautų konstitucijos įtvirtintiems pagrindiniams teisės principams bei moralės normoms, pripažįstamiems tarptautiniu mastu;
- ii) Arbitražo sprendimas įpareigoja šalį pažeisti teisės normas ar nevykdyti teismo sprendimo;
- iii) Arbitražo sprendimas ar arbitražinis susitarimas išgautas prievarta, apgaule ar grasinimu;
- iv) Pažeisti sąžiningo proceso principai (pvz., *audiatur et altera pars*);
- v) Nustatomas arbitrų šališkumas ar priklausomumas;
- vi) Arbitražo sprendimas grindžiamas suklastotais įrodymais ir kt.⁷³

Vadinasi, ne bet koks prieštaravimas imperatyvioms Lietuvos Respublikos teisės normoms gali būti pakankamas pagrindas atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Pavyzdžiui, vien aplinkybė, kad bylą nagrinėjo ir užsienio arbitražo sprendimą priėmė lyginis arbitrų skaičius (t.y. nesilaikyta Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 13 str. 3 d. reikalavimo) nebus pakankamas pagrindas pripažinti esant viešosios tvarkos pažeidimą⁷⁴. Tačiau tokiu atveju, jei arbitražo sprendimas buvo priimtas apgaulės būdu, sulaužius priesaiką ar vartojus prievartą, toks sprendimas vienareikšmiškai prieštaraus viešajai tvarkai ir negalės būti pripažįstamas.⁷⁵

Kaip matyti, pernelyg griežtų viešosios tvarkos kriterijų taikymas neatitiktų Niujorko konvencijos dvasios bei jos taikymo tarptautinės praktikos. Iš trijų apibendrintų bylų dėl užsienio sprendimų pripažinimo visose trijose bylose sprendimai buvo pripažinti.⁷⁶

Darytina išvada, kad paskutiniu metu formuojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti atitinka kitų valstybių

⁷³ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. Vilnius, Justitia, 2001, P. 209

⁷⁴ Lietuvos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato 2000-12-21 nutarimu Nr. 28 // Teismų praktika, 2001, Nr. 14

⁷⁵ North P.M., Fawcett J.J. Private International Law. United Kingdom, 1999, P. 529

⁷⁶ Lietuvos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato 2000-12-21 nutarimu Nr. 28 // Teismų praktika, 2001, Nr. 14

tendenciją liberalizuoti Niujorko konvencijos taikymą ir aiškinimą. Tai turėtų skatinti verslo subjektus perduoti arbitražui nagrinėti daugiau ginčų ir iš tikrųjų sumažinti komercinių ginčų daugėjimą Lietuvos teismuose.⁷⁷

1.3. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje

Užsienio teismų sprendimai, priklausomai nuo to, kokioje valstybėje jie yra priimti, yra pripažįstami Lietuvoje vadovaujantis: i) Europos Sąjungos teisės aktais (reglamentais), ii) tarptautinėmis sutartimis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių, iii) daugiašalėmis konvencijomis. Pasitaiko ir tokių atvejų, kai iškyla reikiamybė pripažinti ir vykdyti užsienio teismo sprendimą, priimtą teismo tos valstybės, kuri nėra nei Europos Sąjungos valstybė narė, nei yra sudariusi tarptautinių sutarčių ar prisijungusi prie daugiašalių konvencijų, kuriose dalyvauja Lietuvos Respublika.

Lietuvos teismų praktika dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo (2, 3 lentelės) gausi: per 2005-2007 m. Lietuvos apeliacinis teismas išnagrinėjo net 245 prašymus dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, o kasacine tvarka per 2001-2007 m. išnagrinėta tik 12 bylų. Tai rodo efektyviai ir tinkamai formuojamą Lietuvos apeliacinio teismo praktiką.

2 lentelė. Lietuvos Aukščiausiam Teismui 2001-2007 m. išnagrinėtų bylų dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo statistika

Metai	Išnagrinėtų bylų skaičius
2001	4
2002	6
2003	1
2004	0
2005	0
2006	0
2007	1
iš viso:	12

⁷⁷ Laužikas E. Užsienio arbitražo teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje. www.norkus.lt/download.php/fileid/170 Žiūrėta 2007 m. spalio 25 d. 17:04

3 lentelė. Lietuvos apeliaciniame teisme 2005-2007 m. išnagrinėtų bylų dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo statistika

Metai	Išnagrinėtų bylų skaičius
2005	36
2006	88
2007	121
iš viso:	245

Atsižvelgiant į skirtingą užsienio teismų sprendimų pripažinimo reguliavimą, kiekvienu iš aukščiau paminėtų atveju Lietuvos apeliacinis teismas, kompetentingas nagrinėto prašymus dėl sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti, privalo tinkamai nustatyti, kuriuo teisės aktu vadovaujantis bus pripažįstamas teismo sprendimas. Pasitaiko tokių situacijų, kai teismo sprendimo pripažinimui gali būti taikoma ir Europos Sąjungos teisė, ir dvišalė valstybių sutartis dėl teisinės pagalbos, todėl išskirtini tokie prioritetai: visų pirma, jei pripažįstamas Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimas, išimtinai taikoma Europos sąjungos teisė, antra, jei sprendimas gali būti pripažįstamas pagal dvišalę ir daugiašalę sutartį, pirmenybė teikiama dvišalei sutarčiai. Tiesa, pasitaiko ir tokių atvejų, kai Europos sąjungos teisė nustato išimtis, kai gali būti taikomos kitų tarptautinių susitarimų nuostatos – tai priklauso nuo to, koks ginčas yra išspręstas teismo sprendimu.

Žemiau aptariami šiame skyriuje įvardinti užsienio teismų sprendimų pripažinimo būdai ir tvarka, daugiausiai dėmesio skiriant Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų pripažinimui.

1.3.1. Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo tvarka

Civilinių proceso teisinių santykių reguliavimas iš esmės yra Europos Sąjungos (toliau vadinama ES) valstybių narių vidaus reikalas ir praktiškai neunifikuotas ES teisės aktais, išskyrus tuos santykius, kuriems būdingas eksteritorialumas. Tokiems santykiams priskirtini ES valstybių narių teismų teisingumo ir kiti su jurisdikcija susiję klausimai, ES valstybių narių teismų sprendimų, nutarimų ir kitų teismo procesinių dokumentų pripažinimas ir vykdymas kitose valstybėse narėse, ES valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant

įrodymus civilinėse komercinėse bylose klausimai, teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse klausimai.⁷⁸

Konsoliduotos Europos Bendrijos steigimo sutarties 65 straipsnis numato priemones teismo bendradarbiavimo su užsieniu susijusiose civilinėse bylose⁷⁹:

- i.) Priemonės, skirtos tobulinti ir supaprastinti:
 - a. Teisminių ir neteisminių dokumentų įteikimo kitose valstybėje sistema
 - b. Bendradarbiavimas renkant įrodymus
 - c. Sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose, taip pat nesusijusių su teismo bylomis sprendimų pripažinimas ir vykdymas
- ii.) Valstybėse narėse įstatymų ir jurisdikcijos kolizijai taikomų teisės normų suderinamumo skatinimas;
- iii.) Šalinimas kliūčių, trukdančių civiliniams procesui gerai veikti ir, jei reikia, civilinio proceso normų suderinamumo skatinimas valstybėse narėse.

ES Taryba yra priėmusi šiuos jau įsigaliojusius reglamentus, nustatančius teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti ES valstybėse narėse tvarką:

- i.) 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau tekste vadinamas *Briuselis I*).
- ii.) 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (toliau tekste vadinamas *Briuselis II bis*).
- iii.) 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų (toliau tekste vadinamas *reglamentu dėl bankroto bylų*).

2004 m. gegužės 1 d. Lietuva įstojo į Europos Sąjungą ir visi šie Tarybos priimti reglamentai pagal Konsoliduotos Europos Bendrijos steigimo sutarties 249 str. 2 pastraipą yra tiesiogiai taikomi ES teisės aktai, todėl Lietuvos Respublika, kaip ES valstybė narė, nėra įpareigota priimti specialių teisės aktų dėl šių reglamentų įgyvendinimo. Visgi, Lietuvos

⁷⁸ Mizaras, V., Bublienė D., Greičienė J. ir kt. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje. Vilnius, 2005, P. 252

⁷⁹ Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios, 2004-01-03, Nr. 2-2

Respublikos Seimas atskirais įstatymais papildė ir pataisė keletą CPK straipsnių, kurių tikslas – efektyviau įgyvendinti minėtų Tarybos reglamentų nuostatas.⁸⁰

Atsižvelgiant į aptariamų reglamentų svarbą bei į ribotą darbo apimtį, toliau šiame skyriuje bus plačiau aptariamas tik Briuselis I reglamentas, kuris, galima sakyti, yra pagrindinis teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje bei dažniausiai taikomas civilinio proceso klausimus reguliuojantis ES teisės aktas.

1.3.1.1. Teismų sprendimų pripažinimas pagal reglamentą Briuselis I

„Jokia Europos valstybė nepripažins užsienio teismo sprendimo jo nepatikrusi⁸¹“ – tai jau „pasenusi“ teorinė nuostata, galiojusi iki Briuselis I reglamento, kuriuo įteisinamas „automatinis“ ES valstybių narių sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti. Tiesa, automatinio pripažinimo pradžia visgi turėtų būti laikoma Briuselio konvencija, numačiusi, kad teismų sprendimai turi būti pripažįstami be jokios papildomos procedūros (26 str. 1 d.)⁸²

Reglamente įtvirtintas užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo reguliavimas iš esmės remiasi Briuselio ir Lugano konvencijomis. Reguliavimo naujovės pirmiausiai yra nukreiptos į aptariamo proceso liberalizavimą bei tolesnį palengvinimą. Esminė reglamento idėja šioje srityje – tai visiškai laisvo valstybėje narėje priimto sprendimo „judėjimas“ visoje ES valstybių narių teritorijoje. Šio tikslo siekiama keliais lygiais:

- i.) Reglamente plačiai apibrėžiama teismo sprendimų ir kitų aktų, kurie gali būti pripažįstami ir vykdomi kitoje valstybėje narėje, sąvoka;
- ii.) Gana stipriai apriojamas teismo sprendimų nepripažinimo pagrindų sąrašas;
- iii.) Įtvirtinama „automatinio“ pripažinimo sistema;
- iv.) Įtvirtinama paprastesnė ir greitesnė sprendimų pripažinimo vykdytinais sistema.

Visų šių priemonių pagrindas yra valstybių narių tarpusavio pasitikėjimas kiekvienos iš jų teisingumo vykdymo sistemomis.⁸³

⁸⁰ Mizaras. V., Bublienė D., Greičienė J. ir kt. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje. Vilnius, 2005, P. 254-255

⁸¹ Walter G., Baumgartner P.S. Recognition and Enforcement of Foreign Judgments outside Scope of Brussels and Lugano Conventions. 2002, Kluwer Law International, P. 35

⁸² North P.M., Fawcett J.J. Private International Law. United Kingdom, 1999, P. 488

⁸³ Lietuvos advokatūros organizuoto seminaro „Civilinis procesas“ medžiaga. Seminaro pranešėjas Vytautas Nekrošius, 2006-05-08

1.3.1.1.1. Teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ribos

Reglamente vartojama sąvoka „teismo sprendimas“ (reglamento 32 str.) reiškia bet kurią valstybės narės teismo sprendimą, kad ir kaip jis įvardijamas, įskaitant dekretą, įsakymą, nutartį ar teismo įsakymą, o taip pat ir teismo pareigūno nurodymą dėl mokėtino žyminio mokesčio ir išlaidų, susijusių su bylos nagrinėjimu.⁸⁴

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog reglamentas netaikomas sprendimų, priimtų mokesčių, socialinio draudimo, bankroto, administracinėse, paveldėjimo bylose, taip pat sprendimų, priimtų fizinių asmenų statuso arba teisnumo ir veiksnumo ir dėl nuosavybės teisių, susijusių su santuokiniais ryšiais, pripažinimui ir vykdymui.⁸⁵

Kalbant apie teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ribas pagal reglamentą Briuselis I, suprantame jas kaip teismo sprendimus ar kitus aktus, kurie gali būti pripažįstami ir vykdomi šio reglamento prasme. Šios ribos gali būti aptariamoms trimis aspektais⁸⁶:

i.) *Laiko aspektu.* Šis aspektas aptiriamas reglamento 66 str., kuriame įtvirtinama bendra taisyklė, jog reglamentas yra taikomas tik tokiems ieškiniams ir vešiesiems dokumentams, kurie buvo priimti jau po reglamento įsigaliojimo. Vadinasi, reglamentas užsienio teismo sprendimų pripažinimo atžvilgiu bus taikomas tik tokiu atveju, jei reglamentas galiojo ieškinio pateikimo metu. Numatyta ir išimtis iš šios taisyklės – reglamentas gali būti taikomas ir tuo atveju, jei nors ieškinys pateiktas iki reglamento įsigaliojimo, tačiau sprendimas priimtas jau galiojant reglamentui, tačiau pripažįstančioje valstybėje iki reglamento įsigaliojimo galiojo Briuselio ar Lugano konvencijos. Ši nuostata nebus taikoma sprendimus pripažįstant Lietuvos Respublikoje, kadangi ji niekada nebuvo šių konvencijų dalyvė. Visgi, svarbu paminėti, jog Lietuvoje pripažįstamiems teismo sprendimams bus taikomas šis reglamentas tik tokiu atveju, kai bus prašoma pripažinti kitos ES valstybės narės teismo sprendimą, kuris yra priimtas po Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą, t.y. po 2004 m. gegužės 1 d. Pripažįstamiems sprendimams, priimtiems iki Lietuvos narystės ES pradžios, bus taikoma iki nurodytos datos galiojusi tvarka (sutartis dėl teisinės pagalbos, konvencija ir pan.)⁸⁷. Darytina išvada, jog tokiu būdu reglamento galiojimas laike apibūdinamas pakankamai siaurai.

⁸⁴ Bogdan M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen, 2006. P. 73

⁸⁵ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Justitia, Vilnius, 2005, P. 628

⁸⁶ Lietuvos advokatūros organizuoto seminario „Civilinis procesas“ medžiaga. Seminario pranešėjas Vytautas Nekrošius, 2006-05-08

⁸⁷ Asser D., Baltutytė E., Driukas A. ir kt. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius, 2007, P. 67

ii.) *Teritorijos aspektu*. Reglamentas taikomas tik tų valstybių narių teismų sprendimams, kuriose yra taikomas pats reglamentas. Pastebėtina, jog nuo 2007 m. liepos 1 d. Briuselis I taikomas ir Danijai.⁸⁸

iii.) *Dalyko aspektu*. Kalbant apie pripažinimo ir vykdymo institutą dalyko aspektu, kalbama apie sprendimus civilinėse ir komercinėse bylose reglamento 1 str. prasme. Visiškai nesvarbu tai, ar sprendimas priimtas byloje su užsienio elementu, ar tai buvo tiesiog „vidinė“ byla. Užsienio elementas pastarosiose bylose atsiranda jau vien per tai, jog sprendimas turi būti pripažįstamas bei vykdomas kitoje valstybėje narėje. Pripažįstama, jog įtakos neturi ir teisenos, kurioje buvo priimtas sprendimas, rūšis. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog sprendimas gali būti priimtas ir baudžiamajame procese, svarbu tik tai, kad sprendimas priimamas civilinėje ar komercinėje byloje reglamento 1 str. prasme. Kalbant apie teismo, kurio priimtas sprendimas turi būti pripažįstamas, sąvoką, pabrėžtina, jog šiuo atveju teismas turi būti traktuojamas kaip valstybinis teismas, neapimant bažnytinių, tarptautinių teismų ir arbitražų. Reglamento 57 bei 58 str. numato, jog be teismo sprendimų, gali būti pripažįstami ir oficialieji dokumentai (pagal Europos Teisingumo Teismo išaiškinimą tai toks dokumentas, kurio išdavime būtinai dalyvauja valstybinė įstaiga ar valstybės įgaliota institucija) bei taikos sutartys. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog sprendimo pripažinimo klausimą sprendžiantis teismas pats savarankiškai nusprendžia, ar teismo sprendimas patenka į reglamento taikymo sferą.⁸⁹

Darytina išvada, kad užsienio teismų sprendimų, priimtų ES valstybėse narėse, pripažinimo ir vykdymo ribos nustatomos laiko, teritorijos ir dalyko aspektu. Kiekvienu konkrečiu atveju šias ribas privalo patikrinti teismas, į kurį kreipiamasi dėl sprendimo pripažinimo ir vykdymo.

1.3.1.1.2. Pripažinimo ir vykdymo bendrosios sąlygos bei tarptautinio teisingumo nekontroliavimo principas

Visas pripažinimo ir vykdymo sąlygas galima suskirstyti į dvi grupes: i) pozityvios sąlygos ir ii) negatyvios sąlygos. Pozityvios sąlygos turi egzistuoti, kad teismo sprendimas būtų pripažintas ir leistas vykdyti – tai sąlyga pripažįstamam teismo sprendimui (ar kitam dokumentui) patekti į reglamento taikymo sferą ir sąlyga, kad toks sprendimas būtų vykdytinas

⁸⁸ Oficialaus Europos Sąjungos internetinio puslapio 2007-06-29 pranešimas IP/07/977 <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/977&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=fr> Žiūrėta 2007 m. gruodžio 1 d. 18:34

⁸⁹ Lietuvos advokatūros organizuoto seminaro „Civilinis procesas“ medžiaga. Seminaro pranešėjas Vytautas Nekrošius, 2006-05-08

jo kilmės valstybėje. Negatyvios sąlygos, tai tokios sąlygos, kurių negali būti siekiant pozityvaus rezultato sprendimo (ar kito dokumento) pripažinimo prasme. Negatyviomis sąlygomis laikomi pagrindai, kuriems egzistuojant atsisakoma pripažinti teismo sprendimą, oficialųjį dokumentą ar taikos sutartį.⁹⁰

Viena svarbiausių bendrųjų pripažinimo ir leidimo vykdyti sąlygų yra tai, jog teismas, sprenddamas šiuo klausimus, negali tikrinti nei sprendimo (kito akto) teisėtumo tiek procesine, tiek materialine teisine prasme, nei jo pagrįstumo. Turi būti griežtai apsiribojama vien tik reglamente įtvirtintais nepripažinimo pagrindais.

Kaip ir Briuselio bei Lugano konvencijose, reglamente taip pat įtvirtinama taisyklė, jog teismo sprendimą pripažįstantis pripažįstančiosios valstybės narės teismas, neturi teisės tikrinti ar pripažįstamas sprendimas buvo priimtas nepažeidžiant reglamente nustatytų teisingumo taisyklių (35 str. 2 d.). Ši nuostata priskiriama prie teismų sprendimų laisvo judėjimo ES palengvinimo nuostatų. Išimtis iš šios taisyklės nustatytos reglamento 35 str. 1 d. – teisingumo nekontroliavimo principas netaikomas, kai kalbame apie bylas, kylančias iš vartotojų ir draudimo teisinių santykių bei išimtinio teisingumo atvejais.⁹¹

1.3.1.1.3. Teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai.

Atsižvelgiant į tai, jog šio darbo 1.2.3. skyriuje buvo aptarti atsisakymo pripažinti užsienio arbitražų sprendimus pagrindai ir į tai, jog kai kurie iš pagrindų yra analogiški šiame skyriuje dėstomiems, apie juos bus kalbama siauriau.

Reglamento 34 ir 35 str. numato tokius teismų sprendimų nepripažinimo pagrindus⁹²:

i.) Prieštaravimas viešajai tvarka (ordre public)

Politiškai jau seniai kalbama apie tai, jog šio pagrindo derėtų visiškai atsisakyti, tačiau reglamento kūrėjams – darbo grupei nepavyko surinkti pakankamai balsų, kad galėtų išbraukti šį negaliojimo pagrindą. Pripažįstama, kad reglamentas, nors ir remiasi savitarpio pasitikėjimo principu, tačiau valstybės narės dar nėra pasiruošusios atsisakyti galimybės kontroliuoti pripažįstamą kitos valstybės narės sprendimą jo atitikimo teisinės valstybės principo

⁹⁰ Ten pat

⁹¹ Ten pat

⁹² Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 2000 m. gruodžio 22 d. dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1

reikalavimams. Viešosios tvarkos tikrinimo objektas yra pats sprendimo pripažinimo rezultatas, o ne sprendimo pagrindimas. Kitaip sakant, tikrinami ne sprendimo motyvai, bet pats sprendimas.⁹³

Kalbant apie šio pagrindo taikymo praktiką, svarbūs ne tik Lietuvos Aukščiausiojo teismo, bet ir Europos Teisingumo Teismo išaiškinimai. Pastarasis teismas yra konstatavęs, jog viešosios tvarkos pagrindu turi būti naudojamosi tik išimtiniais atvejais.⁹⁴ Europos Teisingumo Teismo nuomone, kalbėti apie teismo sprendimo prieštaravimą viešajai tvarkai galima tik tada, kai teismo sprendimas prieštarauja esminiams jį pripažįstančios valstybės principams ir todėl iš esmės kertasi su pripažįstančios valstybės teisės sistema.⁹⁵

Šiuo atveju sąvoka viešoji tvarka neapima ir teisingumo taisyklių pažeidimo. Turint omenyje Briuselio konvencijos, kurios nuostatos buvo perkeltos į Briuselis I reglamentą, taikymo praktiką, tai gali būti atvejai, kai nagrinėjant bylą, kurioje priimtą teismo sprendimą prašoma pripažinti, buvo pažeistos pagrindinės žmogaus teisės, įskaitant sąžiningo proceso principus.⁹⁶

Visgi, valstybės narės, gindamos savo suverenumą, viešąją tvarką interpretuoja ir aiškina skirtingai, tačiau šis teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas įgauna neigiamą reikšmę kai nacionaliniai teismai viešąją tvarką aiškina kaip nacionalinę viešąją tvarką, neatsižvelgdami į Briuselio konvencijos kontekstą.⁹⁷ Svarbu ir tai, jog valstybės narės neturi visiškos laisvės „viešosios tvarkos“ sąvokos ir apimties aiškinimui.⁹⁸

Pastebėtina, jog *ordre public* pažeidimai gali būti skirstomi į procesinius (teismo sprendimas be motyvuojamosios dalies, pažeisti sąžiningo ir tinkamo proceso principai ir pan.) bei į materialinius pažeidimus (tarptautinės privatinės ir vidaus materialinės teisės).

ii.) *Asmens teisės būti išklaustyta pažeidimas*

Užsienio teismo sprendimas gali būti nepripažintas dėl nesąžiningo proceso, prieštaraujančio teisingumo principui.⁹⁹ Vadovaujantis reglamento nuostatomis, sprendimą atsisakoma pripažinti tais atvejais, kai atsakovui, kuris neįsitraukė į ginčo nagrinėjimą, nebuvo laiku ir tokiu būdu, kad jis galėtų tinkamai pasiruošti gynybai, įteiktas procesą pradedantis

⁹³Bukauskas R. Užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai // Justitia, 2003, Nr. 5, P. 48

⁹⁴Walter G., Baumgartner P.S. Recognition and Enforcement of Foreign Judgments Outside Scope of Brussels and Lugano Conventions. 2002, Kluwer Law International, P. 28

⁹⁵2000 m. kovo 28 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-7/98

⁹⁶Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Justitia, Vilnius, 2005, P. 629

⁹⁷North P.M., Fawcett J.J. Private International Law. United Kingdom, 1999, P. 495

⁹⁸Bogdan M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen, 2006. P. 75

⁹⁹McCLean. D., Beevers K. The Conflicts of Laws. Morris. Sixth Edition, London, 2005. P.165

dokumentas, išskyrus atvejus kai jis galėjo apskūsti tokį teismo sprendimą, tačiau šia galimybe nepasinaudojo.¹⁰⁰ Šis sprendimo nepripažinimo pagrindas – nesudarymas galimybių asmeniui tinkamai dalyvauti procese – yra vienas iš žmogaus teisių pažeidimų. Tokia nuostata iš esmės yra ne kas kita, kaip konkretus draudimas pažeisti viešąją tvarką, tačiau veikiausiai todėl, kad yra vienas iš svarbiausių sprendimo nepripažinimo pagrindų, jei tokius pagrindus moraliai teisinga vertinti, jis yra išskirtas.¹⁰¹

Lietuvos Aukščiausiasis teismas, aiškindamas šio pagrindo taikymo problematiką, yra pažymėjęs, jog reikalavimą atsakovui laiku ir nustatyta forma bent vieną kartą įteikti šaukimą į teismą būtina aiškinti plečiant ir taikyti ne tik atsakovams, bet ir tiems asmenims, kurių interesus paveiks būsimas kitos valstybės sprendimas ir kurie po jo pripažinimo privalės jį įvykdyti, nesvarbu, kas jie yra procese: skolininkas, atsakovas ar trečiasis asmuo.¹⁰²

Europos Teisingumo Teismas, įtvirtindamas asmens teisės būti išklaustam principo svarbą išaiškino, kad tokiais atvejais, kai atsakovo nuolatinė gyvenamoji vieta yra vienoje valstybėje narėje, o teismo procesas prieš jį pradamas kitoje valstybėje narėje ir atsakovas procese nedalyvauja, teismas privalo tęsti procesą tol, kol įsitikina, kad atsakovas buvo tinkamai informuotas ir jam buvo sudarytos galimybės pasiruošti gynybai arba tol, kol yra išnaudojamos visos įmanomos informavimo galimybės.¹⁰³

Minimas pagrindas gali būti taikomas išimtinai atsakovo, kuris neįsitraukė į ginčo nagrinėjimą, teismo sprendimo kilmės valstybėje, atžvilgiu. Sąvoka „neįsitraukiamas į ginčo nagrinėjimą“ yra autonominio aiškinimo dalyku. Įsitraukimu į ginčo nagrinėjimą reikėtų laikyti bet kokį atsakovo elgesį, iš kurio galima daryti išvadą, jog ji sužinojo apie jo atžvilgiu pradėtą procesą, gavo galimybę gintis ir siekia ją pasinaudoti, išskyrus atvejus, kai nurodydamas aptariamą pagrindą, savo poziciją jis grindžia tuo, kad procesą pradantis dokumentas jam buvo įteiktas ne laiku ar tokiu būdu, kad ji negalėjo tinkamai pasiruošti gynybai. Europos Teisingumo Teismas, formuodamas praktiką išaiškino, jog atsakovu, kuris neįsitraukė į ginčą taip pat yra laikomas ir toks atsakovas, kuris nežinojo apie pradėtą procesą ir kurio vardu teisme veikė atsakovo neįgaliotas advokatas. Jau minėta sąvoka „procesą pradantis dokumentas“ taipogi yra autonominio aiškinimo dalykas, priklausantys nuo valstybės narės nacionalinės teisės. Europos Teisingumo Teismas šią sąvoką aiškina kaip dokumentą ar dokumentus, kurie privalo būti deramai ir tinkamu laiku įteikti atsakovui turint tikslą suteikti jam galimybę pasiruošti

¹⁰⁰ Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 2000 m. gruodžio 22 d. dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo, 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1

¹⁰¹ Bukauskas R. Užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai // Justitia, 2003, Nr. 5, P. 49

¹⁰² 2002 m. rugsėjo 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3- 941/2002

¹⁰³ 1982 m. Europos Teisingumo teismo sprendimas byloje 228/81

gynybai.¹⁰⁴ Neabejotinai esminę reikšmę turi šio procesinio dokumento įteikimo būdas ir laikas. Ši reglamento nuostata iš esmės skiriasi nuo Briuselio ir Lugano konvencijų, kuriose buvo reikalaujama „tinkamo įteikimo“ – reglamente įteikimo būdas siejamas su galimybe tinkamai pasiruošti teisminei gynybai. Taigi ne tiek svarbus pats faktas, jog procesinis dokumentas buvo įteiktas netinkamai ar ne visai tinkamai. Taip aiškinant reglamentą, galima situacija, kai procesinio dokumento įteikime buvo formalių procesinių pažeidimų, tačiau atsakovas realiai žinojo apie jo atžvilgiu pradėtą procesą ir galėjo pasiruošti gynybai – šiuo atveju teismo sprendimas bus pripažintas. Šios reglamente nustatytos naujovės tikslas – užskirsti kelią atsakovui galimybę piktnaudžiauti savo procesinėmis teisėmis tokiu būdu, jog jis neišitraukia į ginčo nagrinėjimą teisme, motyvuodamas tuo, jog jo informavimas apie proceso pradžią turėjo formalių procesinių trūkumų. Vadinasi, įrodinėjant netinkamą informavimą, reikia papildomai įrodyti, jog įteikimo būdas ir laikas nesudarė šaliai realių galimybių pasiruošti gynybai procese.

Dar viena aptariamo reglamento naujovė, lyginant su Briuselio ir Lugano konvencijomis, yra papildoma netinkamo informavimo, kaip pagrindo nepripažinti teismo sprendimo, sąlyga – visais atvejais asmens teisė būti išklaustam teismo nebus laikoma pažeista, jeigu šalis nepasinaudojo galimybe apskusti teismo sprendimą, nors faktiškai tokia galimybė egzistavo. Taigi sprendimo apskundimas, jei egzistuoja tokia galimybė, yra privaloma sąlyga atsakovui, įrodinėjančiam sprendimo nepripažinimo pagrindo buvimą. Atkreiptinas dėmesys, jog sprendimą pripažįstantis teisėjas turėtų įsitikinti, jog aptariamam sprendimo nepripažinimo pagrindu besiremianti šalis skųsdama teismo sprendimą nurodė ir procesinio dokumento įteikimo trūkumus.¹⁰⁵

iii.) Nesuderinamumas su teismo sprendimu pripažįstančioje valstybėje

Nors labai stengiamasi nustatyti tarptautinį susižinojimą dėl išspręstų bylų, ne visada įmanoma užtikrinti, kad neatsirastų vienas kitam prieštaraujančių teismų sprendimų.¹⁰⁶ Reglamentas leidžia nacionaliniams teismams atsisakyti pripažinti teismo sprendimą, jei ji yra nesuderinamas su kitu pripažįstančios valstybės narės teismo sprendimu, priimtu tarp tų pačių šalių. Čia vartojama sąvoka „tos pačios šalys“ yra autonominio aiškinimo dalykas. Šiuo atveju visiškai pakanka ir dalinio šalių sutapimo, t.y. nereikalaujama, kad šalys užimtų tą pačią procesinę padėtį. Šis pagrindas turi būti aiškinamas gana siaurai, t.y. atsisakymas pripažinti sprendimą šiuo pagrindu gali būti pateisinamas tik tada, jeigu pripažįstamas sprendimas, byloje

¹⁰⁴ 1995 m. liepos 13 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-474/93

¹⁰⁵ Lietuvos advokatūros organizuoto seminaro „Civilinis procesas“ medžiaga. Seminaro pranešėjas Vytautas Nekrošius, 2006-05-08

¹⁰⁶ Bukauskas R. Užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai // Justitia, 2003, Nr. 5, P. 51

tarp tų pačių šalių, prieštarauja pripažįstančioje valstybėje jau priimtam sprendimui. Laikoma, kad sprendimai prieštarauja vienas kitam, jeigu jų sukeltos teisinės pasekmės viena kitą neigia.

Šio pagrindo praktinė reikšmė yra pakankamai nedidelė, kadangi reglamento 27 str. (įtvirtinantis *lis pendens* principą), 28 str. (susijusios bylos) ir kai kurie kiti straipsniai pakankamai efektyviai užtikrina, kad keliose valstybėse narėse nebūtų tuo pačiu klausimu priimti skirtingi teismų sprendimai. Kita vertus, išimtys yra įmanomos tai atvejais, kai pavyzdžiui vienos valstybės teismas neturi žinių apie kitoje valstybėje narėje prasidėjusį procesą.¹⁰⁷

iv.) Nesuderinamumas su kitu sprendimu, priimtu kitoje valstybėje

Šis pagrindas iš esmės yra papildantis „iii)“ punkte aprašytą pagrindą, kuriame buvo kalbama tik apie santykį tarp dviejų valstybių, neapimant situacijų, kai pripažįstamas sprendimas prieštarauja trečiojoje valstybėje ar kitoje valstybėje narėje priimtam sprendimui. Šią spragą užpildo šis teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas. Aptariama taisyklė įtvirtina nuostatą, kad galimo pripažinti valstybės narės ar trečiosios valstybės teismo sprendimo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu egzistavimas daro negalimu vėliau priimto sprendimo pripažinimą. Taigi akivaizdu, jog nustatant prioritetinį sprendimą, svarbiausias yra sprendimo priėmimo laikas.

Pastebėtina, kad nors reglamente nekalbama apie arbitražo sprendimo pripažinimą, kadangi juos išimtinai reguliuoja 1958 m. Niujorko konvencija, visgi manytina, jog tuo atveju, kai reikalaujama pripažinti teismo sprendimą, kuris yra nesuderinamas su jau pripažintu arbitražo sprendimu, atitinkančiu šio nepripažinimo pagrindo reikalavimus, vėliau priimtas ir įsigaliojęs teismo sprendimas taip pat neturėtų būti pripažįstamas.¹⁰⁸

Briuselio ir Lugano konvencijos, nors ir nurodė šiame punkte ir „iii)“ punkte įvardintą pagrindą, visgi nenurodė, kaip tiksliai turėtų elgtis nacionalinis teismas, pripažįstantis sprendimą, kai nustatoma, jog yra du nesuderinamų teismų sprendimai dėl to paties dalyko, tarp tų pačių šalių.¹⁰⁹ Todėl aptariamo reglamento nuostatos, išsprendžiančios šias problemas, vertintinos itin palankiai bei pažangiai.

v.) Jurisdikcijos pažeidimai

¹⁰⁷ Lietuvos advokatūros organizuoto seminaro „Civilinis procesas“ medžiaga. Seminaro pranešėjas Vytautas Nekrošius, 2006-05-08

¹⁰⁸ Bogdan M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen, 2006. P. 78

¹⁰⁹ Briggs A. The Conflict of Laws. Oxford, New York, 2002, P. 126

Šio pagrindo taikymas yra išimtis iš tarptautinio teisingumo nekontroliavimo principo, aptarto aukščiau šiame skyriuje. Teisingumo nekontroliavimo principas netaikomas, kai kalbame apie bylas, kylančias iš vartotojų ir draudimo teisinių santykių bei išimtinio teisingumo atvejais.

Tais retais atvejais, kai sprendimą pripažįstantis teismas visgi turi teisę tikrinti jurisdikcijos klausimus, teismas privalo vadovautis teismo sprendimo kilmės valstybės teismo nustatytais faktais, kuriais jis grindė jurisdikcijos nustatymą. Taip pat verta paminėti, jog reglamente tarp sprendimų nepripažinimo pagrindų nėra minimas jurisdikcijos taisyklių pažeidimas nagrinėjant bylas, susijusias su darbo santykiais. Šio reiškinio priežastis yra tai, kad dažniausiai darbuotojas, kaip bylos šalis, inicijuoja teisminį procesą ir toks papildomas teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas greičiausiai pakenktų darbuotojo, kaip silpnesnės šalies, interesams.¹¹⁰

Dar viena iš priežasčių, kodėl tik išskirtiniais atvejais turi būti tikrinamas jurisdikcijos taisyklių taikymo teisingumas yra tai, jog atsakovas, prieš kurį priimtas teismo sprendimas, galėjo ginčyti teismo jurisdikciją pradinio bylos nagrinėjimo metu, sprendimo kilmės valstybėje. Todėl jurisdikcijos ginčijimas pripažįstant teismo sprendimą užsienio valstybėje narėje, galėtų būti įvardijamas kaip antros galimybės gintis tuo pačiu pagrindu atsakovui suteikimas.¹¹¹

1.3.1.1.4. Sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti apimtis, tvarka (procesiniai etapai) ir pasekmės

Reglamentas išskiria dvi savarankiškas procedūras: i) sprendimo pripažinimas ii) leidimas vykdyti. Nors reglamente nėra detalai aprašoma teismo sprendimo pripažinimo procedūra, visgi 33 str. 2 d. yra aiški nuoroda į tai, jog pripažinimo procedūra turėtų būti vykdoma analogiškai kaip ir sprendimo leidimo vykdyti procedūra. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog sprendžiant sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimą, reglamentas išsamiai aprašė šias procedūras, todėl būtent jos, o ne nacionalinės teisės nustatytos procedūros turėtų būti taikomos, iškilus teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimui. Reglamentas valstybėms narėms taikomas ir veikia tiesiogiai, todėl nacionalinė teisė turėtų būti taikoma tik tais atvejais, kai tai konkrečiai nurodoma pačiame reglamente.

¹¹⁰ Bogdan M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen, 2006. P. 78

¹¹¹ Briggs A. The Conflict of Laws. Oxford, New York, 2002, P. 120-121

Prašymo dėl sprendimo pripažinimo (ir leidimo vykdyti) pateikimas teismui.

Atsižvelgiant į reglamente numatytą pripažinimo ir vykdymo procedūrų samplaiką, suinteresuotas asmuo, kuris kreipiasi dėl užsienio teismo sprendimo, priimto ES valstybėje narėje, gali teikti prašymą Lietuvos apeliaciniam teismui pripažinti teismo sprendimą, arba prašymą pripažinti ir leisti vykdyti teismo sprendimą.

CPK 818 str. numatyta ES valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti tvarka, kuri faktiškai turi atitikti Briuselis I reglamente nustatytą tvarką. Atsižvelgiant į CPK įtvirtintas nuostatas, prašymas dėl teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti:

- i) Pateikiamas Lietuvos apeliaciniam teismui;
- ii) Žyminiu mokesčiu neapmokestinamas;
- iii) Turi atitikti bendruosius procesiniams dokumentams keliamus reikalavimus (CPK 111 str.), įskaitant reikalavimą prašymą ir jo priedus pateikti valstybine kalba arba pridėti šių dokumentų vertimą į lietuvių kalbą (vadinasi ir teismo sprendimas turi būti išverstas į lietuvių kalbą);
- iv) Jeigu pareiškėjas gyvena ne Lietuvos Respublikoje ir nepaskyrė atstovo byloje ar įgalioto asmens procesiniams dokumentams gauti Lietuvos Respublikoje (CPK 805 str.), prašyme turi būti nurodytas adresas Lietuvos Respublikoje arba telekomunikacijų galinio įrenginio adresas, kuriuo pareiškėjui būtų įteikiami procesiniai dokumentai.¹¹²

Daugelis reikalavimų iš esmės atitinka Briuselis I reglamento reikalavimus, tačiau pastebėtini tokie neatitikimai ir problemos:

- i) Reikalavimas visus prašymo pripažinti ir leisti vykdyti teismo sprendimą priedus išversti į lietuvių kalbą. Toks reikalavimas prieštarauja reglamento 53-55 str. nuostatomis, kurios numato, jog teismui, sprendžiančiam sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimą, pateikiamas sprendimo nuorašas (patvirtinantis sprendimo autentiškumą) bei pažyma, kuri parengiama pagal reglamento V priedą. Šioje pažymoje turi būti nurodoma: a) valstybė, kurioje priimtas sprendimas, b) teismas, ar kita įgaliota institucija, išdavusi pažymą, c) sprendimą priėmęs (ar taikos sutartį patvirtinęs) teismas, d) sprendimo priėmimo data bei bylos numeris, e) šalis, f) procesą pradėjusio dokumento įteikimo kitai šaliai data, jeigu

¹¹² Mizaras, V., Bublienė D., Greičienė J. ir kt. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje. Vilnius, 2005, P. 258-260

sprendimas priimtas kitai šaliai neįsitraukus į bylos nagrinėjimą g) sprendimo rezoliucinė dalis h) šalys, kurioms buvo suteikta teisinė pagalba.¹¹³ Šios pažymos tikslas yra maksimaliai supaprastinti sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procedūrą, kadangi joje pateikiami visi šiai procedūrai reikalingi ir būtini duomenys, kurie išlaisvina teisėją nuo kontrolės būtinybės. Tokia dokumentų pateikimo tvarka siekiama maksimaliai supaprastinti sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti procedūrą.¹¹⁴ Reglamento 55 str. 2 d. numatyta, jog vertimai pateikiami tik jeigu teismas ar kita įgaliota institucija jų pareikalauja. Darytina išvada, jog reglamento nustatyta tvarka prašymo priedai (teismo sprendimas ir pažyma) pateikiami originalo kalba ir jeigu teisėjas šios kalbos nesupranta, gali būti pareikalauta priedus išversti.¹¹⁵ Netgi tokiu atveju, pakanka pateikti pažymos vertimą (neteikiant viso teismo sprendimo), kadangi čia yra visi sprendimo duomenys, reikalingi jo pripažinimui ir vykdymui. Tokias išvadas suponuoja „automatinio“ pripažinimo sistema, įtvirtinta reglamente: jei šiame etape bus reikalaujama tiek sprendimo, tiek pažymos vertimo visai atvejais, bus pažeistas ne tik proceso ekonomiško ir koncentruotumo principas, tačiau ir iškreiptas jau nurodytų reglamento straipsnių keliamas tikslas. Taigi CPK nuostatos šiuo klausimu yra ydingos ir keistinos – negali būti reikalaujama priedų vertimų pradiniam automatinio pripažinimo etape.

- ii) CPK 818 str. nenumatytas dalinis sprendimo pripažinimas. Reglamentas netiesiogiai suteikia pareiškėjui teisę teikti prašymą pripažinti ir leisti vykdyti tik dalį užsienio teismo sprendimo. Bet kokiame atveju, prašyti pripažinti dalį sprendimo galima tik tokiais atvejais, kai pats sprendimas gali būti išskiriamas į dalis, t.y. juo išspręsti keli savarankiški reikalavimai. Be to, teismas *ex officio* turi teisę pripažinti tik dalį teismo sprendimo, jeigu nustato kitoje dalyje esant nepripažinimo pagrindus.
- iii) CPK 818 str. nenurodo, kokie asmenys gali kreiptis dėl sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti. Reglamento 38 str. 1 d. numatyta, kad prašymą gali teikti kiekvienas turintis atitinkamą teisę asmuo: a) proceso šalys, b) jų teisių perėmėjai, c) tretieji asmenys, kurie sprendimo pagrindu įgijo tam tikrą teisių.

¹¹³ Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 2000 m. gruodžio 22 d. dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1, V Priedas.

¹¹⁴ Lietuvos advokatūros organizuoto seminaro „Civilinis procesas“ medžiaga. Seminaro pranešėjas Vytautas Nekrošius, 2006-05-08

¹¹⁵ Bogdan M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen, 2006. P. 74

- iv) Prašymas dėl užsienio teismo sprendimo gali būti tik išskirtinai pozityvaus pobūdžio, t.y. negali būti teikiamas prašymas dėl sprendimo nepripažinimo.¹¹⁶
- v) Teismui draudžiama spręsti leidimo vykdyti teismo sprendimą klausimą *ex officio*. Šis klausimas gali būti sprendžiamas tik esant šalies valios išraiškai.¹¹⁷
- vi) Reglamento 50-52 str. numato, jog pripažįstančioje valstybėje proceso šaliai turi būti taikomos tos pačios „garantijos“ kaip ir šios šalies piliečiams: a) draudžiamas bet koks papildomas mokesčių ėmimas iš užsieniečių, b) šaliai priklauso valstybės garantuojama teisinė pagalba, c) visiškas ar dalinis atleidimas nuo bylinėjimosi išlaidų ir kitos lengvatos ir kt.

Apibendrinant čia įvardintus nagrinėjamo klausimo CPK ypatumus ir trūkumus, darytina išvada, jog tos nuostatos, kurios nėra įtvirtintos CPK, taikomos bei veikia tiesiogiai, o tos nuostatos, kurios prieštarauja ar neatitinka Briuselis I reglamento yra keistinos – tai nuostatos dėl privalomo vertimo į lietuvių kalbą.

Procesiniai etapai.

ES valstybės narės teismo sprendimo pripažinimo procesą galima išskirti į du etapus: pirmasis etapas – tai automatinis teismo sprendimo pripažinimas; antrasis – skundo dėl teismo nutarties pripažinti ir leisti vykdyti teismo sprendimą nagrinėjimas. Žemiau detaliau aptariami šie du etapai.

Pirmasis etapas prasideda kai teismas priima prašymą pripažinti užsienio teismo sprendimą. Šiame etape realizuojama „automatinio“ pripažinimo sistema, numatyta reglamento 33 str. 1 d. CPK 818 str. 5 d. nustato, kad teisėjas pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimą išsprendžia priimdamas nutartį rašytinio proceso tvarka: skolininkui (atsakovui) nesuteikiama galimybė reikšti atsikirtimų bei prieštaravimų, nutartis priimama tik patikrinus formalumus, keliamus prašymo padavimo tvarkai. Nei reglamentas, nei CPK nenurodo konkretaus termino, per kurį teismas privalo priimti nutartį pripažinti ir leisti vykdyti užsienio teismo sprendimą, bet, atsižvelgiant į tai, jog teismas šiame etape nevykdo jokio tyrimo, nutarties priėmimas neturėtų užtrukti ilgiau nei savaitę (priklausomai nuo teismo užimtumo). Pabrėžtina, jog šiame etape nėra tikrinamas nė vienas sprendimo nepripažinimo pagrindas, netgi prieštaravimas viešajai tvarkai ar išimtinai jurisdikcijai – šie veiksmai atliekami antrame etape. Dėl to šiam automatiniam pripažinimui, nereikalaujančiam jokio atskiro proceso yra taikomas vienašališkumo principas,

¹¹⁶ Ten pat

¹¹⁷ Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 2000 m. gruodžio 22 d. dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1

t.y. apie šį procesinį etapą nėra informuojama kita šalis ir nesuteikiamos jokios galimybės duoti paaiškinimus ar prieštaravimus. Darytina išvada, kad tokiais atvejais, kai pareikštas prašymas pripažinti užsienio teismo sprendimą atitinka visus formalius reikalavimus, bet kokiu atveju šis etapas baigiasi nutartimi pripažinti sprendimą ir leisti jį vykdyti. Tokioje nutartyje būtinai nurodoma jos peržiūrėjimo ir įsiteisėjimo tvarka: skundas dėl teismo nutarties pripažinti ir leisti vykdyti užsienio teismo sprendimą gali būti paduodamas Lietuvos apeliaciniam teismui per vieną mėnesį nuo jo įteikimo skolininkui dienos; tuo atveju, kai skolininko gyvenamoji vieta yra kitoje nei nutartis priimta valstybėje, termino trukmė pratęsiama iki dviejų mėnesių nuo nutarties įteikimo asmeniškai ar pristatymo į gyvenamąją vietą dienos. Šie terminai yra naikinamieji, todėl negali būti prailginami ar atnaujinami. Todėl labai svarbus tinkamas šios nutarties įteikimas, kuris vykdomas iš dalies vadovaujantis reglamento, iš dalies CPK normomis bei Europos tarybos Reglamentu Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų įteikimo civilinėse ir komercinėse bylose. Praėjus apskundimo terminui nutartis įsiteisėja ir gali būti vykdoma.¹¹⁸

Tiesa, kai kurie autoriai kategoriškai pasisako, jog aukščiau aptarto „automatiško“ teismų sprendimų pripažinimo nėra; jog reglamento normos, skelbiančios, kad sprendimas turi būti pripažintas netaikant jokios specialios procedūros, yra tik deklaratyvios. Teigiama, kad ES valstybių narių teismų sprendimų pripažinimas, grindžiamas valstybių narių savitarpio pasitikėjimu bei vykdomo teisingumo pripažinimu, gali būti ir yra deklaruojamas tik iki tam tikro momento, t.y. iki tol, kol vienoje ES valstybėje narėje priimtą sprendimą ir, kaip teigiama reglamentuose, kitose ES valstybėse narėse pripažįstamą teismo sprendimą reikia įvykdyti priverstine tvarka. Bet kuris suinteresuotas asmuo, norėdamas įvykdyti Lietuvoje kitos ES valstybėje narėje priimtą sprendimą, privalės dėl jo pripažinimo vykdytinu kreiptis į kompetentingą teismą (Lietuvos apeliacinį teismą).¹¹⁹

Autorės nuomone, „automatinis“ ES valstybių narių teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje visgi egzistuoja, kadangi tai tiesiogiai numato Briuselis I reglamentas, kuris veikia ir yra taikomas tiesiogiai ir todėl, kad egzistuoja aukščiau aprašytas „pirmasis procesinis etapas“, kurio metu nėra tikrinami sprendimo nepripažinimo pagrindai, apie tai nėra informuojama kita šalis (skolininkas), klausimas išsprendžiamas rašytinio proceso tvarka ir priimta nutartis gali būti vykdoma praėjus jos apskundimo terminui. Be to, šiuo argumentus pagrindžia ir Lietuvos apeliacinio teismo praktika:

¹¹⁸ Mizaras. V., Bublienė D., Greičienė J. ir kt. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje. Vilnius, 2005, P. 260

¹¹⁹ Asser D., Baltutytė E., Driukas A. ir kt. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius, 2007, P. 69

2006 m. vasario 22 d. Lietuvos apeliacinis teismas priėmė nutartį pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Lenkijos Respublikos Koszalino apygardos VI ūkinio skyriaus teismo 2005 m. birželio 7 d. sprendimą dėl piniginės sumos priteisimo. Po šios nutarties priėmimo ir automatinio Lenkijos Respublikos teismo sprendimo pripažinimo, atsakovas, prieš kurį turi būti vykdomas sprendimas, kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą su prašymu peržiūrėti 2006 m. vasario 22 d. nutartį, nuroydamas sprendimo nepripažinimo pagrindus. Teismas prašymą atmetė ir šią nutartį atsakovas galėjo toliau skusti kasacine tvarka.¹²⁰ Tokia Lietuvos teismų taikoma procedūra parodo, kad pradinis Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo etapas yra automatinis teismo sprendimo pripažinimas, kurio metu netaikomos jokios specialios procedūros.

Visiškai kitoks yra *antrasis procesinis etapas*, kurio metu nagrinėjamas pateikiamas skundas dėl teismo nutarties pripažinti ir leisti vykdyti sprendimą. Šį etapą reguliuoja reglamento 43, 44 str. bei CPK 818 str. 6 d. Atkreiptinas dėmesys, kad CPK yra detalizuojami tie klausimai, kurių nereguliuoja reglamentas. Reglamento 43 str. 1 d. nustato, kad skundą dėl teismo nutarties gali pateikti bet kuri iš šalių – tiek pareiškėjas, tiek atsakovas, tačiau praktiškai, atsižvelgiant į „automatinio“ pripažinimo prigimtį, realiai tokį skundą gali pareikšti tik skolininkas (atsakovas). Skundas paduodamas Lietuvos apeliaciniam teismui ir jis yra nagrinėjamas trijų teisėjų kolegijos, į kurios sudėtį, siekiant išvengti teismo šališkumo, neįtraukiamas teisėjas, kuris priėmė skundžiamą nutartį. Nors nei reglamente, nei CPK aiškiai nenurodoma, kokia forma turėtų vykti skundo nagrinėjimas – žodine ar rašytine, svarbiausia yra tai, kad gal šalims turi būti suteikiama galimybė realizuoti rungimosi principą procese. Tuo atveju, kai skolininkas neįsitraukia į prašymo dėl nutarties peržiūrėjimo nagrinėjimą, teismas turėtų atidėti bylos nagrinėjimą, iki bus išaiškintas, ar skolininkui buvo tinkamai įteikti visi procesiniai dokumentai ir ar jam buvo sudarytos sąlygos laiku teismui pareikšti savo nuomonę. Atsižvelgiant į tai, kad skundo nagrinėjimui *mutatis mutandis* taikomos CPK 334-339 str. numatytos nuostatos, darytina prielaida, kad skundo nagrinėjimas visgi vykdomas rašytine tvarka, nebent teismas pripažįsta bylos nagrinėjimą žodine tvarka būtinu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas prašymą dėl peržiūrėjimo, neturi teisės panaikines nutartį grąžinti klausimą nagrinėti iš naujo. Procesas dėl nutarties peržiūrėjimo yra bylos nagrinėjimas *de novo*, todėl teismas pats privalo išspręsti klausimą iš esmės. Teismas privalo *ex officio* patikrinti, ar pripažintas sprendimas neprieštarauja viešajai tvarkai ir ar nebuvo pažeistos teisingumo taisyklės bei išnagrinėti skolininko nurodomus kitus sprendimo nepripažinimo pagrindus. Prašymo peržiūrėti nutartį pagrindu priimta nutartis įsiteisėja nuo jos priėmimo dienos ir gali būti apskusta kasacine tvarka pagal CPK numatytas taisykles Lietuvos Aukščiausiajam teismui. Kasaciniam procesui taikomos CPK numatytos procesinės taisyklės, tačiau, atsižvelgiant į

¹²⁰ 2006 m. birželio 13 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-45/2006

reglamento pobūdį ir jo aiškinimą, kasacinį skundą nagrinėjantis teismas turėtų maksimaliai vengti bylos gražinimo nagrinėti iš naujo Lietuvos apeliaciniam teismui.¹²¹

Pripažinimo pasekmės.

Pagrindinė teismo sprendimo pripažinimo pasekmė yra tai, kad sprendimas įgyja *res judicata* galią ir tampa vykdytinu.¹²² Toks sprendimas laikomas galutinai išsprendusiu šalių ginčą ir užkerta kelią toms pačioms šalims dėl to paties dalyko bylinėtis dar kartą.¹²³ Visgi tai nėra vienintelė teisinė pasekmė – sprendimui jį pripažinusioje valstybėje suteikiama tokia galia, kokia buvo suteikta jo kilmės valstybėje.

Darytina išvada, jog egzistuoja ir „automatinis“ (pirmasis etapas) ES valstybių narių teismų sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti, ir dvišalis procesas (antrasis etapas), užtikrinantis abiejų šalių rungimosi principą bei teisingą procesą.

¹²¹ Lietuvos advokatūros organizuoto seminaro „Civilinis procesas“ medžiaga. Seminaro pranešėjas Vytautas Nekrošius, 2006-05-08

¹²² Briggs A. *The Conflict of Laws*. Oxford, New York, 2002, P. 127

¹²³ Bogdan M. *Concise Introduction to EU Private International Law*. Groningen, 2006. P. 74

1.3.2. Užsienio teismų, išskyrus Europos Sąjungos valstybių narių teismus, sprendimų pripažinimo tvarka

Užsienio teismų sprendimų, priimtų ne Europos Sąjungos valstybių narių teismų, pripažinimo ir vykdymo tvarka nėra unifikuota pasauliniu mastu, tačiau šiam klausimui skirta nemažai daugiašalių konvencijų bei dvišalių (trišalių) tarptautinių sutarčių dėl teisinės pagalbos. Žemiau aptariamos trys skirtingos situacijos: 1) kai sprendimas yra priimtas valstybėje, su kuria Lietuvos Respublika yra sudariusi dvišalę (trišalę) tarptautinę sutartį dėl teisinės pagalbos, 2) kai sprendimas yra priimtas valstybėje, kuri kaip ir Lietuvos Respublika, yra prisijungusi prie tam tikros konvencijos, 3) kai sprendimas yra priimtas valstybėje, su kuria Lietuvos Respublika nėra sudariusi jokių tarptautinių sutarčių.

1.3.2.1. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje, kai yra sudaryta dvišalė (trišalė) tarptautinė sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių

Pagal susiklosčiusią praktiką, esant tarptautinei dvišalei (trišalei) teisinės pagalbos sutarčiai, užsienio teismo sprendimo pripažinimo procedūra reiškia ne ką kita, kaip tikrinimą, ar nėra sprendimo nepripažinimo pagrindų.¹²⁴ Teismas negali iš naujo nagrinėti bylos faktų ir kvestionuoti, ar teismo sprendimas yra teisėtas ir pagrįstas.

Jeigu kreipiamasi pripažinti užsienio valstybės, su kuria Lietuva yra sudariusi dvišalę (trišalę) teisinės pagalbos sutartį, teismo sprendimą, pripažinimo procedūra vykdoma pagal CPK 811-812 str., jeigu sutartyje nenumatyta kitokia tvarka.¹²⁵ Pastebėtina, kad tikrinant teismo sprendimo nepripažinimo pagrindus, turi būti tikrinami tie pagrindai, kurie nustatyti dvišalėje (trišalėje) sutartyje, bet ne CPK.

Šiuo metu Lietuvos Respublika teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis, kuriose užsienio valstybių teismų sprendimams pripažinti skirti atskiri skyriai, yra sudariusi su trylika Europos ir Azijos valstybių: Latvija ir Estija (Valstybės žinios, 1994-04-15, Nr. 28-492), Moldova (Valstybės žinios, 1995-03-03, Nr. 19-440), Lenkija (Valstybės žinios, 1994-02-23, Nr. 14-234), Ukraina (Valstybės žinios, 1994-11-25, Nr. 91-1767), Baltarusija (Valstybės žinios, 1994-06-08, Nr. 43-779), Rusija (Valstybės žinios, 1995-02-10, Nr. 13-296), Kazachstanu (Valstybės žinios, 1998-06-03, Nr. 51-1399), Uzbekistanu (Valstybės žinios, 1997-

¹²⁴ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. Vilnius, 2001, P. 197

¹²⁵ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Justitia, Vilnius, 2005, P. 624

11-07, Nr. 101-2552), Azerbaidžanu (Valstybės žinios, 2002-07-26, Nr. 75-3217), Kinija (Valstybės žinios, 2001-08-31, Nr. 75-2642), Turkija (Valstybės žinios, 1996-02-28, Nr. 18-464) ir Armėnija (Valstybės žinios, 2005-01-18, Nr. 7-189).¹²⁶ Visose šiose sutartyse yra įtvirtinta bendra nuostata, jos „Susitariančios Šalys tarpusavyje pripažįsta ir vykdo įsiteisėjusius teisingumo įstaigų sprendimus civilinėse, šeimos bylose, taip pat nuosprendžius dėl nusikaltimų padarytos žalos atlyginimo“. Sutartyje su Lenkija numatyta, jog pripažįstami ir teismų sprendimai priimti darbo bylose (sutarties 52 str. 1 d.). Teisinės pagalbos sutartys taip pat numato prašymų pripažinti ir leisti vykdyti kitos susitariančios valstybės teritorijoje padavimo tvarką, prašymo priedus, teisę prašymo rekvizitus nustatyti tai valstybei, kurioje sprendimas bus vykdomas, ir svarbiausia – teismų sprendimo nepripažinimo pagrindus.¹²⁷

Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartyje dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose, numatyta tokia prašymo pripažinti teismo sprendimo padavimo tvarka (17 str.):

- i) Prašymas gali būti paduodamas tiesiogiai kompetentingui teismui (Lietuvos apeliaciniam teismui) per Kinijos teisingumo ministeriją (kuri yra centrinė susižinojimo būstinė) arba Kinijos teismas perduoda Lietuvos apeliaciniam teismui.
- ii) Prašyme turi būti nurodoma: a) prašymą pateikiančios įstaigos pavadinimas, b) įstaigos, kuriai pateikiamas prašymas pavadinimas ir adresas, c) su prašymu susijusios bylos ir medžiagos aprašymas bei kita reikalinga informacija, d) asmenų, dėl kurių teikiamas prašymas vardai, pavardės, adresai, lytis, pilietybė ir kita susijusi informacija (juridinių asmenų atvejų – pavadinimai ir adresai)
- iii) Prie prašymo turi būti pridedama: a) visa ir patvirtinta sprendimo kopija ir dokumentai, patvirtinantys, kad sprendimas yra įsiteisėjęs, b) jei sprendimas priimtas nedalyvaujant vienai iš šalių, dokumentai, patvirtinantys, kad nedalyvavusiai šaliai buvo tinkamai pranešta, c) dokumentai ir prašymai, patvirtinantys, kad neveiksni šalis buvo tinkamai atstovaujama.

Lietuvos apeliacinis teismas pripažįsta užsienio valstybės, su kuria Lietuvos Respublika yra sudariusi sutartį dėl teisinės pagalbos, teismo sprendimą jei nenustato tokių sprendimo negaliojimo pagrindų:

¹²⁶ Gumuliauskienė L. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse aspektai // Jurisprudencija, 2005 t. 69(61), P. 63

¹²⁷ Asser D., Baltutytė E., Driukas A. ir kt. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius, 2007, P. 61

- i) Pažeistas tinkamo pranešimo principas. Dauguma dvišalių teisinės pagalbos sutarčių numato, kad teismo šaukimai yra įteikiami per Teisingumo ministeriją. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad tokios teismo šaukimų įteikimo nuostatos suteikia maksimalias garantijas, kad šalys bus informuotos apie teismo procesą, tačiau tai nereiškia, kad teismo šaukimo įteikimas per Teisingumo ministeriją yra vienintelis galimas informavimo apie teismo procesą būdas.¹²⁸
- ii) Dėl to paties teisinio ginčo tarp tų pačių šalių jau anksčiau yra priimtas Lietuvos Respublikos teismo sprendimas ir jis yra įsiteisėjęs.
- iii) Jeigu dėl to paties teisinio ginčo tarp tų pačių šalių yra prasidėjęs teismo procesas Lietuvos Respublikos teisme. Tokiu atveju taikoma *lis pendens* taisyklė, tarptautiniame civiliniame procese reiškianti, kad pareiškus ieškinį vienos susitariančios valstybės teisme, prarandama teisė pareikšti ieškinį kitos susitariančios valstybės teisme.
- iv) Jeigu pažeista Lietuvos Respublikos teismų išimtinė jurisdikcinė kompetencija.

Kadangi visi šie pagrindai yra susiję su viešosios tvarkos užtikrinimu, teismas juos turėtų tikrinti *ex officio*, o ne tik kai jais remiasi šalis, reikalaujanti nepripažinti sprendimo.¹²⁹

Įvairių specifinių užsienio valstybės teismų sprendimų nepripažinimo pagrindų valstybės savo sutartyse gali numatyti ir daugiau, tačiau svarbiausi ir visuotinai pripažinti yra keturi aukščiau minėti pagrindai. Pavyzdžiui, sutartyse su Lenkija, Baltarusija ir Kinija papildomai numatoma, kad teismo sprendimams turi būti įsiteisėjęs. Toks numatymas iš esmės yra perteklinis, atsižvelgiant į jau minėtą bendrąją visų sutarčių nuostatą pripažinti tik įsiteisėjusius sprendimus. Sutartis su Baltarusija taip pat numato, jog neturi būti pasibaigęs sprendimo vykdymo senaties terminas. Dar vieną pripažinimo sąlygą kelia sutartis su Lenkijos Respublika – kad trečiosios valstybės kompetentingos įstaigos sprendimas tarp tų pačių šalių ir dėl to paties ginčo nebuvo pripažintas arba įvykdytas Susitariančios Šalies teritorijoje, kur sprendimas turi būti pripažintas ir vykdomas.¹³⁰ Sutartyje su Rusija numatyta, kad teismas privalo patikrinti, ar sprendimas neprieštaraus viešajai tvarkai.¹³¹ Visgi ši sąlyga taikytina kiekvienu atveju ir teismas *ex officio* privalo patikrinti šio pagrindo buvimo faktą.

¹²⁸ 2001 m. lapkričio 12 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1118/2001

¹²⁹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Justitia, Vilnius, 2005, P. 625

¹³⁰ Gumuliauskienė L. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse aspektai // Jurisprudencija, 2005 t. 69(61), P. 63

¹³¹ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. Vilnius, 2001, P. 199

1.3.2.2. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje daugiašalių konvencijų pagrindu

Užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo galimybė gali būti numatyta daugiašalėje tarptautinėje sutartyje, kurios dalyvė yra ir Lietuvos Respublika. Tokios daugiašalės tarptautinės sutartys (konvencijos) reglamentuoja tam tikrus materialinius santykius ir iš pirmo žvilgsnio, atrodo, kad neturi nieko bendra su tarptautiniu civiliniu procesu.

Visgi iki šiol nėra universalios konvencijos, tokios kaip 1958 m. Niujorko konvencija, kuri būtų skirta užsienio teismų sprendimų pripažinimui ir vykdymui. Tačiau užsienio teismų sprendimo unifikavimo problema yra analizuojama tarptautinėje Hagos konferencijoje. Plačiau apie tai – šio darbo 1.3.3. dalyje. Atsižvelgiant į tai, jog žemiau aptariamos konvencijos reguliuoja ir įtvirtina gana siaurų tarptautinės privatinės teisės klausimų kolizines normas, jų pagrindu užsienio teismų sprendimai Lietuvoje pripažįstami nedažnai.

Galima paminėti tokias konvencijas, kurių pagrindu gali būti pripažįstami užsienio teismų sprendimai Lietuvoje:

- i) 1993 m. Hagos konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje (Valstybės žinios, 1997-11-07, Nr. 101-2550);
- ii) 1973 m. Hagos konvencija dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo (Valstybės žinios, 2002-05-22, Nr. 51-1934);
- iii) 1980 m. Europos konvencija dėl sprendimų, susijusių su vaikų globa, pripažinimo ir vykdymo bei vaikų globos atnaujinimo (Valstybės žinios, 2002-12-31, Nr. 126-5732);
- iv) 1973 m. Europos patentų konvencijos Protokolas dėl teisingumo ir sprendimų dėl teisės į Europos patentą pripažinimo (Valstybės žinios, 2004-10-05, Nr. 147-5325);
- v) 1990 m. Europos konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo (Valstybės žinios, 1995-02-08, Nr. 12-263);
- vi) 1956 m. Ženevos tarptautinio krovinių vežimo keliais sutartis konvencija (CMR) (Valstybės žinios, 1998-12-04, Nr. 107-2932);
- vii) kitos konvencijos.

Visos šios konvencijos įtraukia nuostatas dėl susitariančių valstybių teismų sprendimų pripažinimo, nurodydamos kreipimosi tvarką bei sprendimų nepripažinimo pagrindus. Šių

konvencijų trūkumas yra tas, kad jos taikomos ribotam valstybių skaičiui bei labai ribotam ginčų spektrui.

Pavyzdžiui, 1973 m. Hagos konvencija dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo nustato tokią sprendimų pripažinimo tvarką: suinteresuotas asmuo tiesiogiai kompetentingoms institucijoms pateikia prašymą dėl sprendimo pripažinimo ir šio prašymo priedus (17 str.) – taikoma jau aukščiau aprašytoms procedūroms, pripažįstant užsienio teismo sprendimą pagal dvišalę sutartį dėl teisinės pagalbos, analogiška tvarka. Skirtumas tas, kad aptariama konvencija turi gana didelį trūkumą – suinteresuotas asmuo pats turi organizuoti prašymo padavimą, t.y. čia netarpininkauja susitariančių valstybių teismai ar centrinės institucijos¹³². Tokiu atveju besikreipiantiems asmenims greičiausiai prireiks kvalifikuotos teisininkų pagalbos.

Kreipiantis dėl sprendimo pripažinimo pagal minėtą Hagos konvenciją, kartu su prašymu reikia pateikti tokius dokumentus (priedus) (17 str.):

- i) visą ir tikrą sprendimo kopiją;
- ii) dokumentą, patvirtinantį, kad kilmės valstybėje tam sprendimui nebetaikomos įprastinės peržiūrėjimo formos, ir, jei reikia, kad jis yra vykdytinas;
- iii) jei tas sprendimas buvo priimtas kitai šaliai nedalyvaujant, originalą arba patvirtintą tikrą kopiją dokumento, reikalingo įrodyti, kad nedalyvaujančiajai šaliai pagal kilmės valstybės įstatymą buvo tinkamai įteiktas pranešimas apie bylos iškėlimą, įskaitant pranešimą apie reikalavimo esmę;
- iv) jei reikia, dokumentą, reikalingą įrodyti, kad kilmės valstybėje ji gavo teisinę pagalbą arba atleidimą nuo teismo išlaidų apmokėjimo;
- v) pirmiau paminėtų dokumentų patvirtintą vertimą, išskyrus atvejus, kai valstybės, į kurią kreipiamasi, institucija tokio vertimo nereikalauja.

Šių dokumentų nereikia legalizuoti ar atlikti kitų formalumų. Tais atvejais, kai pateikiami ne visi reikiami priedai, nustatomas terminas trūkumams šalinti.

Hagos konvencijos dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo 5 ir 6 str. numatyti pagrindai, kuriems esant galima atsisakyti pripažinti užsienio teismo sprendimą, susijusį su išlaikymo pareigomis:

¹³² Asser D., Baltutytė E., Driukas A. ir kt. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius, 2007, P. 68

- i) sprendimas prieštarauja viešajai tvarkai (*ordre public*);
- ii) sprendimas buvo gautas apgaule proceso metu;
- iii) netinkamas šalies informavimas ir nesuteikimas galimybės pasiruošti teisminei gynybai;
- iv) yra iškelta byla tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko ir ši byla iškelta anksčiau;
- v) sprendimas prieštarauja sprendimui, priimtam toms pačioms šalims ir dėl to paties dalyko valstybėje, į kurią kreipiamasi, ar kitoje valstybėje ir jei pastarasis sprendimas atitinka sąlygas, reikalingas, kad jis būtų pripažintas ir vykdomas valstybėje, į kurią kreipiamasi.

Taigi iš esmės numatomos tapačios sprendimo nepripažinimo sąlygos kaip ir dvišalėse tarptautinėse sutartyse dėl teisinės pagalbos. Pažymėtina, kad 1973 m. Hagos konvencijos taikymo praktika, kreipiantis dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje nėra didelė. Ši konvencija Lietuvos Respublikos atžvilgiu įsigaliojo tik nuo 2003 m. spalio 1 d., o nuo 2004 m. gegužės 1 d. dvidešimt keturių Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimai pripažįstami taikant Europos Sąjungos teisės aktus.¹³³

1.3.2.3. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje, nesant tarpvalstybinio teisinio reglamentavimo

Kaip jau minėta aukščiau, gali susidaryti tokia situacija, kad Lietuvos apeliaciniam teismui, kompetentingui nagrinėti bylas, su užsienio elementu, įskaitant ir užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, teks pripažinti tokios valstybės teismo sprendimą, su kuria Lietuvos Respublika nėra sudariusi jokios tarptautinės sutarties ir ši valstybė nėra Europos Sąjungos valstybė narė. Tokios valstybės yra Jungtinės Amerikos Valstijos, Izraelis, Argentina ir daugelis kitų.

Pasaulinėje praktikoje priimta, kad tokiais atvejais teismų sprendimai turi būti pripažįstami vadovaujantis geranoriškumo ir abipusiškumo (*reciprocity*) principais. Tokiais atvejais taikoma įstatymo analogija ir vadovaujama daugiašalėse ar dvišalėse tarptautinėse sutartyse nustatyta pripažinimo tvarka.

¹³³ Gumuliauskienė L. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse aspektai // Jurisprudencija, 2005 t. 69(61), P. 67

Lietuvos Respublika yra atsisakiusi abipusiškumo pagrindo reikalavimo ir CPK 810 straipsnyje įtvirtinusi nuostatą, kad užsienio teismų sprendimai gali būti pripažįstami ir nesant tarptautinės sutarties. Tokiu atveju taikomi tokie nepripažinimo pagrindai:

- i) sprendimas nėra įsiteisėjęs pagal tos valstybės, kurioje jis yra priimtas, įstatymus;
- ii) pagal Lietuvos Respublikos teisę ar tarptautinės sutarties nuostatas byla priskirtina išimtinai Lietuvos Respublikos ar trečiosios valstybės teismų kompetencijai;
- iii) šaliai, kuri nedalyvavo nagrinėjant bylą, nebuvo tinkamai pranešta apie civilinės bylos iškėlimą bei proceso metu nebuvo sudarytos procesinės gynybos galimybės, o tais atvejais, kai ji buvo neveiksni, – tinkamo atstovavimo galimybės;
- iv) užsienio teismo sprendimas, kurio pripažinimo yra prašoma, nėra suderinamas su Lietuvos Respublikos teismo sprendimu, priimtu byloje tarp tų pačių šalių;
- v) sprendimas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintai viešajai tvarkai;
- vi) užsienio valstybės teismas priimdamas sprendimą išsprendė klausimus dėl Lietuvos Respublikos piliečio veiksnumo ar teisnumo, atstovavimo pagal įstatymą, šeiminių turtinių ar paveldėjimo teisinių santykių ir tai prieštarauja Lietuvos Respublikos tarptautinei privatinei teisei, išskyrus atvejus, kai Lietuvos teismai byloje būtų priėmę tokį patį sprendimą.

Šie pagrindai šiame skyriuje nėra plačiai aprašomi, kadangi dalis tų pačių pagrindų aprašyta skyriuje dėl užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindų (1.2.3.), o likusieji – 1.3.1.1.3. skyriuje.

1.3.3. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo teisinio reguliavimo unifikavimo būtinybė, galimybės bei materialiniai šaltiniai

XXI amžiaus antroje pusėje tarptautiniu lygmeniu smarkiai susidomėta tarptautinei privatinei teisei priskiriama jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo sritimi ir jos problematika. Per šį laikotarpį parengta nemažai daugiašalių konvencijų bei Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių bei nustatančių vieningą užsienio teismų sprendimų pripažinimo sistemą. Visgi šiandieninis tarptautinės teisėkūros rezultatas nėra pakankamas ir užsienio teismų sprendimų unifikavimo būtinybė išlieka vienu labiausiai diskutuotinu klausimu ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje.

Be savo tiesioginės reikšmės tarptautinio civilinio proceso teisės, jurisdikcijų kolizijų bei užsienio teismų sprendimų įgyvendinimo teisinio reguliavimo unifikavimas svarbus dviem aspektais: i) unifikotos teisės normos gali daryti įtaką giminingus teisinius santykius reguliuojančių nacionalinės teisės normų turiniui arba naujoms nacionalinės teisės normoms, bei ii) jos gali daryti įtaką teismų požiūriui ir problemų sprendimo būdams.¹³⁴ Unifikavimas gali būti vykdomas tiek pasauliniu, tiek regioniniu lygiu. Šiuo metu sprendimų pripažinimas ir vykdymas civilinėse ir komercinėse, bankroto bei tam tikrose šeimos bylose sėkmingai įgyvendinamas Europos Sąjungos reglamentais, t.y. regioniniu lygiu. Teisės specialistai pripažįsta, jog unifikavimas regioniniu lygiu yra efektyvesnis ir platesnis – tai nulemia ribotas susitariančių valstybių kiekis. Tuo tarpu teisės normų unifikavimui pasauliniu mastu prireikia daugiau diskusijų ir laiko, tačiau būtent šių diskusijų metu išaiškėja kokie atskirų valstybių tarptautinio civilinio proceso aspektai yra nepriimtini kitoms valstybėms, t.y. išaiškėja problemos bei galimos jų sprendimų gairės.

Kalbant apie užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo unifikavimo būtinybę, išskiriami tokie unifikavimo tikslai: i) Idealus unifikavimo tikslas – teisės normų gerinimas, atliekamas lyginant įvairiose teisinėse sistemose galiojančias taisykles, nustatant jų privalumus ir trūkumus ir pasirenkant geriausias iš jų; ii) Praktinis unifikavimo tikslas – teisinių sistemų nesuderinamumą, sukeliančių neigiamų pasekmių pašalinimas atliekamas paprasčiausiai atrandant visoms šalims priimtina (nors nebūtinai geriausią) taisyklę.¹³⁵

Taigi užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinio reguliavimo unifikavimas, kuris galimas pasauliniu ir regioniniu lygiu, šiai dienai įgyvendintas tik Europos

¹³⁴ Perkauskas A. Jurisdikcijų kolizijų ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinis reguliavimas: unifikavimo tendencijos: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), P. 24

¹³⁵ Kerameus K.D. Procedural Harmonization in Europe // The American Journal of Comparative Law. 1995, volume 43, P. 401-402

Sąjungos teisės aktais. Atsižvelgiant į unifikavimo tikslus bei galimą praktinę naudą, aptariamoms srities unifikavimas pasauliniu lygiu turi būti vertinamas kaip vienas pažangiausių šio laikotarpio tarptautinio civilinio proceso projektų.

1.3.3.1. Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projektas

Nuo 1958 m. galioja Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, kuri iš esmės gerai veikia. Faktas, kad šalys gali gana paprastu keliu įgyvendinti užsienio arbitražų sprendimus, bet negali pasinaudoti tokia pačia sistema dėl užsienio teismų sprendimų, suteikia joms paskatinimą ginčus spręsti arbitraže, kas ne visada yra įmanoma ar priimtina šalims. Todėl universali konvencija, reguliuojanti užsienio teismų sprendimų įgyvendinimą galėtų išlyginti susidariusį disbalansą ir suteikti šalims daugiau galimybių rinktis teisminių bylinėjimąsi, žinant, jog priimtas sprendimas, bus sėkmingai pripažintas ir vykdomas užsienio valstybėje.¹³⁶

Didelis tarptautinės bendruomenės dėmesys jurisdikcijos ir pripažinimo klausimais, intensyvesni ir sudėtingesni tarptautiniai privačių asmenų ekonominiai ir darbo santykiai, tai pat naujos tarptautinio civilinio proceso problemos ir paskatino Jungtines Amerikos Valstijas (toliau vadinama JAV) 1992 m. gegužės 5 d. pateikti Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijai siūlymą parengti naują universalią konvenciją, kurią sudarytų tarptautinei teismų jurisdikcijai bei užsienio teismų sprendimams pripažinti ir vykdyti skirtos nuostatos.¹³⁷ Tokiu būdu buvo pradėtas ruošti Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projektas. Deja, praėjus 15 metų nuo aptariamoms konvencijos kūrimo pradžios, ji nėra priimta bei įsigaliojusi.

Šiuo metu užsienio teismų sprendimai įvairiose užsienio valstybėse įgyvendinami daugiausiai vadovaujantis daugiašalėmis konvencijomis, tačiau yra ir tokių valstybių, kurios nėra prisijungusios prie šių tarptautinių dokumentų. Geriausias tokios situacijos pavyzdys būtų JAV, kuri aktyviai dalyvauja Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijoje ir padeda rengti jau minėtą Hagos konvenciją. Todėl akivaizdu, jog sėkmingos derybos dėl Hagos konvencijos dėl

¹³⁶ O'Brian W.E. Jr. The Hague Convention on Jurisdiction and Judgments: The Way Forward // *The Modern Law Review*, July 2003, Volume 66, Nr. 4, P. 491-509

¹³⁷ Perkauskas A. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas XXI amžiuje: Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projektas // *Teisė*, 2000, Nr. 36, P. 85

jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose būtų didelis žingsnis tarptautiniame režime įgyvendinant užsienio teismų sprendimus.¹³⁸

Lietuva yra Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos narė nuo 2001 m. spalio 23 d. Prie šios konferencijos 2007 m. birželio 3 d. taip pat prisijungė ir Europos Bendrija.¹³⁹ Lietuva, kaip Europos Sąjungos narė, turės įgyvendinti ir taikyti konvencijas, prie kurių prisijungs ne pati tiesiogiai, bet per Europos Bendrijas, ir kurių patvirtinimo ir inkorporavimo į nacionalinę teisę procedūra kol kas nėra aiški.¹⁴⁰

Atsižvelgiant į šios konvencijos svarbą, galimą jos taikymą ateityje, bei tikslą sukurti jurisdikcijų kolizijų ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinio reguliavimo režimą, šio skyriaus poskyriuose bus aptariamos tam tikros konvencijos projekto nuostatos bei ypatumai.

1.3.3.1.1. Teismų sprendimai, kuriems taikoma konvencija

Hagos konvencijos 23 straipsnis nustato teismo sprendimo apibrėžimą: i) tai bet kurio teismo bet koks sprendimas, nesvarbu kaip jis vadinamas, įskaitant įsakymus ir nutarimus, taip pat teismo pareigūno sprendimas dėl bylinėjimosi išlaidų, jei jis yra susijęs su sprendimu, kuris gali būti pripažintas ir vykdytinas pagal šią konvenciją; ii) sprendimai, nustatantys laikinas apsaugos priemones.¹⁴¹ Pastebėtina, kad konvencijos projekto pateikiamas apibrėžimas yra labai artimas Briuselis I reglamente įtvirtintai teismo sprendimo sąvokai. Taigi konvencija apims ne tik galutinius teismų sprendimus, bet ir funkcinio ir šaltinio požiūriu juos primenančius dokumentus (nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių, taikos sutartims), kurie bus surašyti, įregistruoti ir vykdytini susitariančioje šalyje. Tai be abejonės padidins konvencijos veiksmingumą.

¹³⁸ Murphy S.D. Negotiation of convention on jurisdiction and enforcement of judgments // The American Journal of International Law; Apr 2001, 95, P. 418-421

¹³⁹ http://www.hcch.net/index_en.php?act=states.listing Žiūrėta 2007 m. spalio 29 d., 19:48

¹⁴⁰ Asser, D., Baltutytė E., Driukas A., kt. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius, 2007, P. 81

¹⁴¹ Nygh P., Pocar F. Report of special commission on Preliminary draft convention on jurisdiction and foreign judgments in civil and commercial matters. Preliminary Document No 11 of August 2000 for the attention of the Nineteenth Session of June 2001, http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=3496&zoek=jurisdiction%20and%20foreign%20judgments Žiūrėta 2007 m. spalio 29 d. 14:58

Akivaizdu, jog aptariamoms konvencijos projekte (23 str.) numatytas teismo sprendimo sąvokos išaiškinimas apibrėžiamas gana plačiai, tačiau Hagos konvencija bus taikoma tik tokiems tesimų sprendimams, kurie pasižymės tokiomis papildomomis savybėmis:

- i) bus priimti byloje, patenkančioje į konvencijos taikymo sferą. Konvencija taikoma civilinėms ir komercinėms byloms, išskyrus mokesčių, muitų bei administracines bylas. Konvencija taip pat netaikoma fizinio asmens statusui bei teisiniams subjektiškumui nustatyti, išlaikymo pareigoms, sutuoktinių bendros nuosavybės formoms bei kitoms teisėms ir pareigoms kylančioms iš santuokos ir panašių santykių, taip pat testamentams ir paveldėjimui, bankroto byloms, kreditorių ir skolininkų taikos sutartims ir su juo susijusiems procesams, jūrų teisės klausimams.
- ii) Sprendimai bus priimti valstybės, kuri yra Konvencijos dalyvė, teismo.
- iii) Sprendimai turės *res judicata* galią arba bus vykdytini juos priėmusio teismo valstybėje.¹⁴² Pastebėtina, kad konvencija nenustato vieningos galutinio sprendimo ir *res judicata* reikšmės ir palieka tai spręsti valstybėms narėms nacionaliniais įstatymais.¹⁴³

1.3.3.1.2. Užsienio teismų sprendimų taikymo ribos

Pagal bendrą taisyklę, įtvirtintą Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projekto 28 str., kuriame numatomi sprendimų nepripažinimo pagrindai, užsienio teismų sprendimai pripažinimo ir vykdymo stadijoje negali būti tikrinami iš esmės. Tačiau ši nuostata nėra absoliuti, t.y. tam tikrose konvencijos projekto nuostatose nurodomi sprendimo tikrinimo elementai.

Vienas iš tokių leistinų tikrinimo elementų yra sprendimą priėmusio užsienio teismo jurisdikcijos tikrinimas. Tačiau ir jurisdikcijos tikrinimas yra riboto pobūdžio: užsienio teismo sprendimo pripažinimo klausimą sprendžiantis teismas, tikrindamas sprendimą priėmusio teismo jurisdikciją, privalo vadovautis šio teismo išvadomis dėl jo jurisdikciją pagrindžiančių faktų.¹⁴⁴

¹⁴² Perkauskas A. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas XXI amžiuje: Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projektas // Teisė, 2000, Nr. 36, P. 90

¹⁴³ Nygh P., Pocar F. Report of special commission on Preliminary draft convention on jurisdiction and foreign judgments in civil and commercial matters. Preliminary Document No. 11 of August 2000 for the attention of the Nineteenth Session of June 2001, http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=3496&zoek=jurisdiction%20and%20foreign%20judgments Žiūrėta 2007 m. spalio 29 d. 14:58

¹⁴⁴ Perkauskas A. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas XXI amžiuje: Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projektas // Teisė, 2000, Nr. 36 P. 91

Ši nuostata atitinka ir Briuselis I reglamento nuostatas dėl jurisdikcijos tikrinimo. Kiti užsienio teismų sprendimų tikrinimo elementai nustatomi konvencijos projekto 28 str.: čia nurodomi atsisakymo pripažinti pagrindai:

- i) Jei pripažįstančios valstybės teisme tuo metu nagrinėjama byla tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir jei, vadovaujantis nuostatomis dėl *lis alibi pendens*, jis yra pirmas bylą gavęs teismas;
- ii) Jei užsienio teismo sprendimas yra nesuderinamas su pripažįstančioje valstybėje priimtu teismo sprendimu arba kurioje nors kitoje valstybėje priimtu teismo sprendimu su sąlyga, kad tokiu atveju toks sprendimas gali būti pripažintas ir įvykdytas pripažįstančioje valstybėje. Nesuderinamumas šiuo atveju reiškia, kad du ar daugiau teismo sprendimų nustato viena kitai prieštaraujančias bylos šalių teises ir pareigas;
- iii) Jei teisminis procesas neatitiko esminių pripažįstančiosios valstybės proceso principų (įskaitant nešališko ir nepriklausomo teismo principą);
- iv) Pažeidus tinkamo šalių informavimo apie teisminį procesą tvarką. Informavimas turi būti suprantamas kaip faktiškas galimybės atsakovui susipažinti su procesiniais dokumentais sudarymas;
- v) Jei teismo sprendimo priėmimą lėmė apgaulė, susijusi su procesiniais klausimais (pavyzdžiui, suklastotų įrodymų priėmimas);
- vi) Teismo sprendimo aiškus nesuderinimas su pripažįstančiosios valstybės viešąja tvarka.¹⁴⁵

Viena iš labiausiai išskirtinių konvencijos projekto nuostatų numato dar vieną teismo sprendimo tikrinimo elementą – palyginimą su pripažįstančiosios valstybės nuostolių bei žalos atlyginimo institutais ir jų taikymo praktika. Šis tikrinimo elementas taikomas ne visiems pripažįstamiems sprendimams, bet tik tiems, kuriais priteisiami nekompensaciniai nuostoliai ar žalos atlyginimas ir sprendimams, kuriais priteisiami kompensaciniai, bet akivaizdžiai per dideli nuostoliai ar žalos atlyginimas.¹⁴⁶ Viename iš konvencijos rengimo etapų buvo siūloma įvesti dar du teismų sprendimų tikrinimo elementus: užsienio teismo taikytinos teisės tikrinimo ir sprendimo motyvų tikrinimas, tačiau derybų metu šių tikrinimo elementų buvo atsisakyta. Autorės nuomone, toks derybų rezultatas teigiamai įtakoja konvencijos projekto nuostatų

¹⁴⁵ O'Brian W.E. Jr. The Hague Convention on Jurisdiction and Judgments: The Way Forward // The Modern Law Review, July 2003, Volume 66, Nr. 4, P. 491-509

¹⁴⁶ Perkauskas A. Jurisdikcijų kolizijų ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinis reguliavimas: unififikavimo tendencijos: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), P. 166

derinimą, kadangi papildomų užsienio teismų sprendimų tikrinimo elementų nustatymas galimai reikštų ginčo dėl bylos esmės atnaujinimą.

Apibendrinant galima teigti, jog būsimosios Hagos konvencijos nuostatos yra gana kompromisinės, labiau pabrėžiama tik procesinių užsienio teismų sprendimų priėmimo aspektų tikrinimo reikšmė bei maksimaliai ribojamas sprendimų tikrinimas iš esmės.

1.3.3.1.3. Konvencijos numatyti užsienio teismų pripažinimo ir vykdymo procesiniai ypatumai

Konvencijos dėl jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projekto 30 str. numato bendrą proceso taisyklę, pagal kurią teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo procesą nustato pripažįstančiosios valstybės nacionalinės teisės normos. Visgi aptariamoje konvencijoje yra tam tikrų procesinių nuostatų, kurias sąlygiškai galima suskirstyti į tokias grupes:

- i) Pripažinimo ir vykdymo klausimą sprendžiančio teismo galias nustatančios teisės normos. Tai teismo teisė pripažinti dalį sprendimo (34 str.), taip pat teisė atidėti bylos nagrinėjimą, jei sprendimas yra peržiūrimas jį priėmusio teismo valstybėje arba dar nėra pasibaigęs terminas peržiūrėjimo inicijavimui (25 str. 4 d.).
- ii) Pripažinimo ir vykdymo procesui palengvinti skirtos nuostatos. Prie šios grupės priskiriamos tokios konvencijos nuostatos: dokumentų legalizavimo ir kitų formalumų panaikinimas (29 str. 2 d.); pareiga teismui veikti greitai (30 str.); draudimas reikalauti tam tikro užtikrinimo ar garantijų vien dėl to, kad pareiškėjas yra kitos susitariančios valstybės pilietis (31 str.); pareiškėjo teisė gauti tokią pačią teisinę pagalbą kaip ir sprendimą pripažįstančios valstybės nuolatiniai gyventojai (32 str.).
- iii) Įrodinėjimo naštos paskirstymo nuostatos. Šiai grupei priskiriamos nuostatos, kurios reguliuoja kreipimosi dėl sprendimo pripažinimo ir vykdymo tvarką bei nepripažinimo pagrindų įrodymo tvarką: pareiškėjui tenka pareiga pateikti patvirtinto sprendimo kopiją; jei sprendimas priimtas vienai šaliai nedalyvaujant – dokumentą, patvirtinantį, kad kita šalis buvo tinkamai informuota; dokumentus, patvirtinančius, kad teismo sprendimas turi *res judicata* galią; dokumentų vertimus, jei jų reikalauja teismas. Konvencija aiškiai neapibrėžia, kiek įrodinėjimo naštos tenka atsakovui (skolininkui), tačiau pagal bendrą konvencijos projekto išraišką,

skolininkas turi įrodyti užsienio teismo sprendimo nepripažinimo pagrindų buvimą (išskyrus viešosios tvarkos pagrindą).¹⁴⁷

Apibendrinant galima įvardinti tokius konvencijos projekto trūkumus: už jos reguliavimo ribų lieka kai kurios svarbios proceso sritys, t.y. tokios sritys, kuriomis neabejotinai būtų suinteresuotos bylos su užsienio elementu šalys – užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo procesinis atskyrimas, pripažinimo ir vykdymo procesų pobūdis (vienašalis ar grindžiamas rungtyniškumo principu) bei stadijos (apskundimo galimybė), kompetentingų susitariančių šalių teismų įvardijimas ir kt.¹⁴⁸ Visgi konvencija dar yra rengiama, todėl tikėtina, kad šios problemos bus išspręstos projekto pakeitimais ir papildymais arba aiškinamaisiais raštais.

¹⁴⁷ Perkauskas A. Jurisdikcijų kolizijų ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinis reguliavimas: unifikavimo tendencijos: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), P. 174-176

¹⁴⁸ Ten pat, P. 182

1.3.4. Pagrindinės teismų sprendimų įgyvendinimo užsienyje problemos

Nepaisant pakankamai rezultatyvaus tarptautinio bendradarbiavimo užsienio teismų sprendimų įgyvendinimo teisės srityje, teismų sprendimų galią užsienyje vis dar riboja daug įvairaus pobūdžio veiksnių. Pagal jų veikimo padarinius galima išskirti šias svarbiausias teismų sprendimų įgyvendinimo užsienyje problemas¹⁴⁹: i) geografinis ribotumas, ii) ribotas pripažįstamų teismų sprendimų kategorijų skaičius, iii) teisinių sistemų nesuderinamumas. Šios problemos yra trumpai aptariamose žemiau dėstomuose poskyriuose.

1.3.4.1. Geografinis ribotumas

Geografinis ribotumas – tai užsienio teismų sprendimų vieningo pripažinimo tam tikrose valstybių grupėse stoka.

Ši problema kyla iš istoriškai besikeitusių tarptautinių konvencijų bei kitų tarptautinių dokumentų, prie kurių neretai prisijungdavo vos keletas valstybių bei tų valstybių politikos užsienio sprendimų pripažinimo tvarkos požiūriu. Pavyzdžiui, nemažai pasaulio valstybių, įskaitant net tokias demokratines ir tarptautinį bendradarbiavimą skatinančias valstybes kaip Nyderlandai, Norvegija, Austrija, užsienio teismų sprendimus pripažįsta ir vykdo išskirtinai tik remdamosi tarptautine sutartimi. Tačiau vienintelė universali šiems tarptautinės privatinės teisės klausimams skirta tarptautinė sutartis – 1971 m. Hagos konvencija dėl užsienio teismų sprendimo pripažinimo civilinėse ir komercinėse bylose – galioja tik trijose valstybėse – Kipre, Nyderlanduose ir Portugalijoje, o regioninis bei tarptautinis dvišalis bendradarbiavimas apima ne visas pasaulio šalis.¹⁵⁰

Negana to, daugelis valstybių, pripažįstančių ir vykdančių užsienio šalių teismų sprendimus ne tik remdamosi tarptautine sutartimi, bet ir nacionaline teise, vis dėlto reikalauja abipusiškumo, konkrečiai – įrodymų, kad jos teismų sprendimai tose užsienio šalyse pripažįstami ir vykdomi. Pavyzdžiui, Izraelyje abipusiškumo trūkumas yra pagrindas atsisakyti leisti vykdyti užsienio teismo sprendimą, Vokietijoje taipogi nustatytas gana griežtas reikalavimas – abipusiškumas sprendimų pripažinime ir vykdyme tarp Vokietijos ir sprendimo kilmės valstybės turi būti užtikrintas. Lietuvoje, galima sakyti, kad yra sudarytos sąlygos užsienio teismų sprendimų nepripažinimui remiantis abipusiškumo pagrindu, tačiau Lietuvos apeliacinio teismo

¹⁴⁹ Perkauskas A. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas XXI amžiuje: Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projektas // Teisė, 2000, Nr. 36, P. 85-86

¹⁵⁰ Ten pat

praktika rodo, jog remiantis šiuo pagrindu, nebūdavo atsisakoma pripažinti užsienio teismų sprendimų. Naujajame CPK abipusiškumo, kaip nereikalingo reikalavimo, yra atsisakyta.¹⁵¹ Visgi reikia paminėti, jog ši problema neturėtų būti sureikšminama, kadangi nemažai šiuolaikinių užsienio valstybių vykdo užsienio teismų sprendimus nereikalaudamos abipusiškumo.

1.3.4.2. Ribotas pripažįstamų užsienio sprendimų kategorijų skaičius

Pirma, bendro pobūdžio tarptautinės sutartys bei nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, paprastai taikomi civilinėse ir komercinėse bylose priimtiems sprendimams, tiksliau sakant tik daliai tokiose bylose priimamų sprendimų.

Antra, remiantis specifinėmis tarptautinės privatinės teisės klausimams skirtomis tarptautinėmis sutartimis kol kas pripažįstami ir vykdomi daugiausia šeimos bylose priimti užsienio teismų sprendimai.

Trečia, teismų sprendimai, kurie remiasi viešąja teise ar įgyvendina valstybės interesus, nepripažįstami arba pripažįstami itin nenoriai.¹⁵²

1.3.4.3. Teisinių sistemų nesuderinamumas

Dažnai užsienio teismų sprendimai nepripažįstami ir nevykdomi dėl to, kad jie priimti kitai teisės tradicijai priklausančioje teisinėje sistemoje, pasižyminčioje skirtingais civilinės teisės institutais, civilinio proceso pobūdžiu ir pripažįstančiajai valstybei nebūdingomis teisinio mąstymo ypatybėmis.¹⁵³ Visiškai natūralu, kad dėl išvardintų skirtumų valstybėms kyla sunkumų įgyvendinant kitų valstybių teismų sprendimus.

¹⁵¹ Žurauskaitė E. Abipusiškumo trūkumas kaip pagrindas teismui nepripažinti kitos valstybės teismo sprendimo. <http://www.cceol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=205FADF4-1390-11D9-AD1B-00D009D9A146> Žiūrėta 2007 m. spalio 29 d., 19:07.

¹⁵² Perkauskas A. Jurisdikcijų kolizijų ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinis reguliavimas: unifikavimo tendencijos: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), P. 54-55

¹⁵³ Ten pat, P. 56-57

Galiausiai, įvairios valstybės taiko labai skirtingą užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarką ir sąlygas.¹⁵⁴ Pavyzdžiui, nesutariama, ar tuo atveju, kai tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko priimami du skirtingų šalių sprendimai, reikia pripažinti ankstesnįjį ar vėlesnįjį sprendimą. Teismai neretai atsisako pripažinti ir leisti vykdyti užsienio teismo sprendimo, paremto tokiu jurisdikciniu pagrindu, kurį jie patys pritaikytų tokioje pačioje situacijoje.

Teisinių sistemų disbalansas susidaro ir tarp sąlygiškai liberalių (pavyzdžiui, Italija, JAV) ir griežtų (pavyzdžiui, Vokietija, Prancūzija) užsienio teismų pripažinimo ir vykdymo sistemų.

Darytina išvada, jog teisinių sistemų skirtumai tikrai neprideda prie teisinio tikrumo principo įtvirtinimo tarptautinėje privatinėje teisėje¹⁵⁵ bei jos unifikavimo spartos ir tendencijų.

Apibendrinant reikėtų pasvarstyti, kokia yra pagrindinė visų aukščiau nurodytų užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo problemų priežastis. 1971 m. Konvencijos dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo aiškinamojoje ataskaitoje teigiama, kad užsienio teismų sprendimų pripažinimas remiasi prielaida, jog bus pasitikima ne tik užsienio teismo taikoma teise, bet ir sprendimus priimančių teisėjų sugebėjimais ir garbingumu ir netgi faktinėmis aplinkybėmis, kurioms esant vyksta teismų procesai. Būtent tokio pasitikėjimo nebuvimas ir sąlyginumas lemia, kad užsienio teismų sprendimai nepripažįstami ir nevykdomi pasitelkiant įvairias teises priemones.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. Vilnius, 2001, P.195

¹⁵⁵ Perkauskas A. Jurisdikcijų kolizijų ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinis reguliavimas: unifikavimo tendencijos: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), P. 59

¹⁵⁶ Perkauskas A. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas XXI amžiuje: Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinės bylose projektas // Teisė, 2000, Nr. 36, P. 88

2. Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų vykdymas

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje garantuojama fundamentali teisė į teisingą teismą taip pat reiškia, kad teismo sprendimai turi būti įgyvendinami per atitinkamą laikotarpį. Todėl svarbu užtikrinti, kad visi asmenys, gavę iš teismo galutinį ir privalomą sprendimą, turėtų teisę į jo įgyvendinimą. Tokio sprendimo neįgyvendinimas arba delsimas jį įgyvendinti gali paversti šią teisę neveiksminga ir iliuzine, darant žalą vienai iš ginčo šalių.

Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų vykdymas – pripažinimo pasekmė. Visgi ne visi sprendimai turi būti vykdomi, - kai kuriuos užtenka tik pripažinti (pavyzdžiui, tėvystės/motinytės nustatymo byloje) be to, tai priklauso nuo besikreipiančios šalies interesų. Arbitražų sprendimai vykdomi teismo sprendimų vykdymui nustatyta tvarka, kadangi arbitražas neturi nei specialaus proceso nei specialių pareigūnų priimtų sprendimų vykdymui. Arbitražas – nevalstybinė ginčų sprendimo institucija, todėl ji negali turėti prievartos aparato, kad kitai šaliai atsisakius vykdyti priimtą sprendimą galėtų jį vykdyti priverstinai. Dėl to teismų sprendimų vykdymas yra universalus ir labai detalus.

Atsižvelgiant į tai, kad sprendimų vykdymas sudaro atskirą civilinio proceso stadiją bei dėl ribotos darbo apimties šiame skyriuje bus trumpai apibūdinama užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo sistema, išskiriant ją į dvi dalis: i) užsienio teismų sprendimų, priimtų ES valstybių narių teismų, vykdymas ir ii) užsienio teismų (arbitražų) sprendimų, išskyrus Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimus, vykdymas.

2.1. Vykdyto proceso samprata ir reikšmė

Pripažinus užsienio teismo (arbitražo) priimtą sprendimą, prasideda savarankiška civilinio proceso stadija – priverstinis sprendimų vykdymo procesas. Tai labai svarbi civilinio proceso stadija, nes tik įvykdžius teismo (arbitražo) sprendimą užtikrinamas jo ir apskritai teismo (arbitražo) valdžios realumas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog teisingumo vykdymas nesibaigia priėmus teismo (arbitražo) sprendimą; teisingumas bus įvykdytas tik kai bus teisėtai, operatyviai ir veiksmingai įvykdytas teismo (arbitražo) sprendimas.¹⁵⁷ Vykdytinumas – tai vienas iš teismo sprendimo galią apibūdinančių požymių.¹⁵⁸

Sprendimų vykdymas yra paskutinis proceso žingsnis ir kartu vienintelis etapas, kai normatyvinis teisingumo turinys perkeliamas į socialinę sritį. Galima teigti, kad teismo (arbitražo) sprendimų vykdymas yra specifinė, baigiamoji teisingumo vykdymo dalis. Akivaizdu, kad tai – civilinio proceso dalis, nes sudėtinga būtų atskirti patį teisingumo vykdymo aktą nuo šio akto realaus įgyvendinimo. Darytina išvada, kad civilinio proceso metu ne tik vykdomas teisingumas, bet ir užtikrinamas teismo (arbitražo) sprendimo, kaip teisingumo akto, įgyvendinimas. Be šios civilinio proceso stadijos teisingumas nepasiektų savo galutinio tikslo, t.y. nebūtų atstatytos pažeistos subjektų teisės ir apginti teisėti interesai.¹⁵⁹

Priėmus sprendimą, jo vykdymas iš pradžių priklauso nuo skolininko valios, - sprendimas gali būti įgyvendintas ir įvykdytas geranoriškai. Savanoriškas sprendimo įvykdymas yra pats geriausias, ekonomiškiausias ir operatyviausias teismo sprendimo realizavimo kelias. Tačiau dažniau pasitaiko atvejai, kai sprendimo įvykdymui reikalingas prievartos mechanizmas, kurį kontroliuoja valstybė, nes būtent ji yra prisiėmusi pareigą užtikrinti materialinių subjektinių teisių gynimą.¹⁶⁰

Vykdyto proceso tvarka vykdomi ne tik teismų (arbitražų) priimti sprendimai ar procesiniai dokumentai, bet ir kitų institucijų išduoti vykdytini dokumentai. Tai vienas iš išskirtinių vykdyto proceso, kaip baigiamosios civilinio proceso stadijos, bruožų. Vykdytinių dokumentų sąrašą pateikia CPK 584 str., kuriame be teismo išduodamų dokumentų, vykdytiniais

¹⁵⁷ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Justitia, Vilnius, 2005, P. 495

¹⁵⁸ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdyto procese: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01S), Vilnius, 2006, P. 56

¹⁵⁹ Višinskis V. Teismo sprendimų vykdyto procesinės problemos: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai: teisė (01S), Vilnius, 1999, P. 5

¹⁶⁰ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdyto procese: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01S), Vilnius, 2006, P. 55

laikytini ir arbitražo sprendimai, užsienio teismų ir arbitražų sprendimai, kai tarptautinėmis sutartimis ir įstatymais numatytas jų vykdymas civilinio proceso tvarka.¹⁶¹

Vykdymo proceso, kaip baigiamosios civilinio proceso stadijos tikslas – įgyvendinti teismo (arbitražo) sprendimu suformuotus paliepinimus. Ši vykdymo proceso tikslą galime vertinti dviem aspektais: viešuoju ir privačiuoju. Teismo (arbitražo) sprendimo įvykdymu yra suinteresuoti ne tik privatūs asmenys, kurių privatūs tikslai dėl skolos sumokėjimo, turto gražinimo ir pan., būtų patenkinami vykdymo procese, bet ir visa visuomenė, kuri suinteresuota tuo, kad priimti teismo sprendimai būtų įvykdyti. Veiksmingas teismo sprendimų vykdymas užtikrina visos teisingumo sistemos funkcionavimą. Kad ir koks teisingas būtų priimtas teismo (arbitražo) sprendimas, be įvykdymo jis nesukelia jokio efekto, be įvykdymo nėra pasiekiamas ir vienas iš civilinio proceso tikslų – ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti, interesus.¹⁶²

Užsienio teismų (arbitražų) sprendimų vykdymas yra dvigubos prigimties: jis apima ir privačius kreditoriaus interesus, ir viešąją valdžią, kuri sukuria ir kontroliuoja teismų (arbitražų) sprendimų vykdymo aparatą.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog vykdymo procesas tarptautinėje erdvėje apibūdinamas kaip itin „jautri“ sritis, todėl valstybės nei tarptautiniu, nei regioniniu lygiu nenustato vieningos vykdymo procedūrų sistemos, sukuriančios ir/ar nurodančios konkrečias vykdymo priemones. Iki šiol dauguma tarptautinių teisės aktų vykdymo proceso reguliavimo aspektus nukreipia į nacionalinės teisės normas. Tokia situacija vertintina kritiškai, kadangi ieškovas (kreditorius), sėkmingai pasiekęs užsienio teismo (arbitražo) sprendimo pripažinimo rezultata, susiduria su užsienio valstybės, kurioje sprendimas turi būti įvykdytas, teisine sistema. Šioje sprendimo įgyvendinimo dalyje asmuo greičiausiai kreipsis į profesionalius teisininkus, galinčius padėti išaiškinti procesinius reikalavimus bei pačią vykdymo proceso tvarką. Tai be abejo lems papildomas kreditoriaus išlaidas bei užtęs sprendimo įvykdymo procesą.

Šiuo metu užsienio teismų sprendimų vykdymo priemonių unifikavimo klausimas aktyviai svarstomas ES institucijų, ruošiami būsimų direktyvų bei reglamentų projektai, todėl tikėtina, kad per kelis metus bent jau ES erdvėje bus užtikrintas visiškai laisvas teismų sprendimų judėjimas.

¹⁶¹ Ten pat, P. 58

¹⁶² Ten pat, P. 66

2.2. Užsienio teismų sprendimų, priimtų Europos Sąjungos valstybėse narėse, vykdymas

ES valstybėse narėse priimtų teismo sprendimų vykdymas nustatytas tuose pačiuose reglamentuose, nurodytuose 1.3.1. skyriuje. Dėl plataus taikymo detaliau bus apžvelgiamas Briuselis I reglamentas bei atskirai pasisakoma dėl 2004 m. balandžio 21 d. Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 dėl neginčytinų reikalavimų Europos vykdomojo rašto.

Visgi dabartinis ES erdvėje cirkuliuojančių teismų sprendimų vykdymas nėra galutinai sureguliuotas – šiai problemai ES institucijos skiria didelį dėmesį bei ruošia būsimų ES teisės aktų projektus, kurie padėtų užtikrinti supaprastintą užsienio teismų sprendimų įgyvendinimą valstybėse narėse.

Šiuo tikslu ES Taryba 2000 m. lapkričio 30 d. priėmė Teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose savitarpio pripažinimo principo įgyvendinimo priemonių programą, kuri nustato kelis etapus siekiant pažangos reglamento Briuselis I reguliuojamose srityse. Pirmąja grupe priemonių, tiesiogiai susijusių su teismo sprendimų abipusiu pripažinimu, numatyta dar labiau apriboti tarpines priemones, reikalingas tam, kad būtų galima vykdyti kitoje valstybėje priimtus teismo sprendimus ir pagerinti vienoje valstybėje priimtų sprendimų vykdymą kitoje valstybėje, kurioje prašoma juos vykdyti¹⁶³. To siekiant reikėtų:

- i) įgyvendinti skubų vykdymą: sprendimas, kuris jį vykdyti prašomoje valstybėje yra paskelbtas vykdytinu, būtų vykdytinas skubiai, nepaisant galimos apeliacijos. Dėl tokio pokyčio reikėtų keisti Reglamento Briuselis I 47 straipsnio 3 dalį;
- ii) Europos lygiu imtis apsaugos priemonių: vienoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas suteiktų teisę visoje Europos Sąjungos teritorijoje imtis skolininko turto apsaugos priemonių;
- iii) patobulinti banko sąskaitų areštą, pavyzdžiui, įvedant banko sąskaitų areštą Europos lygiu.¹⁶⁴

Akivaizdu, jog šios Teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose savitarpio pripažinimo principo įgyvendinimo priemonių programos įgyvendinimas išspręstų nemažai problemų ir panaikintų nepatogumus kreditoriams, siekiantiems efektyvaus sprendimų

¹⁶³ Oficialaus Europos Sąjungos internetinio puslapio pateikiama informacija

http://ec.europa.eu/civiljustice/interim_measures/interim_measures_ec_lt.htm Žiūrėta 2007 m. gruodžio 1 d. 15:00

¹⁶⁴ Ten pat

įvykdymo. Šios programos įvykdymas užtikrintų laisvą užsienio teismų sprendimų judėjimą ES valstybėse narėse ir sukurtų greitą, veiksmingą ir nebrangią priegią prie teisingumo¹⁶⁵.

2.2.1. Briuselis I reglamentas

Svarbu pastebėti, kad vadovaujantis Briuselis I reglamentu, tarp teismo sprendimo pripažinimo ir jo pripažinimo vykdytinu egzistuoja gana svarbus skirtumas reglamento 32 str., nustatančio „teismo sprendimo“ sąvoką, prasme, kadangi pripažįstami gali būti tik šiam straipsnyje nurodomi teismų sprendimai, o pripažįstami vykdytinais gali būti taip pat ir kai kurie oficialūs dokumentai ir taikos sutartys.¹⁶⁶ Pastebėtina, kad reglamentas nustato sprendimo pripažinimo vykdytinu tvarką ir pasekmes, laikinųjų apsaugos priemonių taikymą, tačiau pripažinto sprendimo vykdymas jau vyksta išimtinai pagal nacionalinės teisės normas, t.y. vadovaujantis CPK.

Reglamentas nustato, kad teismo sprendimas paskelbiamas vykdytinu iš karto, t.y. automatiškai jį pripažinus, netaikant jokių papildomų procedūrų, t.y. tam užtenka suinteresuotam asmeniui pateikti tik reikiamus pripažinimui ir leidimui vykdyti dokumentus. Sprendimas paskelbiamas vykdytinu neperžiūrėtas reglamento 34-35 str. nustatyta tvarka, t.y. nepatikrinus sprendimo nepripažinimo pagrindų. Pareiškėjas iškart informuojamas apie nutartį, susijusią su prašymu paskelbti teismo sprendimą vykdytinu CPK nustatyta tvarka. Prašymas paskelbti teismo sprendimą vykdytinu pateikiamas šaliai, kuriai prašoma jį vykdyti, kartu su teismo sprendimu, jeigu jis minėtai šaliai dar nepateiktas. Šalis, kuriai vykdytinas sprendimas, šiuo bylos proceso etapu neturi jokios teisės pateikti prašymą (reglamento 41 str.) ar prieštaravimą. Tačiau paskelbus teismo sprendimą vykdytinu (arba atvirksčiai – atsisakius tai padaryti), teismo nutartį gali skųsti tiek besikreipiantis asmuo, tiek atsakovas, prieš kurį sprendimas gali būti įvykdytas.¹⁶⁷

Reglamento 43 str. numato nutarties paskelbti teismo sprendimą vykdytinu apskundimo terminus ir tvarką: bendroji taisyklė nustato, kad terminas yra vienas mėnuo nuo šios nutarties įteikimo. Išimtys iš šios taisyklės taikomos kai šalies, kuriai prašoma įvykdyti teismo sprendimą, nuolatinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje nei prašoma įvykdyti sprendimą. Tokiais atvejais taikomas dviejų mėnesių terminas ir jis pradėdamas skaičiuoti nuo įteikimo skolininkui

¹⁶⁵ 2000 m. lapkričio 30 d. Abipusio pripažinimo principo įgyvendinimo civilinėse ir komercinėse bylose priemonių programos projektas // Official Journal C 012 , 15/01/2001 P. 1-9

¹⁶⁶ Lietuvos advokatūros organizuoto seminaro „Civilinis procesas“ medžiaga. Seminaro pranešėjas Vytautas Nekrošius, 2006-05-08

¹⁶⁷ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Justitia, Vilnius, 2005, P. 630-631

asmeniškai arba nuo pristatymo į jo gyvenamąją vietą dienos (tokia patys apskundimo terminai nustatyti ir 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1347/2000 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis abiejų sutuoktinių vaikams, pripažinimo ir vykdymo). Reglamento 43 str. 5 d. imperatyviai nurodo, kad šie terminai negali būti pratęsti vadovaujantis atstumu tarp valstybių narių. Lietuvos apeliaciniam teismui gavus vienos iš šalių skundą, jis nagrinėjamas pagal CPK taisykles, bei tikrinant Reglamente nurodytus teismo sprendimo nepripažinimo pagrindus. Teismui priėmus nutartį, ši per tris mėnesius gali būti skundžiama Lietuvos Aukščiausiam Teismui kasacine tvarka (Reglamento 44 str.).

Nutartis dėl leidimo vykdyti ES valstybės narės teismo sprendimą įsiteisėja pasibaigus reglamente numatytam apskundimo terminui. Vykdomąjį raštą išduoda Lietuvos apeliacinis teismas tik po nutarties įsiteisėjimo ir pareiškėjo, arba asmens, kurio atžvilgiu siekiama sprendimą įvykdyti, atžvilgiu.¹⁶⁸

Reglamentu nustatyta teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo sistema siekiama supaprastinti teismų sprendimų įgyvendinimą ES Bendrijoje bei užtikrinti abiejų proceso šalių teises. Sprendimų vykdymo supaprastinimas pasireiškia tuo, kad jie pripažįstami vykdytinais nepranešant apie tai skolininkui, t.y. nepradedant jokių specialių procedūrų. Kreditoriaus interesai apsaugomi tokiais būdais¹⁶⁹:

- i) Vienašalė pripažinimo vykdytinu procedūra užkerta kelią skolininkui iškelti iš teismų jurisdikcijos turtą, kuriuo gali būti padengiama skola;
- ii) Kreditoriui suteikiama teisė prašyti teismo pritaikyti laikinąsias apsaugos priemones;
- iii) Net jei teismas atsisako vykdyti užsienio teismo sprendimą, besikreipiantis asmuo turi teisę į apeliaciją;
- iv) Tais atvejais, kai teismas pripažįsta sprendimą vykdytinu, atsakovui nesuteikiama pernelyg daug galimybių apeliuoti; tuo galimai užkertamas kelias proceso vilkinimui.

Tuo tarpu atsakovo (skolininko) interesai yra ginami tokiais būdais:

- i) Teismo sprendimas gali būti vykdomas užsienio valstybėje tik tuo atveju, jei jis yra vykdytinas jo kilmės valstybėje ir jei šis sprendimas dar nėra įvykdytas. Tokiu

¹⁶⁸ Mizaras. V., Bublienė D., Greičienė J. ir kt. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje. Vilnius, 2005, P. 260

¹⁶⁹ North P.M., Fawcett J.J. Private International Law. United Kingdom, 1999, P. 490-491

būdu atsakovas apsaugomas nuo ieškovo ketinimų išieškoti skolą daugiau nei vieną kartą;

- ii) Teismo nutartis, kuria leista vykdyti užsienio teismo sprendimą, galės būti vykdoma tik tuo atveju, kai bus įsitikinta, kad atsakovas buvo tinkamai informuotas apie tokios nutarties priėmimą;
- iii) Prašymas pripažinti teismo sprendimą vykdytinu gali būti atmestas – tam numatyti nepripažinimo pagrindai;
- iv) Tai atvejais, kai teismas pripažįsta užsienio teismo sprendimą, atsakovui suteikiama teisė pateikti apeliaciją, t.y. skundą (prieštaravimus) dėl priimtos nutarties;
- v) Teismui atsisakius patenkinti atsakovo pateiktą skundą dėl nutarties pripažinti teismo sprendimą, atsakovui suteikiama teisė pateikti kasacinį skundą.¹⁷⁰

2.2.1.1. Laikinių apsaugos priemonių taikymas

Kai teismo sprendimas turi būti pripažintas ir leistas vykdyti Briuselis I reglamente nustatyta tvarka, siekiant užtikrinti skolininko ir kreditoriaus interesų apsaugą, reglamento 47 str. (papildantis 31 str.) numato laikinių apsaugos priemonių taikymo tvarką. Nacionalinei teisei paliekama spręsti laikinių apsaugos priemonių rūšis bei jų taikymo tvarką, taigi šiai procedūrai taikomos CPK I dalies XI skyriaus penktasis skirsnis ir laikinosios apsaugos priemonės gali būti pritaikomos tais atvejais, kai sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti neįmanomas.

Briuselis I reglamento 31 straipsnyje teigiama, kad prašymas taikyti valstybės narės įstatyme numatytas laikinasias, tarp jų ir apsaugos, priemones tos valstybės teismui gali būti paduotas, net jeigu pagal šį reglamentą kitos valstybės narės teismai turi jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės. Tačiau Europos Teisingumo Teismas apribojo galimybes pasinaudoti tokiomis priemonėmis: pagal šio reglamento 31 straipsnį laikinosios arba apsaugos priemonės, susijusios su klausimais, kylančiais iš jo taikymo srities, yra tik tos, kurių paskirtis yra išlaikyti padėtį *de facto* arba *de jure* siekiant išlaikyti teises, kurias pripažinti prašoma ir bylą iš esmės nagrinėjantį teisėją. Be to, teisės pasinaudoti laikinosiomis arba apsaugos priemonėmis pagal šio reglamento 31 straipsnį suteikimas ypač priklauso nuo realios sąsajos tarp šios priemonės objekto ir

¹⁷⁰ Ibid, P. 491-492

valstybėje narėje bylą nagrinėjančio teisėjo teritorinės kompetencijos buvimo. Be to, neturi būti pažeista atsakovo teisė į rungimosi procesą.¹⁷¹

Reglamento 47 str. 1 d. nustato, kad tais atvejais, kai sprendimas gali būti pripažįstamas vykdytinu reglamente nustatyta tvarka, nėra jokių kliūčių vadovaujantis atitinkamos valstybės nacionaline teise, taikyti laikinas apsaugos priemones sprendimo įvykdymui užtikrinti. Nėra reikalaujama, kad atitinkamoje valstybėje narėje sprendimas būtų pripažintas ir leistas vykdyti. Čia kalbama apie atvejus, kai pripažįstančioje valstybėje pradėtas sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti procesas arba kai procesas vyksta pirmojoje instancijoje (automatinis sprendimo pripažinimas). Tokiais atvejais pareiškėjui suteikiama galimybė kreiptis į kelių valstybių narių, kuriose yra skolininko turtas, teismus su atitinkamu prašymu dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Tokiu būdu pareiškėjui sudaroma galimybė pasirinkti labiausiai efektyvią valstybę sprendimo pripažinimo ir vykdymo prasme, nes sulaukęs prašymų dėl laikinosios apsaugos priemonių taikymo išnagrinėjimo rezultatu, jis galės pasirinkti į kurios valstybės teismą jam paranku kreiptis dėl teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo.¹⁷²

Prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nagrinėja Lietuvos apeliacinis teismas. Nors tiesiogiai tokia taisyklė nėra įtvirtinta nei CPK, nei reglamente, tai sprendina iš to, kad tame pačiame teisme turėtų būti nagrinėjamas ir prašymas pripažinti ir leisti vykdyti sprendimą – taip užtikrinamas proceso koncentruotumas ir operatyvumas. Be to, Lietuvos apeliacinis teismas apskritai yra kompetentingas nagrinėti bylas su užsienio elementu. Teismas, sprendžiantis laikinųjų apsaugos priemonių taikymą pagal reglamento 47 str. 1 d., privalo patikrinti, ar reglamentas yra taikytinas nagrinėjamoje byloje, ar kalbama apie teismo sprendimą, kaip jis apibrėžtas 32 str. bei ar nėra 33-34 str. nurodytų nepripažinimo pagrindų.

Reglamento 47 str. 2 d. nustato, jos sprendimo leidimas vykdyti taip pat sudaro sąlygas straipsnyje numatytų laikinosios apsaugos priemonių taikymui. Taigi čia kalbama apie atvejus nuo sprendimo leidimo vykdyti pirmosios instancijos teisme iki termino dėl pirmosios instancijos teismo nutarties peržiūrėjimo pabaigos arba iki šio prašymo išnagrinėjimo antrojoje instancijoje (tokius prašymus nagrinėja Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų kolegija vadinamajame „antrajame procesiniame etape“). 47 str. 2 d. taikymo sąlyga yra pirmosios instancijos nutarties pripažinti ir leisti vykdyti teismo sprendimą priėmimas. Pastebėtina, jog

¹⁷¹ Oficialaus Europos Sąjungos internetinio puslapio pateikiama informacija http://ec.europa.eu/civiljustice/interim_measures/interim_measures_ec_lt.htm Žiūrėta 2007 m. gruodžio 1 d. 16:15

¹⁷² Lietuvos advokatūros organizuoto seminaro „Civilinis procesas“ medžiaga. Seminaro pranešėjas Vytautas Nekrošius, 2006-05-08

tokiais atvejais, t.y. kai sprendimas jau yra paskelbtas vykdytinu, gali būti taikomos bet kokios laikinosios apsaugos priemonės.

Reglamento 47 str. 3 dalis skirta daugiau skolininko interesams ginti, kadangi čia nustatoma, jog kol nėra pasibaigęs terminas skundai dėl nutarties pripažinti teismo sprendimą vykdytinu, padavimui arba iki šis skundas yra išnagrinėjamas, išieškotojo (pareiškėjo) interesų gynimas apribojamas ne daugiau nei laikinųjų apsaugos priemonių atsakovo turto atžvilgiu taikymu.¹⁷³

Apibendrinant galima teigti, jog Briuselis I reglamento nuostatos dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo suteikia kreditoriui plačias galimybes apsaugoti pripažįstamą ar jau pripažintą užsienio teismo sprendimą nuo neįvykdymo ateityje. Siekiant išlaikyti šalių lygiateisiškumą, pagrįstai numatyti apribojimai dėl konkrečių laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tol, kol nesuėjo terminas apskūsti nutartį, kuria pripažintas užsienio teismo sprendimas.

2.2.1.2. Oficialiųjų dokumentų pripažinimas ir vykdymas

Reglamento 57 str. nepateikia oficialiųjų dokumentų sąvokos, tačiau toks dokumentas turi turėti įrodomąją galią ir atitikti tam būtinus reikalavimus, kurie yra nustatyti jį išdavusioje valstybėje narėje. Svarbiausia, kad šis dokumentas būtų pripažįstamas vykdomuoju dokumentu jį išdavusiose valstybėje. Europos Teisingumo Teismas savo praktikoje yra nurodęs, kad išduodant oficialų dokumentą, turi dalyvauti oficiali arba kita dokumento kilmės valstybės įgaliota institucija. Atsižvelgiant į tai, į oficialiųjų dokumentų sferą nepatenka jokie privatūs dokumentai. Dokumentas privalo būti išduotas valstybėje narėje; papildomi reikalavimai jį gaunančiam asmeniui nekeliami – nei gyvenamosios vietos, nei pilietybės.¹⁷⁴

Tais atvejais, kai oficialieji dokumentai iš valstybių narių yra susiję su neginčytiniais reikalavimais, kylančiais iš civilinių ir komercinių bylų, jie gali būti vykdomi kitoje valstybėje narėje ne tik vadovaujantis Briuselis I reglamento 57 str., bet ir 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 805/2004, sukuriančiu neginčytinų reikalavimų

¹⁷³ 1985 m. spalio 3 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. 119/84

¹⁷⁴ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Justitia, Vilnius, 2005, P. 631

Europos vykdomąjį raštą.¹⁷⁵ Atkreiptinas dėmesys, kad Briuselis I reglamentas taikomas tik tiems dokumentams, kurie patenka į reglamento taikymo sferą.

Oficialiųjų dokumentų pripažinimą vykdytinais Lietuvoje, kaip ir teismo sprendimų pripažinimo atveju, vykdo Lietuvos apeliacinis teismas. Su prašymu pripažinti vykdytinu oficialųjį dokumentą, pateikiamas jo nuorašas ir pažyma, atitinkanti reglamento VI priede keliamus reikalavimus. Teismas gali atsisakyti pripažinti vykdytinu oficialųjį dokumentą tik tuo atveju, jei jis prieštarauja viešajai tvarkai (*ordre public*).

2.2.1.3. Taikos sutarčių pripažinimas ir vykdymas

Taikos sutarčių pripažinimo ir leidimo vykdyti sąlygos aptariamos reglamento 58 str., kuriame teigiama, jog teisme bylos nagrinėjimo metu sudarytos ir vykdytinios taikos sutartys, kitoje valstybėje narėje yra vykdomos pagal tas pačias sąlygas kaip ir oficialieji dokumentai. Teismas ar kita valstybės įgaliota institucija, kurioje buvo sudaryta taikos sutartis, išduoda pažymą pagal reglamento V priedo reikalavimus. Svarbu pabrėžti, kad reglamento nuostatos taikomos tik teismo ir tik bylos nagrinėjimo metu patvirtintų taikos sutartims ir tik tokioms, kurios patenka į reglamento taikymo sferą, t.y. sudarytoms bylose dėl civilinių ir komercinių teisinių santykių. Kitos taikos sutartys (patvirtintos advokatų ar notarų) nepatenka į 58 str. taikymo sferą ir galėtų būti pripažįstamos ir vykdomos tuo atveju, jei atitinka oficialiems dokumentams keliamus reikalavimus pagal 57 str.

2.2.2. 2004 m. balandžio 21 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 dėl neginčytinų reikalavimų Europos vykdomojo rašto.

Reglamento tikslas – sukurti Europos vykdomąjį raštą neginčytiniams reikalavimams, kad, nustačius minimalius reikalavimus, teismo sprendimai, teismo patvirtintos taikos sutartys ir autentiški dokumentai galėtų laisvai judėti Europos Sąjungos valstybėse narėse¹⁷⁶.

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo // Valstybės žinios, 2005-05-07, Nr. 58-2005

¹⁷⁶ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo“ projekto

Šis reglamentas, kaip ir Briuselis I reglamentas, taikomas tik civilinėse ir komercinėse bylose priimtiems teismų sprendimams, nutartims ar kitokiems nutarimams, kurie yra priimti dėl neginčijamų piniginių reikalavimų, t.y. tokių reikalavimų, su kuriais skolininkas aiškiai sutiko arba kurių niekada neginčijo ar dėl jų neatvyko į teismą. Teismo sprendimas, kuris vienoje ES valstybėje narėje patvirtinamas kaip Europos vykdomasis raštas, pripažįstamas ir vykdomas kitoje ES valstybėje narėje be jokių formalumų (automatiškai). Skolininkas apskritai neturi teisės ginčyti tokio dokumento pripažinimo ir vykdymo.¹⁷⁷ Reglamento 5 str. įtvirtina egzekvatūros panaikinimą, t.y. Europos vykdomasis raštas pripažįstamas nereikalaujant vykdomumo patvirtinimo ir nesuteikiant galimybės nepritarti jo pripažinimui.

Pastebėtina, jog reglamentas Nr. 805/2004 dėl neginčytinų reikalavimų Europos vykdomojo rašto, esant žemiau aptariamoms sąlygoms, leidžia netaikyti tarpinių priemonių, taikomų tose valstybėse narėse, kuriose siekiama įvykdyti teismo sprendimą ir kuriose šios priemonės buvo privalomos iki reglamento įsigaliojimo dienos.¹⁷⁸ Reglamento reikšmingumą lemia tai, jog šiuo teisės aktu iš esmės naikinama egzekvatūros procedūra ir sukuriama lanksti ir paprasta sprendimo įvykdymo sistema, padedanti kreditoriui greičiau įgyvendinti teismo sprendimą. Tuo pačiu užtikrinami ir proceso efektyvumo ir koncentruotumo principai.

Svarbu žinoti, kad toks vykdomasis raštas kol kas bus išduodamas ne visose bylose, o tik tais atvejais, kai skolininkas buvo tinkamai informuotas apie teismo procesą dėl jo prievolių, išreiškė sutikimą savo prievoles vykdyti arba nereiškė prieštaravimų dėl jam pareikštų reikalavimų. Pavyzdžiui, siekiant išieškoti alimentus, Europos vykdomasis raštas galės būti išduodamas tada, kai santuoka nutraukiama abiejų sutuoktinių sutikimu arba kai bylos baigiamos taikos sutartimi. Europos vykdomasis raštas taip pat bus išduodamas ir pagal notaro vykdomąjį įrašą. Šiuo Reglamentu nesiekama harmonizuoti nacionalinės teisės, todėl procesiniai dokumentai ir toliau bus įteikiami nacionalinėje teisėje numatytais įteikimo būdais. Tačiau pagal Reglamentą, bylos procesas, kad dėl byloje priimto sprendimo būtų galimas Europos vykdomojo rašto išdavimas, turi atitikti Reglamente numatytus minimalius reikalavimus procesui (dėl dokumentų įteikimo būdo, dėl dokumentų, informuojančių apie pradėtą procesą, turinio).¹⁷⁹

Tam, kad teismo sprendimas būtų patvirtintas kaip Europos vykdomasis raštas, jis turi atitikti tokias sąlygas, numatytas reglamento 6 str.:

¹⁷⁷ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Justitia, Vilnius, 2005, P. 636

¹⁷⁸ Oficialaus Europos Sąjungos internetinio puslapio pateikiama informacija

http://ec.europa.eu/civiljustice/enforce_judgement/enforce_judgement_ec_lt.htm Žiūrėta 2007 m. gruodžio 1 d. 16:01

¹⁷⁹ Asociacijos Lietuvos antstolių rūmai pateikiama informacija <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=745> Žiūrėta 2007 m. gruodžio 3 d. 14:25

- i) Teismo sprendimas yra vykdytinas jo kilmės valstybėje;
- ii) Teismo sprendimas neprieštarauja jurisdikcijos taisyklėms, nustatytoms Briuselis I reglamente;
- iii) Teismo procedūros atitiko reglamento keliamus minimalius reikalavimus: a) tinkamas pranešimas apie bylos iškėlimą skolininkui ar jo atstovui, b) atitinkamos informacijos apie reikalavimą suteikimas skolininkui c) tinkamos informacijos apie reikalavimui užginčyti reikiamus procedūrinius veiksmus suteikimas skolininkui;
- iv) Teismo sprendimas buvo priimtas valstybėje narėje, kurioje yra nuolatinė skolininko gyvenamoji vieta tais atvejais, kai skolininkas yra vartotojas, kai reikalavimas susijęs su sutartimi, kurią sudarė asmuo, vartotojas, turėdamas tikslą, kuris gali būti laikomas nesusijusiu su jo amatu ar profesija bei tais atvejais, kai reikalavimas yra neginčytinas kaip tai apibrėžta reglamento 3 str. 1 d. b ir c punktuose.¹⁸⁰

Teismo sprendimas (ar dalis jo), atitinkantis šias sąlygas, patvirtinamas kaip Europos vykdomasis raštas – tam išduodamas reglamento I priede numatytos formos pažymėjimas.

Teismo sprendimas, kuris patvirtinamas kaip Europos vykdomasis raštas, vykdomas pagal tas pačias taisykles, kaip ir nacionalinio teismo sprendimas, t.y. vadovaujantis CPK nuostatomis. Kreditorius, norėdamas, kad būtų įvykdytas toks sprendimas, turi Lietuvos apeliaciniam teismui pateikti patvirtintą sprendimo kopiją ir patvirtintą Europos vykdomojo rašto pažymėjimo kopiją ir, jei teismas pareikalauja, šių dokumentų vertimus į lietuvių kalbą.

Skolininko prašymu gali būti atsisakyta vykdyti Europos vykdomąjį raštą tik tais atvejais, kai jis yra nesuderinamas su bet kurioje valstybėje narėje ar trečiojoje šalyje priimtu teismo sprendimu, jeigu šis yra priimtas dėl tapataus ieškinio ir gali būti pripažįstamas ir įvykdytas valstybėje narėje, kurioje prašoma vykdyti Europos vykdomąjį raštą, o apie šį sprendimą nebuvo pareikšta nagrinėjant neginčijamo reikalavimo bylą.¹⁸¹

Pastebėtina, jog pagal šio reglamento 24-25 str. Europos vykdomojo rašto pažymėjimai gali būti išduodami ir dėl teismo patvirtintų taikos sutarčių ar kitokių autentiškų dokumentų, priimtų dėl neginčytinų piniginių reikalavimų vykdymo.

Kadangi pagal aptariamą reglamentą autentiškus dokumentus nustato nacionalinė teisė, Lietuvos Respublikos įstatymo dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir tarybos

¹⁸⁰ 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą // Europos Sąjungos oficialus leidinys, 2004-04-30, P. 19

¹⁸¹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Justitia, Vilnius, 2005, P. 636-637

reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo projekte nustatyta, kad autentiškais dokumentais, dėl kurių taip pat išduodamas Europos vykdomasis raštas, laikytini notaro užprotestuoti ar neprotestuoti vekseliai ir čekiai, kuriuose yra padaryti notaro vykdomieji įrašai. Pagal Reglamentą, autentišką dokumentą valstybės narės, kurioje buvo parengtas ar užregistruotas šis autentiškas dokumentas, paskirta institucija patvirtina Europos vykdomuoju raštu užpildant Reglamento III priede pateiktą standartinės formos blanką. Projekte numatoma, jog šią funkciją kaip valstybės įgaliotas asmuo atliks notaras, padaręs vykdomąjį įrašą. Toks reglamentavimas patogus asmenims, siekiantiems Europos vykdomojo rašto išdavimo (nereikia kreiptis iš pradžių į notarą dėl vykdomojo įrašo, o vėliau į teismą dėl Europos vykdomojo rašto išdavimo). Be to, taip teismams nepriskiriamos papildomos funkcijos, nesusijusios su ginčų sprendimu ir teismų priimtais sprendimais. Reglamento 10 straipsnio 1 dalies b punkte numatyta Europos vykdomojo rašto, kuris išduotas dėl autentiško dokumento, išdavimo kontrolės funkciją atliks notaro, padariusio vykdomąjį įrašą, buveinės vietos apylinkės teismas.¹⁸²

Svarbu paminėti, jog reglamentu Nr. 805/2004 dėl neginčytinų reikalavimų Europos vykdomojo rašto nustatyta sprendimų vykdymo tvarka galios tik tiems teismų sprendimams, kurie bus priimti po šio reglamento taikymo pradžios - t. y., po 2005 metų spalio 21 dienos.

Apibendrinant galima teigti, jog reglamentas Nr. 805/2004 dėl neginčytinų reikalavimų Europos vykdomojo rašto yra pirmasis pagal 2000 m. lapkričio 30 d. Abipusio pripažinimo principo įgyvendinimo civilinėse ir komercinėse bylose priemonių programos tikslus paruoštas ir įgyvendinamas ES teisės aktas, sukuriantis patogesnę tam tikrų užsienio teismų sprendimų vykdymo procedūrą ir priemones.

182

2.3. Užsienio arbitražų ir teismų, išskyrus Europos Sąjungos valstybių narių teismus, sprendimų vykdymas

1958 m. Niujorko konvencijos 3 str. nustato, kad užsienio arbitražų sprendimai vykdomi pagal tos valstybės, kurioje šis sprendimas pripažįstamas, procesines normas. Suprantama, kad kiekvienoje valstybėje jos yra specifinės ir todėl sunku nustatyti bendrą pripažinimo ir vykdymo tvarką.¹⁸³ Užsienio arbitražų sprendimams pripažinti ir vykdyti negali būti taikomos iš esmės sunkesnės sąlygos arba didesni muitai ir rinkliavos, negu tie kurie galioja vidaus arbitražų sprendimams pripažinti ir vykdyti. Vadinasi, pripažintų užsienio arbitražų sprendimų vykdymui bus taikomos CPK procesinės normos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nei CPK, nei kitame Lietuvos Respublikos teisės akte nėra įtvirtinta arbitražų sprendimų vykdymo tvarka, todėl jiems taikoma CPK nustatyta teismų sprendimų vykdymo tvarka. Dėl šios priežasties toliau bus dėstoma bendra tiek užsienio arbitražų sprendimų, tiek užsienio teismų sprendimų vykdymo tvarka.

Pastebėtina, kad tiek dvišalės tarptautinės sutartys dėl teisinės pagalbos, tiek daugiašalės konvencijos, reguliuojančios užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, nenumato šių sprendimų vykdymo tvarkos ir nurodo, jog šiai civilinio proceso stadijai turi būti taikomos nacionalinės teisės normos. Be to, teismų (arbitražų) sprendimams, priimtiems valstybėse, su kuriomis Lietuva nėra sudariusi nei dvišalės, nei daugiašalės sutarties ir kurios nėra ES valstybės narės, taip pat bus taikoma CPK nustatyta tvarka. Taigi darytina išvada, kad nors šioms trims užsienio teismų (arbitražų) sprendimų grupėms yra taikoma iš dalies skirtinga pripažinimo tvarka, vykdymo tvarka visiems yra vienoda.

Tam, kad užsienio teismo (arbitražo) sprendimas galėtų būti vykdomas, turi būti tenkinamos dvi sąlygos: 1) sprendimas gali būti vykdomas valstybėje, kurios teismas (arbitražas) jį priėmė, 2) sprendimas yra pripažintas Lietuvos apeliacinio teismo.

Suinteresuotas asmuo, besikreipiantis dėl užsienio teismo (arbitražo) sprendimo vykdymo Lietuvoje, vadovaujantis CPK 813 str. 4 d., Lietuvos apeliaciniam teismui privalo pateikti dokumentus, reikalingus sprendimo pripažinimui bei patvirtinimui, kad savo kilmės valstybėje sprendimas yra vykdytinas. Pažymėtina, kad tokia pačia tvarka kaip ir užsienio teismų ir arbitražų sprendimai, Lietuvos Respublikoje gali būti vykdomos ir užsienio teismų patvirtintos taikos sutartys ir užsienio teismų nutartys dėl laikinųjų apsaugos priemonių (CPK 816-817 str.).

¹⁸³ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Justitia, Vilnius, 1995, P. 277

Užsienio teismų sprendimai Lietuvos Respublikoje vykdomi bendrąja tvarka, jeigu CPK nenustato ko kita. CPK 773-779 str. įtvirtinti užsienio teismų ir arbitražų sprendimų vykdymo ypatumai:

- i) Vykdomuosius raštus pagal pripažintus ir leistus vykdyti užsienio teismų (arbitražų) sprendimus išduoda Lietuvos apeliacinis teismas (CPK 774 str.);
- ii) Išduoti vykdomieji raštai teismo išsiunčiami išieškotojui, jeigu prašyme pripažinti sprendimą išieškotojas nurodo, kad sprendimo pripažinimas reikalingas jo vykdymui Lietuvos Respublikoje (CPK 774 str.);
- iii) Prie vykdyti perduodamo vykdomojo rašto pridedama nutartis, kuria užsienio teismo ar arbitražo sprendimas pripažintas ir leista jį vykdyti Lietuvos Respublikoje, nuorašas bei užsienio teismo (arbitražo) sprendimo nuorašas ir vertimas į lietuvių kalbą (jei toks reikalavimas aiškiai numatytas tarptautinėje sutartyje) (CPK 775 str.);
- iv) Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėja prašymus išdėstyti ir atidėti užsienio teismo (arbitražo) sprendimo vykdymą (CPK 777 str.);
- v) Užsienio valiuta nurodytos sumos išieškomos litais pagal sprendimo priėmimo dieną Lietuvos banko nustatytą oficialių lito ir atitinkamos užsienio valiutos kursą (CPK 776 str.);
- vi) Tais atvejais, kai skolininkas išvyksta gyventi iš Lietuvos Respublikos arba jei nežinoma skolininko gyvenamoji vieta, vykdomoji byla baigiama, o vykdomasis raštas gražinamas Lietuvos apeliaciniam teismui ir saugomas užsienio teismo (arbitražo) sprendimo pripažinimo byloje. Gražindamas vykdomąjį raštą Lietuvos apeliaciniam teismui antstolis apie tai praneša išieškotojui, nuroydamas jam apie atliktus išieškojimus. Išieškotojas turi teisę pakartotinai kreiptis į Lietuvos apeliacinį teismą dėl vykdomojo rašto pakartotinio pateikimo vykdyti (CPK 778 str.);
- vii) Vykdamas užsienio teismo (arbitražo) sprendimą, skolininko paieška gali būti skelbiama tik esant rašytiniam išieškotojo prašymui, vadovaujantis CPK 620 str. (CPK 779 str.).

Apibendrinant galima teigti, jog iš esmės užsienio teismų (arbitražų) sprendimų vykdymas yra įmanomas, kai sprendimas yra pripažįstamas Lietuvos Respublikos. Atsižvelgiant į teismo (arbitražo) sprendimo kilmės valstybę, taikomos dvi dalinai skirtingos vykdymo procedūros, daugiausiai vadovaujantis CPK normomis.

IŠVADOS

1. Užsienio teismo (arbitražo) sprendimo „pripažinimo“ sąvokos aiškinimas nėra vieningas.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota „pripažinimo“ sąvoka prieštarauja Europos Teisingumo Teismo praktikai ir aiškinimui. Todėl rekomenduotina atsisakyti nostrifikacijos teorijos taikymo.
3. Užsienio teismo (arbitražo) sprendimo pripažinimas reiškia, kad jis įgyja *res judicata* bei prejudicinę galią, tuo pačiu konstatuojama, kad nagrinėjant bylą buvo laikomasi sąžiningo proceso principų ir sprendimas tampa vykdytinu.
4. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas – pasauliniu lygiu unifikauta ir ilgametę praktiką turinti tarptautinio civilinio proceso dalis.
5. Niujorko konvencija – pagrindinė ir vienintelė globalinė konvencija, šiuo metu reguliuojanti tarptautinį arbitražo sprendimų pripažinimą ir vykdymą. Konvencija panaikino vadinamąją „dvigubą egzekvatūrą“ bei sumažino užsienio arbitražų sprendimų kontrolę.
6. Niujorko konvencijoje nurodyti užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindai, priklausomai nuo to, kas juos turi įrodyti, skirstomi į dvi grupes: 1) pagrindai, kuriuos turi įrodyti atsakovas, ir 2) pagrindai, kurių nebuvimą privalo patikrinti teismas *ex officio*.
7. Niujorko konvencijos tekstas anglų kalba nurodo, kad esant V str. nurodytiems pagrindams, užsienio arbitražo sprendimą *galima* atsisakyti pripažinti ir vykdyti. Rekomenduotina šią nuostatą interpretuoti kaip *privalo*.
8. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas numato platų nearbitruotinių ginčų spektrą – tai nacionalinio reguliavimo problema ir sistemos nelankstumas. Atsižvelgiant į užsienio valstybių ir Europos Sąjungos liberalią politiką, rekomenduotina atsisakyti tokio plataus aiškinimo, nustatant siauresnes sritis ar klausimus, kurie negali būti arbitruotini.
9. Niujorko konvencijoje vartojama sąvoka "viešoji tvarka" turi būti aiškinama siauriau nei nacionalinė viešoji tvarka ir turi apimti tik tarptautinę viešąją tvarką, t.y. tarptautinėje praktikoje priimtus imperatyvius standartus.
10. Užsienio teismų sprendimai, priklausomai nuo to, kokioje valstybėje jie yra priimti, yra pripažįstami Lietuvoje vadovaujantis: i) Europos Sąjungos teisės aktais, ii) tarptautinėmis sutartimis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių, iii) daugiašalėmis konvencijomis, iv) CPK nuostatomis.

11. Briuselis I reglamente įtvirtintas užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo reguliavimas iš esmės remiasi Briuselio ir Lugano konvencijomis. Reguliavimo naujovės pirmiausiai yra nukreiptos į aptariamo proceso liberalizavimą bei tolesnį palengvinimą.
12. Esminė Briuselis I reglamento idėja – tai visiškai laisvo valstybėje narėje priimto sprendimo „judėjimas“ visoje ES valstybių narių teritorijoje.
13. *Ordre public*, kaip pagrindas atsisakyti pripažinti ir vykdyti užsienio teismo sprendimą, ginčytinas. Politiškai jau seniai kalbama apie tai, jog šio pagrindo derėtų visiškai atsisakyti.
14. Europos Teisingumo Teismo nuomone, kalbėti apie teismo sprendimo prieštaravimą viešajai tvarkai galima tik tada, kai teismo sprendimas prieštarauja esminiams jį pripažįstančios valstybės principams ir todėl iš esmės kertasi su pripažįstančios valstybės teisės sistema.
15. Briuselis I reglamentas nustato tarptautinio teisingumo nekontroliavimo principą, todėl jurisdikcijos pažeidimai nagrinėjami tik išimtiniais atvejais.
16. CPK 818 str. įtvirtintos taisyklės iš esmės atitinka Briuselis I reglamento reikalavimus. Visgi reikalavimas kartu su prašymu dėl teismo sprendimo pripažinimo pateikti priedų vertimus pradiniame automatinio pripažinimo etape prieštarauja reglamento 53-55 str.
17. ES valstybės narės teismo sprendimo pripažinimo procesą galima išskirti į du etapus: pirmasis etapas – tai automatinis teismo sprendimo pripažinimas; antrasis – skundo dėl teismo nutarties pripažinti ir leisti vykdyti teismo sprendimą nagrinėjimas.
18. Užsienio teismų sprendimų, priimtų ne Europos Sąjungos valstybių narių teismų, pripažinimo ir vykdymo tvarka nėra unifikuota pasauliniu mastu, tačiau šiam klausimui skirta nemažai daugiašalių konvencijų bei dvišalių (trišalių) tarptautinių sutarčių dėl teisinės pagalbos.
19. Tais atvejais, kai Lietuvos Respublikoje pripažįstamas užsienio valstybės, su kuria Lietuva nėra pasirašiusi jokios tarptautinės sutarties, teismo sprendimas, taikomos CPK nuostatos. Lietuvos Respublika yra atsisakiusi abipusiškumo pagrindo reikalavimo.
20. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo unifikavimo problema yra analizuojama tarptautinėje Hagos konferencijoje, ruošiamas Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projektas.
21. Išskirtinos tokios svarbiausios teismų sprendimų įgyvendinimo užsienyje problemos: i) geografinis ribotumas, ii) ribotas pripažįstamų teismų sprendimų kategorijų skaičius, iii) teisinių sistemų nesuderinamumas.

22. Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų vykdymas – pripažinimo pasekmė. Tai paskutinis proceso žingsnis ir kartu vienintelis etapas, kai normatyvinis teisingumo turinys perkeliamas į socialinę sritį.
23. Vykdyto stadijos tikslas – įgyvendinti teismo (arbitražo) sprendimu suformuotus paliepiamus.
24. Tiek ES valstybių narių, tiek kitų valstybių teismų (arbitražų) sprendimai vykdomi išskirtinai vadovaujantis CPK nustatyta procesine tvarka.
25. Tyrimo metu iškelta hipotezė – „Lietuvos Respublikoje užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas ir vykdymas grindžiamas nacionalinės, Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės normomis, yra efektyvus bei pateisina Lietuvos Respublikos visuomenės bei užsienio piliečių interesus ir lūkesčius“ – iš dalies nepasitvirtino, kadangi Lietuvos Respublikoje užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas ir vykdymas turi tam tikrų procesinių trūkumų – CPK normos neviseškai atitinka ES Reglamentų nuostatas, o Lietuvos Respublikos teismų formuojama praktika negausi bei ne visada atitinka Europos Teisingumo Teismo sprendimus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
2. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.
3. Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartos dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių // Valstybės žinios, 2001-08-31, Nr. 75-2642.
4. 1994 m. Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių // Valstybės žinios, 1994-04-15 Nr. 28-492.
5. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriantio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo // Valstybės žinios, 2005-05-07, Nr. 58-2005.
6. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 2000 m. gruodžio 22 d. dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo // 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1.
7. 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą // Europos Sąjungos oficialus leidinys, 2004-04-30.
8. 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 // Europos Sąjungos oficialus leidinys, 2000-06-30.
9. 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų // Europos Sąjungos oficialus leidinys, 2000-06-30.
10. 2000 m. lapkričio 30 d. Abipusio pripažinimo principo įgyvendinimo civilinėse ir komercinėse bylose priemonių programos projektas // Official Journal C 012 , 15/01/2001.
11. 1980 m. Europos konvencija dėl sprendimų, susijusių su vaikų globa, pripažinimo ir vykdymo bei vaikų globos atnaujinimo // Valstybės žinios, 2002, Nr. 126-5732.
12. 1973 m. Konvencija Dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo // Valstybės žinios, 2002, Nr. 51-1934.
13. 1996 m. Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje // Valstybės žinios, 2003 09 26, Nr. 91(1)-4125.

14. 1995 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ Nr.I-760 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.
15. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios, 2004-01-03, Nr. 2-2.
16. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo“ projekto.

Specialioji literatūra

17. Asser D., Baltutytė E., Driukas A. ir kt. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius, 2007.
18. Bukauskas R. Užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai // Justitia, 2003, Nr. 5.
19. Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius, 2002.
20. Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Justitia, Vilnius, 2005
21. Gumuliauskienė L. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse aspektai // Jurisprudencija, 2005 t. 69(61).
22. Laužikas E. Užsienio arbitražo teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje. www.norkus.lt/download.php/fileid/170 Žiūrėta 2007 m. spalio 25 d. 17:04.
23. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. Justitia, Vilnius, 2005.
24. Lietuvos advokatūros organizuoto seminaro „Civilinis procesas“ medžiaga. Seminaro pranešėjas Vytautas Nekrošius, 2006-05-08.
25. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Antras tomas. Vilnius, Justitia 2005.
26. Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika // Justitia, 2006/2.
27. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Vilnius, Justitia 1997.
28. Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. Vilnius, 2001.
29. Mizaras. V., Bublienė D., Greičienė J. ir kt. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje. Vilnius, 2005.
30. Perkauskas A. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas XXI amžiuje: Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinės bylose projektas // Teisė, 2000, Nr. 36.

31. Perkauskas A. Jurisdikcijų kolizijų ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinis reguliavimas: unifikavimo tendencijos: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S).
32. Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01S), Vilnius, 2006.
33. Valančius V., Višinskis V. Teismų sprendimų vykdymas – reikšminga civilio proceso stadija // Justitia 1998. Nr. 4.
34. Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai: teisė (01S), Vilnius, 1999.
35. Žurauskaitė E. Abipusiškumo trūkumas kaip pagrindas teismui nepripažinti kitos valstybės teismo sprendimo. <http://www.cceol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=205FADF4-1390-11D9-AD1B-00D009D9A146> Žiūrėta 2007 m. spalio 29 d., 19:07.
36. Oficialaus Europos Sąjungos internetinio puslapio 2007-06-29 pranešimas IP/07/977 <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/977&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=fr> Žiūrėta 2007 m. gruodžio 1 d., 18:34.
37. Oficialaus Europos Sąjungos internetinio puslapio pateikiama informacija http://ec.europa.eu/civiljustice/enforce_judgement/enforce_judgement_ec_lt.htm Žiūrėta 2007 m. gruodžio 1 d. 16:01.
38. Oficialaus Europos Sąjungos internetinio puslapio pateikiama informacija http://ec.europa.eu/civiljustice/interim_measures/interim_measures_ec_lt.htm Žiūrėta 2007 m. gruodžio 1 d. 16:15.
39. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija. http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html Žiūrėta 2007 m. spalio 24 d., 14:42.
40. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija. http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention.html Žiūrėta 2007 m. spalio 24 d. 16:12.
41. Oficialaus Tarptautinės Hagos konferencijos dėl tarptautinės privatinės teisės internetinio puslapio pateikiama informacija http://www.hcch.net/index_en.php?act=states.listing Žiūrėta 2007 m. spalio 29 d., 19:48
42. Asociacijos Lietuvos antstolių rūmai pateikiama informacija <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=745> Žiūrėta 2007 m. gruodžio 3 d. 14:25.
43. Bedikian M. A. Enforcement of labor arbitral awards by the courts: ruminations on the scope of public policy exception // Policy Studies Journal. Spring 1988. Volume 16. No 3.

44. Berg A.J. International Arbitration and national courts: the never ending story. Netherlands, 2001.
45. Bogdan M., Maunsbach U. EU Private International Law: AN EC Court Casebook.
46. Bogdan M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen, 2006.
47. Briggs A. The Conflict of Laws. Oxford, New York, 2002.
48. Delaume Georges R. Recognition and enforcement of state contract awards in the United States: A restatement // The American Journal of International Law. Jul 1997. Volume 91. No. 3.
49. Goode R. Kronke H. Mckendric E. Wool J. Transnational commercial law. International instruments and commentary. Oxford, 2004.
50. Horn N. Arbitrating Foreign Investment disputes. Procedural and Substantive Legal aspects. Netherlands, 2004.
51. Kerameus K.D. Procedural Harmonization in Europe // The American Journal of Comparative Law. 1995, volume 43.
52. McClean. D., Beevers K. The Conflicts of Laws. Morris. Sixth Edition, London, 2005.
53. Murphy S.D. Negotiation of Convention on Jurisdiction and Enforcement of Judgments // The American Journal of International Law; Apr 2001, 95.
54. Nygh P., Pocar F. Report of special commission on Preliminary draft convention on jurisdiction and foreign judgments in civil and commercial matters. Preliminary Document No 11 of August 2000 for the attention of the Nineteenth Session of June 2001, http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=3496&zoek=jurisdiction%20and%20foreign%20judgments Žiūrēta 2007 m. spalio 29 d. 14:58.
55. North P.M., Fawcett J.J. Private International Law. United Kingdom, 1999.
56. O'Brian W.E. Jr. The Hague Convention on Jurisdiction and Judgments: The Way Forward // The Modern Law Review, July 2003, Volume 66, Nr. 4.
57. Park W.W. Duty and Discretion in International Arbitration. The American journal of International Law, 1999.
58. Reed. A. Anglo-American Perspectives on Private International Law. New York, 2003.
59. Streeter P. A. Arbitration in Lithuanian Commercial Agreements: Establishment and development // Teisės apžvalga. 2000. Nr. 4.
60. Vlas P., Zilinsky M., Ibili F. Civil jurisdiction and enforcement of foreign judgments in Europe // Netherlands International Law Review, 2005.
61. Walter G., Baumgartner P.S. Recognition and Enforcement of Foreign Judgments outside Scope of Brussels and Lugano Conventions. 2002, Kluwer Law International.
62. Williams V. Civil Procedure Handbook. Oxford, 2006.

63. Weintraub R.J. International Litigation and Arbitration. Practice and planning. Carolina, 2001.
64. Zhou Yi, Adjournment of enforcement proceedings under Article VI of the New York convention. Master thesis. Toronto, 2005.

Teismų praktika

65. Lietuvos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato 2000-12-21 nutarimu Nr. 28 // Teismų praktika, 2001, Nr. 14.

Bylos

66. 2006 m. birželio 13 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-45/2006.
67. 2002 m. rugsėjo 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-941/2002.
68. 2001 m. vasario 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-222/2001.
69. 2006 m. kovo 7 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 3K-7-179/2006.
70. 2004 m. gruodžio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-552/2004.
71. 2002 m. sausio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-145/2002.
72. 2001 m. vasario 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-150/2001.
73. 2003 m. rugsėjo 8 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-782/2003.
74. 2004 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-687/2004.
75. 2005 m. sausio 10 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-20/2005.
76. 2006 m. liepos 19 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-434/2006.
77. 2001 m. lapkričio 12 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1118/2001.

78. 2002 m. sausio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-146/2002.
79. 1995 m. liepos 13 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-474/93.
80. 1982 m. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje 228/81.
81. 2000 m. kovo 28 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-7/98.
82. 1985 m. spalio 3 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. 119/84.
83. 1988 vasario 4 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Hofman v. Krieg Nr. 145/86.
84. 1992 m. liepos 30 d. Honkongo aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Pacific International Lines (PTE) Ltd. & Another v. Tsinlien Metals and Minerals Co. Ltd. // Hong Kong Law Digest, Excepts of judgment in The Arbitration and Dispute Resolution Law Journal, Part 4, December 1992 (<http://interarb.com/clout/clout040.htm> Žiūrėta 2007 m. spalio 26 d., 15:17).

Santrauka

UŽSIENIO TEISMŲ IR ARBITRAŽŲ SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMAS IR VYKDYMAS LIETUVOJE

Magistrantė Ieva Kontrauskaitė

Raktiniai žodžiai: užsienio teismo sprendimas, užsienio arbitražo sprendimas, pripažinimas, vykdymas, Niujorko konvencija, Briuselis I reglamentas.

Asmuo, gavęs vienos valstybės teismo (arbitražo) sprendimą, gali siekti, kad jis būtų įgyvendintas kitoje valstybėje. Vadovaujantis teritorinio suvereniteto doktrina, teismų (arbitražų) sprendimai nepasižymi eksteritorialumu, todėl jų įgyvendinimui užsienio valstybėje būtina procedūra yra tokio sprendimo pripažinimas ir leidimas vykdyti.

Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas vykdomas vadovaujantis 1958 m. Niujorko konvencija – vienintele tokio lygio globaline konvencija, taikoma net 142 pasaulio valstybėse.

Užsienio teismų sprendimai, priklausomai nuo to, kokioje valstybėje jie yra priimti, yra pripažįstami Lietuvoje vadovaujantis: i) Europos Sąjungos teisės aktais, ii) tarptautinėmis sutartimis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių, iii) daugiašalėmis konvencijomis, iv) CPK nuostatomis.

Užsienio teismų sprendimų, priimtų ne Europos Sąjungos valstybių narių teismų, pripažinimo ir vykdymo tvarka nėra unifikuota pasauliniu mastu, tačiau ši problema yra analizuojama tarptautinėje Hagos konferencijoje; ruošiamas Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose projektas.

Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų vykdymas – pripažinimo pasekmė. Tai paskutinis proceso žingsnis ir kartu vienintelis etapas, kai normatyvinis teisingumo turinys perkeliamas į socialinę sritį. Šis sprendimo įgyvendinimo etapas atliekamas vadovaujantis nacionalinėmis procesinėmis normomis.

Šiame darbe apžvelgiama užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo samprata, turinys, šią teisės sritį reguliuojančių teisės aktų pritaikymas nacionaliniu, regioniniu bei tarptautiniu lygmeniu, bei išskiriamos šio reguliavimo įgyvendinimo problemos.

Summary

RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN JUDGMENTS AND ARBITRAL AWARDS IN LITHUANIA

Ieva Kontrauskaitė

Keywords: foreign judgment, foreign arbitral award, recognition, enforcement, New York Convention, Regulation Brussels I.

Individual, who has obtained the judgment (arbitral award) from a court (arbitration) in one state, may wish that judgment (arbitral award) to be recognized and enforced in another. Due to the doctrine of territorial sovereignty, judgment (arbitral award) rendered in one state has no extritoriality and legal effect in another state – that means, that judgment (arbitral award) should be recognized before enforcing it in another state.

The 1958 New York Convention is widely recognized as a foundation instrument of international arbitration and requires courts to recognize and enforce awards made in other contracting states. New York Convention has 142 member states.

Foreign judgments, depending on where they are decreed, could be recognized and enforced in the Republic of Lithuania according to: i) European Union law, ii) Bilateral and trilateral treaties on legal assistance and legal relations, iii) Multilateral treaties (Conventions), iv) Civil Procedure Code of Republic of Lithuania.

Procedures, of recognition and enforcement of judgments decreed in foreign states, excluding European Union member states, are not globally unified. Nevertheless, this problem is widely discussed in Hague Conference; the project of Hague Convention on Jurisdiction and Foreign Judgments in civil and commercial matters is being prepared.

The enforcement of foreign judgments (arbitral awards) is a very last stage of the legal process and is a result of recognition. Enforcement of foreign judgment (arbitral award) is usually processed according to the national procedural law.

This paper presents overview of recognition and enforcement of foreign judgments and arbitral awards, indicating the main problems, definitions and application of laws in different levels: national, regional and international.

1 Priedas.

1958 m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ir 1927 m. Ženevos konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų vykdymo skirtumai

Ženevos konvencija	Niujorko konvencija
Konvencijoje numatyta „dviguba egzekvatūra“ – besikreipianti šalis privalo gauti egzekvatūrą iš arbitražo vietos teismo, kitą – iš sprendimo vykdymo vietos teismo.	Panaikinta „dviguba egzekvatūra“.
Konvencija nepateikia užsienio arbitražo sprendimo apibrėžimo.	Pateikiamas aiškus arbitražo sprendimo, dėl kurio pripažinimo galima kreiptis, apibrėžimas – sprendimas turi būti priimtas kitos valstybės nei tos, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti, teritorijoje.
Konvencija nepateikia arbitražinio susitarimo sąvokos ir formos reikalavimų bei nenustato arbitruotinumų ribų.	Konvencija pateikia arbitražinio susitarimo sąvoką ir formos reikalavimus bei nustato, kad arbitruotinus ginčus nustato susitariančių valstybių nacionalinė teisė.
Dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo besikreipiančiam asmeniui nustatyta įrodinėjimo pareiga	Dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo besikreipiančiam asmeniui įrodinėjimo pareiga panaikinta, nustatytas tik privalomai pateikiamų dokumentų sąrašas.
Minimaliai įtvirtinama užsienio arbitražo sprendimo įvykdymo apsauga.	Tiksliau apibrėžta užsienio arbitražo sprendimo įvykdymo apsauga – užkertamas kelias atsakovui trukdyti sprendimo įgyvendinimui ir įvykdymui.
Konvencijos numatyti užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindai iš esmės sutampa su Niujorko konvencijoje nurodytais pagrindais.	Niujorko konvencija numato naują ir papildomą sprendimo nepripažinimo pagrindą – kai arbitražinio susitarimo pusės buvo kokiu nors mastu neveiksnius.
Esant bent vienam iš konvencijoje nustatytų sprendimo nepripažinimo pagrindų, teismas privalo atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą.	Esant bent vienam iš konvencijoje nustatytų sprendimo nepripažinimo pagrindų, teismas neprivalo atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimo, jam suteikta diskrecijos teisė įvertinti nepripažinimo pagrindo svarbą.
Konvencija neišskiria užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindų į tam tikras grupes. Jų buvimą privalo įrodyti atsakovas (skolininkas).	Konvencija užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindus išskiria į tuos, kuriuos turi įrodyti atsakovas (skolininkas) ir tuos, kuriuos teismas nustato <i>ex officio</i> .
Nenumatyta laikinųjų apsaugos priemonių galimybė	Numatyta laikinųjų apsaugos priemonių galimybė kai byla dėl sprendimo pripažinimo sustabdoma.

Ieva Kontrauskaitė _____
(parašas)

El. paštas: ieva.kontrauskaite@marger.lt